

УКРАЇНСЬКИЙ ОГЛЯД

UKRAINIAN DIGEST

УКРАЇНСЬКИЙ ОГЛЯД

UKRAINIAN DIGEST

210 FIFTH AVENUE
SUITE 1102
NEW YORK 10, N.Y.

NEW YORK, U.S.A.
TORONTO, CANADA

ТРАВЕНЬ-СЕРПЕНЬ

Ч. 4, 1960

РЕДАКЦІНА КОЛЕГІЯ
І СПІВРОБІТНИКИ

О. Балинський
Й. Гірняк (*театр*)
С. Гординський (*мистецтво*)
інж. О. Дерев'янко
д-р Е. Жарський (*спорт*)
Р. Ільницький (*справи УССР*)
І. Керницький
В. Кравців (*література*)
Р. Купчинський
М. Курах (*військові справи*)
М. Понеділок
проф. Яр. Рудницький (*канадійські справи, мова*)
М. Шлемкевич (*загальна редакція*)

ІІ. Андрусів «Синій став»
(Обкладинка)
С. Федів (*літо-друк обкладинки*)

Українсько-Американська
друкарня - 114 Ст. Маркс
Плейс, Нью-Йорк

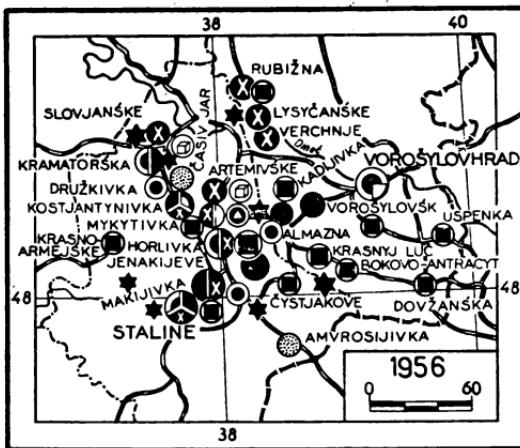
ВИДАЄ ВИДАВНИЦТВО
«УКРАЇНСЬКИЙ ОГЛЯД»

Багато з нас пам'ятас літні суботні вечори в Україні. В полі найгарячіша робота: — жнива. Чоловіки дожинають, жінки дов'язують снопи і кладуть копи. З опалених облич спливач шт. Сонце хилиться до заходу, а з села несеється голос дзвона. Спиняється робота, розпростовуються зігнуті спини, обличчя повертаються туди, звідкіля лунає дзвін. Люди побожно хрестяться. Скорі докінчують роботу. Це ж ще дома треба вимести хати й подвір'я з сміття. Село і людські душі входять у неділю: спочинок тіла й духа. Спиняється не тільки робота, спиняється час і життя висне в спокою і тишні.

На наших нинішніх, великоміських „ полях” праця не нормується сходом і заходом сонця, і серед шуму фабричних машин і галасу вулиць не чуємо дзвону з покликом „отложити всяку житейську печаль” на свято „неділю”. Але кожного літа блакитне небо, зелений ліс і прохолода річок і озер кличути нас до себе з міських тіснот і з невгомонної сусти.

Поринаймо ж у це наше коротке дозвілля серед природи, тишини, де так близче до безконечності, до Бога. Хай у ці, цілорічною працею окуплені, дні затихнуть і в наших душах журби, хай і нам зупиниться час. Щоб у „по-неділок” могли ми освіжені тілом і духом почати новою нашу мандрівку у новий рік життя.

Published bi-monthly by
U K R A I N I A N D I G E S T
Subscription price: one year — \$ 3.90.
Your own and a gift subscription \$ 7.00.
Printed in U.S.A.

ДОНЕЧЧИНА

Велике багатство України. Й називали житницєю Європи. Й підземні скарби — вугілля, залізо, мangan — стали підвальною модерної промисловості. Але те багатство було і історичним прокляттям одночасно. На Україну перло польське панство, щоб багатіти пшеницею чорнозему, вивоженою до європейських міст, які почали скоро рости в 16-17 ст.; щоб сплавляти українські ліси на Балтійське море задля будови кораблів; щоб палити ліси на попіл потрібний для виробу стрільного пороху. Пізніше польських панів заміняли московські, а з зимної й біднішої півночі в теплу й обиль-

ну хлібом Україну пили ватаги московських селян і робітників. Це московські „мішочники” 1917-18 р. р. були стихійною силою, що помогла розвалити молоду Українську Народну Республіку. Це московські робітники Донбасу були опороюsovетської окупації України.

Багатство неохранене власною, сильною й упорядкованою державою стає приманою і нещастям.

НАЗВА від головної ріки цього краю: Дінця, На заході Донеччина переходить у Придніпровську низовину, на півночі межує з При-

деснянською височиною, на сході з низовиною долішнього Дону.

Донеччина найбільш упромисловлена частина України і тому — цитуємо за Енциклопедією Українознавства, гаслове видання, том 2 — „людність Донбасу становить сьогодні найбільше людське скупчлення на Україні... На просторі 23 000 км² живе (1956 р.) близько 4,8 міл. населення, себто 210 осіб на 1 км² (Всі числа людності на 1956 р. приблизні)”. Населення Донбасу свіже, бо ще 1860 р. на цьому просторі жило ледве 400 000 осіб.

Донбас із його промисловістю це велика цінність України. Але — на жаль — це одночасно найбільш русифікована її частина. Відсоток українців у порівнянні з іншими національностями, головно росіянами, в Донбасі особливо низький. ЕУ пояснює це так: „Причиною цього некорисного з українського погляду явища була перш за все нехіть українського селянина до зміни способу життя й господарства. Тому емігрував він радше як хлібороб-колоніст до Азії, ніж до шахт і заводів Донбасу”. Вже 1926 р. в Донбасі українці становили лише 58,4% населення, росіяни — 33,4%; далі йшли жиди, німці, білорусини, поляки і т. д. Аж у добу колективізації почався великий приплив українського населення до промислових центрів Донбасу, де прожиток був легший, ніж у примусово колективізованих селах. Тож відсоток українців у Донбасі збільшився.

Підставою господарства і багатств Донбасу є кам'яновугільна промисловість. Запасів вугілля в

Донбасі рахують на 180 до 250 мільярдів тон. В зв'язку з недалекими копальннями залізної руди (Кривий Ріг) і мангану (Нікополь) в Донеччині розвинулась чорна металургія (витоп чавуну й сталі, виріб всіх родів прокату сталі, для конструкцій, рейок, дроту, сталевих і чавунних труб і т. д.). Далішими великимигалузями промисловості є хемічна, коксохемічна і машинобудівельна промисловість, вкінці виробництво будівельних матеріалів (огнетривалі матеріали, цегла, вапно, гіпс, скляна промисловість).

При такому упромисловленні самозрозуміле, що електросистема і транспорт Донеччини дуже розбудовані. Країна має міський характер, а сільське господарство стає підміським, з молочним тваринництвом, культурою городини, садівництвом в осередку. Так первісний краєвид продовж останнього століття зазнав радикальної зміни. Ще стоять денеде могили, свідки минулого, але обрії опановують уже вежі шахт і фабричні споруди.

Головні центри Донеччини це Сталіне (колись Юзівка) і сусідня Макіївка. Сталіне мало 1956 року 625 тис. населення, Макіївка 311 тис. Далі йшли Ворошиловград — 251, Горлівка — 240, Козіївка — 170, Краматорське — 117 і т. д.

До революції Донеччина адміністративно належала до Катеринославської губернії, тільки її східна частина входила в склад області Війська Донського. В адміністративному поділі Української Центральної Ради (2. 3. 1918) До-

неччина становила одну з земель України. За гетьманської влади договір між Українською Державою і Областю Війська Донського (8. 8. 1918) затвердив давні ме-

жі з деяким пересуненням на схід коло Маріуполя. До УССР зразу належала вся Донеччина, але 1924 року знову відділено східну частину і включено до РСФСР.

The Don basin is the center of Ukrainian industry. Its foundation are the coal mines, estimated to contain from one hundred and eighty to two hundred and fifty billions tons of coal. In the vicinity of Donbas are iron ore mines (Кругуј Rih), and mangan (Nikopil), which are important factors in many branches of industry. Due to this the Don basin is the most densely populated region of Ukraine, with two hundred and ten inhabitants to every kilometer. But this economic growth is at the same time a cause of undesirable developments for Ukraine. It brought the influx of great number of foreign laborers, so that now the Donbas is the most Russified province of Ukraine.

Україна в загальній промисловості СССР:

це головний постачальник цукру (68%), кукурудзи (52%). Участь у продукції чавуну — 50%, сталі — 38%, в будові тракторів — 36%, товарових вагонів — 46%, в гірництві: — 56% залізної руди, 33% — вугілля.

(За даними великого німецького справочника
Ullstein Handbuck, 1960)

Із листів до редакції

ЦІННЕ ВИЯСНЕННЯ

На сторінці 5-ї числа 3 „Українського Огляду” помістили Визнімку послів Української Народної Республіки з міністром за кордонних справ, Андрієм Ніковським, зроблену у Відні під час нарад представників УНР за кордоном в році 1921.

Треба висловити щире признання за поміщення тієї знимки в Вашому журналі, бо це єдина спільна знимка нашого дипломатичного корпусу, і сьогодні вона представляє історичну цінність.

При цьому виясняю, що „невідомі два участники” в Вашому поясненні — це д-р Михайло Шкільник, начальник Консульського Відділу, тоді виконуючий обов’язки Директора Департаменту Чужоземних Зносин (стоїть між А. Марголіним і Дм. Антоновичем), а другий — це Н. Гіронімус, урядовець до особливих доручень при міністрі (стоїть останній з права).

Крім д-ра Смаль-Стоцького і д-ра М. Шкільника ніхто з учасників тієї наради вже не живе.

Д-р М. Шкільник

УВАН

В квітні ц. р. Українська Вільна Академія Наук у ЗДА святкувала своє 10-річчя. Українська преса вітала Ювілята статтями про діяльність і значення УВАН. Докладніші інформаційні огляди помістили журнали „Нові дні” (Торонто) за квітень і травень (автор: Любов Дражевська), „Овид” (Чікаґо) за квітень (автор: Всеvolod Голубничий).

Далекий приціл

УВАН в ЗДА осягла те, чого не вдалося українській спільноті осягти в багатьох інших ділянках культури й життя. Вона упорядковано працює, не тратить енергії на внутрішні суперечки й кризи, не розсипається, але навпаки приєднує до співпраці щораз новіші, молоді сили. В УВАН створилася поважна наукова атмосфера, яка притягає науковців і кандидатів без різниці їх провінційного походження, їх віровизнаневих і політичних настанов.

УВАН уміла зберегти в своїй праці близину до життя нації й

Перший
Президент
УВАН
у ЗДА
Проф. М. О.
Ветухів
† 1959 р.

його потреб, не знижуючись до пропаганди. І саме тим вона здобула повагу зокрема серед чужих і створила в їх свідомості український науковий авторитет. Це головна і перша заслуга. Великі

праці, видані УВАН, — „Катедра св. Софії у Києві” Олекси Повстенка, „Історія української літератури” Дмитра Чижевського, „Огляд української історичної бібліографії”, складений Дмитром Дорошенком і доповнений Олександром Оглобліним, щоб назвати тільки тих кілька заголовків — це знаки такої принципової постави УВАН. Ті об'єктивно наукові видання більше користі дали українській справі в світі, ніж сотні аркушів брошур, проклямацій, бюллетенів і т. п.

Праця й успіхи УВАН потвердили, що первопочином усього в нашому світі є людина, її ідеяна і віддана праця. Тією людиною,

що з її духововою печаттю діяла УВАН в ЗДА у перше десятиліття існування був покійний її творець, і президент, проф. Михайло Олексіевич Ветухів. Він був осередком, що довкруги нього наростало життя і наростала творчість УВАН. Його не стало. Але його нерукотворне діло, його твір, залишився живим і під проводом другого президента, проф. Юрія Володимировича Шевельова продовжує працю в свідомості, що вже зроблене це тільки мала частина того, чого Україна чекає від своєї вільної науки.

„Листи до Приятелів”, Нью-Йорк, 1960.

Праця і осяги

Поява наукової молоді одна з значущих змін у житті нашої еміграції, зміна, що сталася саме за минулі десять років. Сьогодні нас оточує численна і надійна молодь. Вона зв'язана як правило з американськими викладовими й дослідними інституціями, але водночас вона активно бажає зберігати свої українські зв'язки і працювати на добро обох своїх батьківщин — нової американської і старої, української.

В цей час Академія знайшла визнання в американському науковому світі. Недвозначною ознакою цього є те, що поруч з особистими зв'язками й прихильними відгуками, Академія систематично дістає допомогу від американських інституцій на видання своїх „Анналів”.

Ці дві кардинальні зміни в нау-

ковому житті еміграції — визнання авторитету й поваги Академії американськими членниками і зростання численної групи молодих американських науковців українського роду і серця висуває перед Академією нові завдання. Мало тепер бути осередком українських науковців-емігрантів. На додаток до цього треба змагати до того, щоб перетворити Академію на американський, а далі й світовий — мавши на увазі, звичайно, вільний світ — осередок українських студій. Завданням Академії стає стимулювати інтерес до української тематики серед науковців Америки й Європи, допомагати їм у їхніх розвідках, друкувати ці розвідки, перетворюючи поступово „Анналі” на світову трибуну україністичних розшуків і досліджень...

З тим ядром науковців, відданих справі української незалежної науки і її осередку Академії, що їх Академія навколо себе згуртувала і що зробили справу Академії справою свого життя й чести, завдання це може бути виконане. Починаючи друге десятиріччя життя своєї улюбленої Академії ці науковці — науковці всіх поколінь — свідомі своїх завдань, свідомі труднощів з ними зв'язаних. Нема підстав побоюватися за розвиток української вільної науки на чужині. Нема підстав сумніватися

в тому, що розвиток цей принесе рясні плоди і на Україні — в майбутньому, коли впадуть політичні бар'єри, і навіть тепер, коли вільне слово українських науковців просочується на батьківщину тонким струмочком, але все таки просочується і робить там свою важливу й відповідальну справу.

Проф. Юрій В. Шевельов, президент УВАН у ЗДА. (Уривки з статті „З перспективи 10-черіччя”, „Українська Літературна Газета”, Мюнхен, 1960).

In April 1960 the Free Ukrainian Academy of Arts and Sciences celebrated the tenth anniversary of its founding in the USA. The Academy has a large number of serious scholars and scientists of the old and the new generations, while its works won the acknowledgement of foreign, and especially American scientific circles. The publications of the Academy, such fine works as "The Cathedral of St. Sophia in Kiev" by O. Powstenko; „A Survey of Ukrainian Historiography" by D. Doroshenko and "Ukrainian Historiography 1917-1956" by O. Ohloblin; "History of the Ukrainian Literature" by D. Cizevsky, are well known throughout. The founder and long time president of the Academy in the USA was the late Prof. M. Vetukhiv. Now the Academy continues under the chairmanship of George Shevelov, a professor in the Columbia University.

Чи знаєте?

1. Що означає ім'я „Марія”?
2. Що означає ім'я „Ной”?
3. Яка різниця між нинішніми митними урядовцями і митарями, що про них згадується в євангеліях?
4. Як називаються тропічні буревії?
5. Як постала африканська держава Ліберія?
6. Ще це є „квас”?
7. З якого матеріалу була славна бочка, що в ній жив Діоген?
8. Що означають назви найвищих достойників Тибету: Далай і Панчен?
9. Як скоро росте волосся людини?
10. Як називаються „три великі” американської автової промисловості?

(Відповіді на 68 стор.)

*А всі, що погули, розважали
в серці своїм та казали: „Чим
то буде оцеє дитя?” — І Гос-
подня рука була з ним.*

Євангелія від св. Луки, 1-66

ЗА ЗАКОН, ЗА ХРАМ, ЗА НАРІД

Написав

Леонід Мосенз

ПОВОЛІ, поволеньки розплющував Іродіон очі. Сяйво повного місяця вдерлося до них болючим вістрям. Кілька разів глипнув, щоб звикнути й почав обережно обертасти голову, роздивляючись довкола. Коли його приволікли сюди ввечері, не мав на це можливості. Байдужим від спеки й утоми був цілий світ, і зайвою припадала свідомість. Тепер нерухомість відпочинку і прохолода ночі зробили своє і знов привернули охоту до оточення. Але ворухнутися не міг, бо від-

Уривок із роману «Останній Пророк» опублікованого в 1960 р. вперше книжковим виданням, заходом Ділового Комітету для видання творів Л. Мосензда в Торонті.

чув, як затерпли зв'язані руки й ноги. Перед собою бачив отвір дверей, коло них дві неружомі постать вартових, вправо й уліво самі амфори. Так, звичайне виноградне юдейське гнітило. Стіни, як звичайно в усіх таких гнітилах, не досягають до стріхи. Через них вигідно втікати. Майнути б так через садки й левади! На схід, все на схід, до недалеких Юдейських гір. А там його можуть шукати всі легіони Риму. Бо він пізнав увечері, що це Геброн. Старе Давидове місто, що завжди давало притулок цьому цареві-Блукареві, як і баґатьом іншим утікачам. Давало! А тепер лежить він, спутаний наче баран на жертву, серед цього міста колишніх вольностей, римською чужинною жертвою... Хай!..

Увесь час, усю дорогу від Берсабе, відганяв від себе Іродіон думки про втечу. Ні, мабуть, іх навіть не було в спорожненій утомленій свідомості. Досить уже намордувався й навоювався! Скінчти на хресті не сугірше, ніж померти в якісь пограничній печері загнаним звірем. Хай же тепер кати, як захочути, поводяться з ним, хай везуть куди хотять! Для чого ще намагатися?.. І лише тепер, відкривши очі й побачивши себе самотнім серед гнітила, сама собою вдерлася у свідомість думка про можливість утечі й повороту до старого життя. Але блімнула і знов загасла... Хай!..

Всю дорогу від Берсабе до Гебруну його серце палало ненавистю. Була вона дошкульніша від демонських стріл пустелі, сушила, пекла й палила як Баалова піч. Спалювала того, хто ненавидів. О, якби

можна було скерувати її полум'я на ненавидимих! На тих, що ніколи, або лише іноді, та й то лише, щоб полоскотати власну затерплість, зойкам і стогону відчиняють двері душ своїх. На тих, що для них увесь розпач і одчай народу виливаються лише в словах марніх зідхань: „Ах, коли ж нарешті прийде до нас Месія? Коли з'явиться Самсон, щоб міцною рукою зломити міць гнобителів наших? Коли прийде Гедеон, щоб нарешті визволити нас? Куди поділися відважні Макабеї..” Ах, на них, на них би мала власті ця палаюча ненависть!

Довкола панувала тиша. Не озивалися вже й пси, замовкли й вартові, не чути було навіть і шелесту листя. Від такої тиші ще прудкіше розбіглися думки і гнітило наповнилося нестерпними пристрастями життя. Іродіон шарпнув собою. Тонкі ремінці на руках і ногах нагадали себе різким болем. Іродіон шарпнувся ще міцніше і в напруженій тишині йому здалося, що шарудіння було чути аж до Гебруну. Але вартові при вході так само непорушно повертали до нього свої спини. Ах, помочі, помочі! Але від кого і як? Від цих гебронських, що мабуть, від одного лиш погляду на римських посіпак розбіглися на всі боки злодійкуватими шакалами. Від цих гебронських, братів тих із Берсабе, які стокроть присягали йому вірність, але продали за шеляг зломаний, за ас витертий, за грошик негодящий. Продали як теля різникові, як вола на жертву, як козла на відпущення гріхів! Віл знає господаря свого, а осел — яслі свого пана, лелека

«Роман Мосенцза — пише в передмові до цього твору його літературний редактор В. Кравцов — це повість про народження, дитячі, юнацькі і молодецькі літа Бгоханана, сина Захарії і Елісеби (Близькавети), значить про Іоанна, предтечу Ісусового і потім Івана Хрестителя, що про нього йде розповідь у перших главах евангелії св. Луки. Але ж Мосенцзів Бгоханан амалку захоплюється зброю і військовим ділом, що Іх репрезентують в Палестині римські займанці, і мати Елісеба, щоб врятувати його від цього захоплення, віддає Бгоханана в науку до єрусалимського храму, де він пізнає вчення фарисеїв і садукеїв. Збагнувшись розрив між словом і ділом у своїх вчителів і визнавши бага-

тьох сумнівів і розчарувань, Бгоханан пристає до зелотів — організаторів й учасників збройної підпільної боротьби проти римських окупантів і проти власних жидівських запроданців — царя, священнослужителів і фарисеїв. Гасла і настанови зелотів доведені в перших частинах роману до фантастичної крайності — категоричного і повсякчесного відкидання покори і слухняності, прославлювання чину і боротьби, апотеози меча, що ним треба нищити не тільки ворогів, але і своїх врадників і запроданців, пропаганди фанатизму і ненависті і навіть обґрунтовування конечності відиднів і нужди серед населення і потреби існування незадоволених, бо тільки так можна посилувати й успішно вес-

знає гніздо своє, а ластівка — час прилету свого, лише вони не знають, кому служити й до чийого дому нести вірність свою! Раби! Раби з серцями дерев'яними, зором каламутним, ходою шакалів, і з намірами дитячих злодіїв-гієн! Плем'я останніх упідлених слуг, слуг найбруднішої роботи! Ні, не люди, а осли! Осли, що ревуть, але все таки йдуть, куди жене їх злібний погонич — тверде серце їх! Упираються, але йдуть і доносять накладений на них непосильний тягар неволі!.. Приклади ж їм ще вантажу! Бити їх так, щоб шкура відставала від сухих костей, щоб тріщали й ламалися добра! Тоді, може, завиюти голосніше, загикають протягліше й упруться раз назавше! Серед необрізанців тіла живуть, а в самих сердце необрізане! Мохом воно обросло б їм, цвіллю обволіклося б їхнє сумління, якби повсячасно не гукати до-

них, не ворушити, не ломити kostей їхній байдужості..

Ах, ціле життя, довге життя пішло на це термосіння, на розбуджування заспаних сердец! На гасла гучні й роз'ятрюючі, на заклики бундючні й многообіцюючі, на докори образливі й несправедливі! Ціле життя віддано було на противенства многі, в небезпеку й посміх вкинуто було! Лише-но, щоб у сон найсолодший, у бездум'я ласкаве й лагідне не впала душа народу. Щоб пручалася, боронилася, не згоджувалася й ображала-ся! Тільки в тому й було життя, те лише і стало ціллю: розбуджувати в народі пристрасті, бути вихорем, що підносить хвилі моря, навершус піскові кучугури й ламає пальми. Бо лише під подувом цього вихору почус чужинець-пан, що не вдома він у землі цій, не на спокій і відпочинок йому земля ця!.. О, якже тяжко було все це

ти боротьбу з наїздниками. В зустрічі із золотською дійсністю духовість Богоханана починає ламатися, він, як стверджують провідники золотів, «забагато думає» і йому, щоб відвести його від цього думання і зв'язати тісніше в терористичною акцію — доручається переведення експропріації в єрусалимського баатаря Веназара.

Але ж закінчується третя частина роману «Манівці» якимось внутрішнім зламом, натяком на неминучий розрив Богоханана із золотами і їх практиками. Ваявши участь у наказаній йому експропріації — забранні скарбу Веназара, під час якої той гине від удару серця, Богоханан починає ніби нову добу свого життя. Він ще іде в батьківську рідну хату, щоб від-

чути, що ніщо не в'яже його вже з землею, ще повторяє на могилі батька Захарії золотську присягу «за закон, за храм, за народ», але ж, вернувшись до Єрусалиму, не шукає вже зв'язків із золотами. Він виходить перед брами Єрусалиму, на передмістову площу шукати допомоги від асаїна, члена секти есеїв — для хворого десятилітнього сина злідара Закхії і добивається цієї помочі по довгих благаннях повтореним слів Божого закону: «Мицьте давайте, а не жертву».

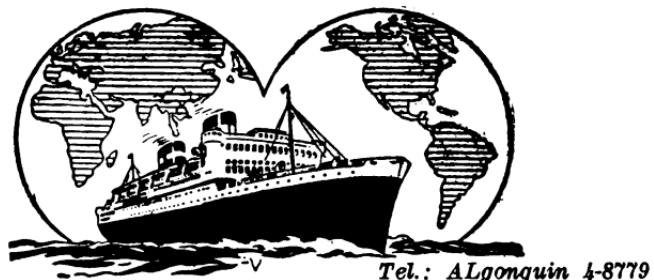
... Цей кінець звучить, як передвістя того, що буде — коли він Богоханан, Богом Даний, буде провіщати прихід Месії, що не мир приносчи а меч, проповідуватиме все ж таки Царство Боже — царство милости і любові між людьми».

робити! Ще перед великим переписом здригалася була земля ця, як жінка для первака свого, передродовими болями свободи. Не треба було тоді великих зусиль, щоб викликати знов уяву Месії, образ вільної землі, марево волі! Вистачало, бувало, слова, короткого слова, гасла, як уже здригалися зібрання молоді кличами свободи і збори старших — прокляттями навалі чужинців. Тепер лише всі нарікають, що нічого з того не виросло, крім хрестів. Але хіба ж був легким шлях до обіцяної землі? Скільки їх упало від меча в боях, від голоду і спраги в пустелі, від гніву Вишнього в засушливому Фарані! Чи ж без змагань приходить перемога? Лише-но, щоб не охляв запал сердце, не вмерло бажання перемагати, не притихли заклики до свободи й правди. Ціле життя було віддане на це! За-для цього залишив він дім свій,

відкинув дідизну свою, віддав усе, що найбільше кохала душа, в жертву народу своєму... А тепер приходить кінець... Кінець!..

Іродіонові ставало гаряче від палкості цих думок. Свідомість змагалася між безнадійністю свого положення й жагою волі. Ще дорогою так солодко було піддаватися безвольній псальмонівцевій гіркості: „Душа моя серед левів, живу серед підпалячів, між людьми, уста в яких наче списи і стріли, а язик — ніби меч гострий!...” Дійсність же була ще гірша. Не серед левів могутніх, а серед смердючих гієн і злодійкуватих шакалів жив він! Не серед підпалячів чужого, а серед покірних паліїв усього свого! І він має піддатися їм! Стати жертвою цих боягузів! Скінчити на ганебному хресті, лише тому, що ті нещасні жебраки тіла й духа поласилися на римські срібняки? Він, що інших

Василівко 1990 р.

**Туристичне бюро
KOWBASNIUK AGENCY
286 East 10th Street
New York 9, N. Y.**

- ЛЕТУНСЬКІ і КОРАВЕЛЬНІ ВЛІТТИ до всіх частин світа.
- ТУРНЕ (TOURS) до західної Європи, Польщі, всіх частин СССР, Чехії, і т. д.
- СПРОВАДЖУВАННЯ Рідних і знайомих з Польщі, і з усіх країн світа.
- ГРОШОВІ ПЕРЕСИЛКИ до всіх частин Західної і Східної Європи та американські долари до Польщі, і т. д.
- УПОВНОВАЖЕНА АГЕНЦІЯ НА ПЕРЕСИЛКУ ПЛАКУНКІВ через: PEKAO — до Польщі; HASKOVA — до УССР; TUZEX — до Чехії.

Всякого рода обезпечення

Години урядування
ЩОДЕННО: від 10-ої ранку до 7-ої
вечера.

В СУБОТУ: від 10-ої ранку до 1-ої
по-півдні.

Антон Шумейко

Віра Ковбаснюк-Шумейко

вів до непідданності, має підда-
тися сам? О, ні! Ні! Цього не буде!
Утікати, втікати! Ради них,
щоб не були такими! Задля них і
лише для них! Звільнитися, звіль-
нитися!..

В'язень напружився, крутнувся
ї сів. Могутніс бажання свободи
шпигнуло його мозок! Звільнитися
зараз же, в цей мент! Самому! Хоч
із зв'язаними руками й ногами,
хоч обезсиленим і хворим, але
звільнитися! У цей самий мент,
коли все спить передранковим
сном, сплять море й земля, води й
небеса, звірята й роди. Лише во-
ля, могутня воля до існування, не
хоче приподоблюватися смерті... І
коли Іродіон сів, то перед його
очима ніби плигнула по амфорах
якась тінь. В'язень закам'янів, бо-
ячись обернутися, щоб не сполоха-
ти того, від кого за плечима па-
дала ця тінь. І по ній він бачив,
як хтось поволі обертав на всі бо-
ки головою, ніби оглядаючи гні-
тило.

Іродіонові стало моторошно. На-
че відповідь на заклик його душі
об'явилася ця тінь. І, зробивши зу-
силя, він скрутив голову назад і
глянув угору: на стіні, саме в про-
сторі під острішком, зарисувала-
ся мала силуета. Вона перехиля-
лася вже до гнітила, обмацуєчи
камінь стіни. Обличчя ховалося в
тіні, але по всій поставі видно бу-
ло, що це не доросла людина. Іро-
діон дивився задубівші, як пост-
тать пересунулася через стіну й
сковзнула долі, між амфори. Так,
це був хлопець. Без шелесту, при-
клавши руку до уст, він прослиз-
нув між амфорами й припав до
в'язневих ніг. Трохи шарудіння, й

Іродіон відчув, що його ноги віль-
ні. Шарпнув зв'язаними руками, і
так само за мить і вони були віль-
ні. Все відбувалося швидко й без-
звучно, як блискавка, як думка!
І коли Іродіон уже був вільний,
— хлопець показав на стіну. Він
нахилився до в'язневого вуха, йо-
го довгі кучері залоскотали Іро-
діонові чоло, й гарячий шепті об-
пік щоку:

— Сторожа спить! За мною, зе-
лоте!

Зник час. Зник біль. На його міс-
це вступило переможне життя. Рі-
шучістю налялася воля, і сила
прудко забурхотіла в тім, що було
досі тільки стомленим тілом. Так
само нечутно, як і хлопець, ви-
слизнув Іродіон на стіну. Десь по-
ділися роки і юнацька звинність
опанувала кожен рух. Місяць при-
заході вдарив просто ввічі, і в'яз-
неві на мент здалося, що речі всьо-
го світу дістали очі й уп'ялися в
нього. Один лише мент завагався
та зараз же таки зсунувся за
хлопцем із стіни. Хлопець припав
до землі і почав плавувати геть.
Втискаючись ліктями в ямкува-
тість ґрунту, поліз за ним Іродіон.
Совгаючись по гостро жорстувата-
тій сухій землі, між шелестливими
стеблами, ввійшов він знову в сві-
домість свого положення. Не було
воно нове. Вже багато разів у жит-
ті приходилось так уникати небез-
пеки, або йти небезпеці назустріч.
Ніколи, як в такі хвилини не від-
чував він так допкульно своєї
істоти. І з усіх минулих випадків
пригадався йому чомусь один, пе-
ред багатьма роками в Єрусалимі,
коли так само мусів він плавувати
через храмове подвір'я до скриту

священичих кімнат. Але тепер було ще небезпечніше. Був серед ворожого табору, напівбезсилений від ран. Лише обережність, тиша й нагода могли врятувати його. Шлях здавався безконечно довгим, руки й ноги дряпалися до крові. Але Іродіон не відчував нічого, крім нерівностей ґрунту, до яких втискався цілою істотою і лише сунувся за хлопцем. На мент затрималися в тіні куща і саме тяглий, співний оклик „варту-уй!” протяв повітря. Іродіон аж відчув, як під ним подалася земля, так притисся до неї. Але ніякий вартовий не повторив більше оклику і знов стало тихо. І коли вже здавалося, не буде кінця плаzuванню, — хлопець перед Іродіоном сковзнув кудись униз. Останнім зусиллям дотягся й Іродіон докраю: низьким уступом починалася інша левада, і в'язень також зсунувся долі.

Тепер обидва були в сутінку густої смоковниці. За плечима залишалася винница з римським військом, перед ними був довгий левадний схил, порослий деревами. Червоний місяць шкірився між їхніми стовбурами. Хлопець подивився на Іродіона, поклав руку на уста й показав дозаду. На левадній межі зарисовувалися непорушні вояцькі сильвети: спершись на списи довартовували зміну вігілянти. Утікачі саме прослизнули між ними. І чи то від такого безпосереднього почуття небезпеки чи від передранкового холоду, але Іродіон відчув як йому холод побіг по плечах. Та не було часу роздивлятися. Хлопець знов показав рукою вперед і плигнув без-

шумно під найближче дерево. Іродіон скочив за ним. Ще хотів затриматися, хотів запитатися на ходу, хто він такий, цей хлопець, якому так чинно мріються зелоти. Хотів до нього придивитися бодай у присмерку гайку. Але гострий вигук сурми вдарив бичем по околиці. Підстъобнутий ним, плигнув Іродіон могутнім кроком уперед, долі по схилу, залишаючи хлопця далеко за собою.

Жадобою погоні захлиствуvalisя за ним сурми.

Легіонерські будини сурмили сьогодні вже вдруге. Але не жадібний заклик до переслідування, а тяглий клич розлуки. Римський відділ вишикувався на леваді в дві лави, довгі лави, одна проти одної. Між ними утворилася вояцька вулиця. Легіонери стояли при зброї: шоломи на головах, щити на поготівці, мечі в правицях, списи застромлені коло ніг. Сонце ще далеко не дійшло до полуудня, і тіні від вітей краяли темними перетинами сяйність шоломів, нарамнінків і блискучість щитів. Урочиста тиша панувала над відділом. Ніхто не обзвався до сусіда. Очі всіх були звернені на один кінець лави. Там, теж при зброї, сидів на коні центуріон, а перед ним озброєний ветеран Нігріл. І розмова, що вони провадили, складалася з такого ж саме настрою напруженості, як і все це вояцьке зібрання. Кожне їхнє слово мчало блискавкою до настороженої лави:

— Отож в'язень утік, ветеране! Я відповідатиму за нього перед префектом, ти — перед мною. У Кесарії нас і вігілянтів судити-

муть. Що скажеш на це, ветеране?

— Я винен, пане!

— Знаєш, якої кари заслуговує
варта й ти?

— Знаю, пане! Але старим ветеранським звичаєм дозволь мені покаратися самому. Ти знаєш цей звичай, пане!

— Знаю, ветеране! Я цього й чекав від тебе. Але своє рішення ти мусиш досвідчити перед цілим відділом. Бо я відповідаю й за тебе. Ти готовий, ветеране?

— Готовий, пане!

— Говори!

Нігріл обернувся до лави. Всі очі були на ньому.

— Вояки! Я відповідаю за втечу в'язня. Як і вігілянти, що мали варту. У Кесарії нас судитимуть. Ви знаєте, що за це чекають буки. Але ветеран сміє покарати себе сам, відібравши собі життя добровільно. Тому тут, перед усіма вами, я проголошу: без насилування й добровільно я вибираю собі меч. Знаєте, вояки?

Лава захвилювала. Нігрілові слова діткнули їхніх вояцьких сердець, хоч вони й знали суворі закони свого ремесла і здогадувалися, для чого їх вишикував тут центуріон у цю незвиклу лаву. Усі, як один, вдарили в щити і вояцький оклик пролунав левадою. Вони любили свого ветерана. Гней Рутен майнув рукою, ітиша звисла над лавою напруженим очікуванням. А Нігріл приступив до центуріона і почав складати перед конем свою зброю. Центуріон голосно спинив його:

— Залиши при собі зброю й відзначення ветеране! Такий вояк, як ти, має право вмерти зі збросю!

Вояки знов ударили в щити, й оклики згоди залинуали над лавою. Але сурми засурмили наново, й до Нігріла підбіг один із вояків. Йому віддав ветеран свого меча. Вояк побіг на другий кінець впоряду. Там, на кінці вулиці, він випортав своїм мечем ямку, встроив до неї держальном ветеранського меча й затолочив калігою. Очі лави перебігали від меча до Нігріла. А ветеран стояв перед центуріоном і чекав. Гнеєві Рутенові було шкода ветерана. Був це добрий вояк, але помогти йому центуріон не міг. Його самого, хоч і римського горожанина, чекала в Кесарії мабуть деградація, а ветерана, як і сторожу, жорстока кара, буками, від якої не кожен залишався живим, а як і залишався, то лише безпомічним калікою. Тут принаймні Нігріл умре з честю, як вояк. Третього рішення не було... А вояк, закопавши меч, поспішався на своє місце в лаві. Буцини завили. Ветеран рушив з місця:

— Прощай, центуріоне! Хай охороняє тебе Мітра!

— Прощай, ветеране!

Нігріл обернувся до вулиці. З вистромленим списом і щитом на поготівлі він ступив уперед проти застромленого в землю меча. Очі всіх легіонерів втиналися в нього серед невимовного напруження. Але Нігріл не дивився ні на кого. З очима вп'ятими вперед ішов він гордовитий, наче бог війни. Але після кількох кроків не витримав. Бардит — бойовий клич їхньої легії — видерся з його горла клекотливим викриком. Сурми й вояки підхопили його несамовитим зой-

GENERAL PARCEL

& TRAVEL Co., Inc.

141, 2nd Avenue

(Між 8-ою та 9-ою вул.)

New York 3, N. Y.

Phone: GR 5-7430

Бюро з ліцензією на висилку пакунків до всіх країн СССР. Усі витрати, зв'язані з висилкою пакунків, включно з митом, оплачуються тут, на місці. Ваші рідні і друзі одержать пакунок без ніякої доплати.

ДОСТАВА ГАРАНТОВАНА НА 100%

Маємо на складі великий вибір ШКІРИ — м'якої й твердої. ХУСТКИ — швейцарські та інші. МАТЕРІАЛИ вовняні, імпортовані і місцеві. ПОЛОТНА — ВСИПИ — ОКСАМИТИ — СТРУКСИ.

МАШИНКИ для стриження та НОЖИЦІ. Також німецькі ДІЯМАНТИ в великому виборі для різання скла.

ЦІНИ НИЗЬКІ

Крамниця відкрита: ЩОДЕННО від 9-ої ранку до 9-ої веч., у НЕДІЛЮ від 10-ої ранку до 4-ої по-півдні.

Роман Ганкевич

ком. Нігріл скочив уперед...

Нігріл біг. Вояки в лаві піднесли над вулицею свої мечі. Вони мали право тепер рубати відсудженого, але жаден з них не відважився б спустити свого меча на ветерана, й мечі творили над Нігріловим шляхом металеве риштування. Але Нігріл уже не бачив цієї останньої вояцької почести. Застромлена смуга меча була його ціллю. Але він бачив не її, а щось вузьке, нагострено-бліскуче, що застиляло леваду, обрій, сьогоднішній день і простягалося поза світ, де чекав його сонячний Мітра...

Гней Рутен сидів випростаний у сіdlі і, ледве-ледь нахилившись, глядів, не відриваючи зору, за ветераном. Чув сурми, бойовий клич, бачив блиск мечів над ветерана головою. Чув і нечув, бачив і не бачив. Увесь зосередився на постаті, що мчалася від нього. І коли вона враз упала, скорше здогадався, ніж відрізнив серед гуку тіла, що вдарилося об землю, легкий брязкіт. І віддихнув...

Аж до пізнього вечора стояла над левадою й тяглась через окопницю задушлива курява від ко-стрища мертвих.

Перемігши з допомогою ціпка стрімкій схил доріжки, дібрався нарешті Давид до вершка й, тяжко віддихаючи, розглянувся довкола. Сумно було подивитися на нього. Римський віddіl, що був отаборився на Давидовій леваді, попліондрував її як слід. Мала правду вчора Дебора, коли бідька-лася над цілковитим майже знищенням. І справді, від кількох смоковниць залишилися лише високі стовбури, бо рубачі наїть і

не намагалися, щоб зрубати деревину як слід. Кільканадцять яблунь і гранатів було знищено вцент і з виноградом, що їх оповивав. Багато лоз лежало посіченими й галузки з нестиглими гронами засмічували винницю. Чого не зрубали — те поламали, побосмікували, потолочили. Купа попелу сірла біля гнітила, на якому бракувало солом'яної стріхи, вжитої мабуть на розпал ко-стрища.

Погляди на поруйновану винницю в перший мент боляче діткнувся Давидового серця. Та ж деякі з порубаних дерев походили ще від його діда й батька, деякі садив і щепив сам. Знав історію кожного корча, кожного закруту лози на Гранотовому дереві. Треба починати наново! Наново, коли тінь життя простяглася вже до могили, а шеол не турбується ані про гранати чи яблука, ані про лози й смоковниці!... І ось починати наново!.. Але як швидко прийшло обурення, так швидко і промайнуло. За хвилину вже спокійно дивився на діло руїни. Та й пощо хвилюватися? Чим кращий він, Давид, від решти народу свого, що лише його з-поміж усіх має мінати рука ворогів? Чому йому має бути добре, коли всім є зло? Чом має він упиватися вином і насолоджуватися гронами, коли нарід немає часом і води на освіження? Навіщо смоковницям давати плоди і полям урожаї, коли їхніх господарів ведуть на тортури й голодну смерть у підземеллях?..

Спершина на ціпок і повільно розглядаючись на всі сторони, щоб не пропустити ані найменшої шкоди, додумував Давид ці гіркі дум-

ки й гадав, що вже заспокоївся. Думав, що вже байдуже дивитися на мертві галузки й голі стовбури. Але обманювався. Во це не заспокоєння вступило до серця, але обурення й гіркість доступили такого ступеня, що для іхнього виявлення не вистачало їм зовнішніх проявів. Та й до кого було кричати? Кого проклинати? Замало прокляти і плачу, замало зойків і нарікань, не досить викриків болю! Та й які ще уста, гіркі і проклятливі, може ще мати людина після Єзекеїла?.. Тому й хотілося стояти спокійно, тихо позирати на руїну й гіркість свого безсилля занурити до безмежної терпкості народного існування. Щоб біль власний став од того малим, мальським, малесеньким — цілком непомітним! І коли припустив до своєї свідомості це порівняння, відчув Davид, що тепер таки насправді заспокоївся. Не було ради!.. Треба все починати наново: посадити смоковниці, щепити яблуні, підрізувати, обкопувати й підв'язувати!.. Нема ради: життя!.. І вже цілком зрівноважений обернувся Davид до доріжки, щоб вертатися до хати, але перед ним стояв Єгоханан.

Погляд старого роз'яснився. Мавши лише доньку Дебору, а від неї знов таки лише внучку, тяжко ніс колись Davид кару безсинків'я. Потім, коли перетривала його душа тягар думок, перестав тим турбуватися. Навіщо йому сини, коли ввесь нарід став йому синами й доньками найулюбленішими? Є чим пишатися, над ким бідькatisя, про кого турбуватися. Для власних дітей можливо й не було б

уже в душі місця. Але в глибині істоти все таки тримтіла легенька заздрість от хоч би до свого приятеля Захарія, що вже і після смерті, але дочекався сина. Тому то, ставши опікуном Єгоханановим, звертав на нього більше уваги, ніж на інших дітей. Але далі цього зовнішнього, Davидове зацікавлення хлопцем не сягало. При рідких зустрічах з присністю вів рукою по довгих кучерях хлопчачої голови й питався про науку — от і все. Лише один раз розмовляв про хлопця з Елісебою. Від того часу не говорив з нею про вислід своєї ради. І тепер хотів пройти мовчки, але самітність думок на зруйнований леваді спинила його:

— І на вашій леваді, Єгоханане, так само поруйнували все римляни, як і тут? — Леваді Davидова й Захарієва були недалеко одна від одної. На сусідніх левадах римський відділ також рубав дерева для кострища.

— Ні, — крутнув головою хлопець. — Лише кілька сухих гловодих кущів вирубали на межі. І додав голосом малого знавця: — Щоб спалити вояка, багато дерева треба було!

Davид, як і цілий Геброн, зінав уже про те, що один римський вояк настремився на меч і його спалили. Зінав і те, що в'язень, якого ескортував відділ, уночі втік. Ні для кого не було тасмницєю, що смерть вояка мала зв'язок з утечею в'язня. Але подробиць не зінав ніхто. Раділи, що в'язень утік, байдужі були до смерті римського вояка. На левадах відділ побув до ноочі, і коли вирушив далі по сруслимській дорозі, ніхто вже ним

не цікавився, крім метких хлопців, що цілий день спостерігали легіонерське пристановище.

— А ти, я бачу, таки підглядав за вояками?

— Так, підглядав і все бачив. Ale зелот таки втік! — I при останніх словах Єгоханан знизив голос.

Давид пильно подивився на хлопця:

— Що ти пleteш? Звідки ти знаєш, що то був зелот?

Єгоханан без страху підішов близче, й між дідом і хлопцем почалася розмова. I словом, риска за рискою перед Давидом поставала картина втечі Іродіона й ролі при ній Єгоханана. Старий служав короткі відповіді Єгохананові, і його серце наповнивалося подивом. Так ось, цей хлопець, дитина, була єдиною людською істотою з цілого міста, повного сильних і розумних мужів, не побоялася великого чину. Хто навчив її? Де? В теперішній гебройській молитовні Небати й Самлаї? Проповіді покори і приклади послужу? Невже ж це наслідок його порад, даних тоді Елісебі? Невже це вислід жіночої вихови, на сором мужам і провідникам народу?

— Хто повів тебе на це, дитино?

— Я сам!

— Сам то сам, але все ж, хто сказав тобі, що то був зелот?

I зі ще більшим здивуванням слухав тепер Давид оборону зелотів. Bo то міг бути лише зелот і тільки зелот. Bo це зелоти одні боряться з чужинцями за свободу Ізраїля, вони одні не потурають чужоземцям. Вони продовжують діло славетних непіддайних Мака-

беів... Хлопець говорив, а Давид слухав, дивлячись на ці близкучі очі й чувши переконливі хлоп'ячі слова, вже не розпитувався більше. Велика втіха входила до його душі. Це ж значить сам собою прийшов хлопець до свідомості, що повинність кожного міцного м'яза, меткого ока й гарячого серця є стати всюди, де можливо і як можливо, проти насильства й повноволення. Від дорослих заховав Єдиний, від мудрих і сильних оп'яв таємницею, щоб виявити дітям! Яким же сильним мусить бути дух народу й Божий закон у душі цієї дитини, коли тепер уже знає вона, що й як має робити! O, не всохло ще те дерево, яке видас з себе такі парості! Не стражений ще нарід і воля Господня в нім, коли множиться із себе таких дітей! I якби не було в Геброні ані одного, хто хотів би взяти на себе великий тягар труду й боротьби — цей буде тим! Він сам накладе на себе вантаж служби народньої, підбадьорить пинявих і піджене млявих. Він буде зелотом, якщо зелотів не було б, він перший піде назустріч Месії, і його першого покличе Месія до себе! Це він, це такі, як він, приправлять вождеві шляхи приходу, нарівняють стежки його! Який же щасливий Захарія, як радіє дух його, що дочекався такого сина!..

Спершись плечима об мур, старий так занурився в свої міркування, що вже перестав і слухати, що далі розказував хлопець. A Єгоханан далі оповідав із дитячою легкістю і йому зовсім не вадило, що старий мовчав і не перепитував. Bo в дідовій мовчанці відчу-

вала дитяча душа велику згоду з його вчинком, відчував хлопець, що виконане тої ночі було не лише добре, але було й єдине, що треба було виконати. І Давидова мовчанка говорила йому без слів, що так зробив би й Самсон і Гедеон, Калеб і цар Давид, — герой його мрій зелоти. А старий нарівнявся й наблизився до хлопця, кладучи йому руку на голову:

— Нікому ще не говорив про це?

— Нікому!

— Тож і не розказуй. Щоб не рознеслося по місті й не наробило шкоди. Вуха мають не тільки зелоти, сину!

І тепер від цього так часто вживаного але несвідомого „сину” відчув Давид, що знайшов того, кого хотів би мати своїм сином.

MElrose 5-4422

Stein & Kozicky

**Продаж та купно домів
Різного роду асекурацій**

391 East 149th Street

New York 55, N. Y.

Room 211

Cor. 3rd Avenue

ЧЕСНА ТА СОЛІДНА ОБСЛУГА ГАРАНТОВАНА

ВОЛОДИМИР КОЗІЦЬКИЙ - власник фірми

Великий Князь Ярослав Мудрий на основі дослідження його кістяка

НАПИСАВ Д. Г. РОХЛІН

Переклад цілої доповіді, зробленої із російської мови
д-ром Ярославом Хмілевським, співавтором книжки «Кня-
жий Галич», надрукованої у 17-ому числі «Лікарського
Вісника», Нью-Йорк, 1960 р. (Скорочене).

ПРИ перетворенні київського Софійського Собору в архітектурно-історичний заповідник було знайдено в знаному саркофазі Ярослава Мудрого два кістяки — чоловічий і жіночий та декілька дрібних кісток із дитячого кістяка. Згідно з переказами, в цьому саркофазі мав бути похований Великий Князь Ярослав Мудрий. Другий, жіночий, кістяк... мав бути правдоподібно кістяком Ярославової жінки Інгігерди.

Ярослав помер у 1054 році. Від того часу Київ та Софійський Собор були не один раз пограбовані наїздниками. Нема ніякого сумніву, що княжий саркофаг був особливого принадою для гра-

біжників. Отож нічого дивного нема, коли в 1939 р. при розкритті саркофагу не знайдено було там жадних дорогоцінностей. Річ очевидна, що для ствердження того, чи знайдений там кістяк належав саме Ярославові Мудрому, треба було певних доказів.

На підставі літописних даних та анатомічних і рентгенологічних дослідів не тяжко було ствердити, що в саркофазі був справді похований Ярослав Мудрий. Крім того, дослідження кістяка дало можливість устійнити також справжній фізичний образ Ярослава Мудрого, одної з визначніших історичних постатей старої Русі, якому приписують авторство першого правного кодексу — „Руської Правди”. Oprіч того, ця, так би мовити, судово-медична експертиза, переведена майже 900 років по смерті Ярослава Мудрого, дозволяє віправити деякі неточності та суперечності в твердженнях літописців.

У Тверському Літописі зазначується, що Ярослав Мудрий внаслідок недуги довго не міг ходити й завжди перебував коло своєї матері Рогніди. Літописець каже, що Ярослав чудом вилікувався. Це вилікування мало зв'язок із важкими переживаннями його матері, яка дісталася від Володимира повідомлення про шлюбний розвід. За словами літописця, Володимир по прийнятті християнської віри вважав за дозволене мати лише одну жінку, а саме Анну Грецьку. Гогда Рогніда, бажаючи бути княги-нею, а не підданою, повідомила Володимира, що вступає до монастиря: „Будучи царицею, не хочу

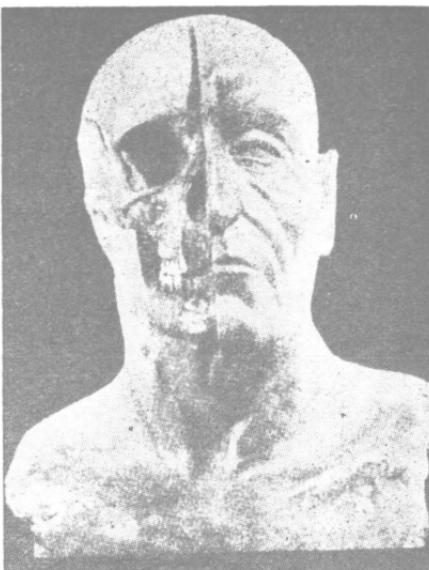
бути рабиною ни земного царя, ни князя”.

В цей трагічний момент, за словами літописця, настало будім-то несподіване видужання хворої дитини. Ярослав, що досі не ходив, почав ходити. Це місце літопису не згоджується з даними дослідження кістяка. Розвід із матір'ю Ярослава мусів бути 988 року, коли Володимир прийняв християнство. За літописом Ярослав народився 978 року, отже хворобовий процес тягнувся б десять років. А це з чисто медичного погляду трудно припустити. Справді в кістяку знайдено виразні сліди не-нормальності в правому клубовому суглобі, характеристичні для сублюксації (вивиху). Такі вивихи в клубі трапляються у дітей і спричинюють легке налягання на ногу.

Питання: внаслідок якого саме процесу та в якому віці сталася сублюксація в правому клубовому суглобі?

Літописець зазначив, що Ярослав довго не ходив: „бо еством такий від народження”. Пізніше, коли він нарешті почав ходити, то кульгав. Чи була це в Ярослава вроджена люксація? Вроджені люксації клубового суглоба у хлопців бувають дуже рідко. За нашими даними, вроджена люксація клубового суглоба у хлопців буває 50 разів рідше, як у дівчат. Крім того, така люксація в більшості випадків буває з лівого боку (внаслідок меншого заглиблення лівого суглоба). Тимчасом у Ярослава сублюксація була право-стороння. А потім, на думку літописця, нагле, „чудесне” виду-

жання ніяк не в'яжеться з поняттям вродженої люксації чи сублюксації та клінічним її образом. Вроджена люксація чи сублюксація клубового суглоба не спричинює того, що дитина не може ходити упродовж кількох літ. У подібних випадках дитина починася ходити своєчасно або з малим лише запізненням, хоч ходить, хитаючись, як качка. Навіть теперішні клініцисти часами безпідставно ставлять діагнозу вродженої люксації клубового суглоба. Під цією діагнозою часто маємо до діла з патологічними люксаціями, спричиненими інфекційними процесами в околиці клубового суглоба. Гнійний артрит клубового суглоба у немовлят часто лишає по собі, як наслідок, люксацію чи сублюксацію. Така хвороба клубового суглоба у немовлят часто минає дуже швидко, не звертає на себе пильнішої уваги й залишається нерозпізнаною, хоч наслідком гнійного процесу буває знищенння суглобового хрящика з люксацією чи сублюксацією, яка розпізнається лише тоді, коли дитина починася ходити. Кульгання, зауважене після кількох місяців, а часом і років, внаслідок зле розпізнаної хвороби у немовлят, уважається часто за вроджену люксацію. З цього видно, що навіть гострий гнійний процес клубового суглоба у немовлят закінчується переважно добре, і ті, що перебули таку хворобу, відносно легко пристосовуються до анатомічних змін та навантажують кінцівки так само, як нормальні, здорові люди. Треба думати, що таким самим способом постали зміни в правому клубовому суглобу

Процес реконструкції зовнішнього образу Ярослава Мудрого

бі в Ярослава Мудрого (у якого в дитячому віці було джерело гнійного процесу у вусі). Ця сублюксація в молодому віці не перешкоджала дуже в воєнних виправах Ярослава... Клубовий суглоб Ярослава працював добре, навіть у старшому віці, не говорячи вже про молодий вік.

Літописець каже: „Він був хромоногий, але ум у нього був добрий і в бою він був хоробрий”. На думку літописця, Ярослав був добрым князем і вождем дружини, у проводі якої довгі роки брав участь у багатьох походах, які допровадили до завоювання земель на півночі, півдні, заході й сході.

Якщо літописець має рацію у тому відношенні, що кульгавість не перешкоджала Ярославові бути вождем військової дружини, то без-

перечно літописна заввага про 9-літню хворобу Ярослава не відповідає правді. Хвороба, яка так щасливо закінчилася в 988 році або дещо пізніше, не могла початися в 978 році. Вона могла початись два, три роки перед 988 роком, а ні в якому разі не 10 років перед тим, при чому гострий процес у немовляти міг бути не довший, як кілька тижнів. На підставі сьогоднішніх лікарських даних, необхідно зробити поправку щодо дати народження Ярослава, а в зв'язку з цим і щодо кількості прожитих ним років. Якщо літописець має рацію, що Ярославове видужання наступило коло 988 року, то Ярослав народився пізніше, як у 978 р., та жив менше, як 76 літ.

Тимчасом, крім люксації правого клубового суглоба, анатомічні та рентгенологічні досліди дозволили виявити далеко тяжкі зміни в правому колінному суглобі. Внаслідок старого близькосуглобового зламання обох костей підстегня та кривавого виливу у колінний суглоб зрослись кости підстегня із стегном і наколінком та постала патологічна деформація і ущівнення в колінному суглобі. Кости цього суглоба були зігнені під кутом 130° - 135° . Випростати ногу понад цей кут було неможливо. Опірч того, було зрошення кісток великої гомілки з головкою малої гомілки внаслідок того самого процесу. Кістки правого стегна, наколінка і великої та малої гомілки були тонші від таких самих костей лівої ноги. Виміри наколінка (patella) все ж таки свідчать про те, що зламання мало місце вже

Артрит (лат.) — суглобиця, гострь-ревматизм, запалення суглобів.

Інфекція (лат.) — зараження, передавання хвороби від одного організму до іншого.

Люксація (лат.) — вивих.

в дозріому віці. Але треба до цього додати, що процес у правому колінному суглобі закінчився багато років перед смертю Ярослава.

Отже, коли в дитячому віці Ярослав Мудрий легко кульгав (внаслідок сублюксації у правому клубовому суглобі), то в дозріому віці, по зламанні правого підстегня, з комплікаціями в правому колінному суглобі, Ярослав мусів був уже значно налягати на ногу. Коли сублюксація у правому клубовому суглобі не перешкоджала воєнним подвигам Ярослава, то зміни, що прийшли правдоподібно вже в розрілому віці (або на початках старости) в правому колінному суглобі, не могли не відбитись на його фізичній справності та на активності. Брати особисту участь у походах (пішки чи на коні), а тим більше в боях, він, річ зрозуміла, не міг при наявності таких змін у колінному суглобі.

Отже дослідження кістяка, знайденого в саркофазі Софійського Собору, потверджує те, що цей кістяк належить Ярославові Мудрому.

Крім того, була можливість доказати, що літописні дані щодо року народження Ярослава були хибні. Ярослав народився пізніше тим самим проплив менше, як 76

років (правдоподібно на 8 років менше).

Анатомічні та рентгенологічні досліди дозволили також виявити деякі особливості фізичного стану Ярослава Мудрого. В цьому відношенні, як уже було сказано, треба мати на увазі ось що: кульгавість у молодечих роках та в добі досягнення була незначна й не переважала Ярославові Мудрому брати участь у битвах. Він, правдоподібно, добре володів мечем. Про це можна судити на підставі змін у тих суглобах, які появляються внаслідок перевантаження при орудуванні мечем. Лише після важкого поранення костей підстегня та колінного суглоба (можливо в одному з численних боїв, в яких Ярослав брав участь) він був примушений перемінитися з князя-багатиря на князя-будівничого.

В останніх роках життя він попав у стан фізичної немочі внаслідок старчої охляльості та сильної кульгавости.

Багато пісень присвятив український народ батькові Ярослава Володимирові, його бенкетуванню та хоробрості його воїв. Проте літописець ставиться до Володимира більш критично та називає його ненаситним женолюбцем. Він також приписує Володимирові слова „Руси есть веселіє пити, без цього не може бути”. Володимир очевидно визначався в старшому віці непогамованою веселістю на бенкетах, що притягало до нього відважних і хоробрих очайдухів, які потім оспівували щедрого і гостинного князя.

Тимчасом Ярослава у скандіновських сагах називають скупа-

Кістка правого колінного суглоба Ярослава Мудрого

рем. Треба думати, що він не любив бенкетів та виставного життя. Правдоподібно він, особливо на старості літ, не хотів показувати перед більшою громадою людей свого каліцтва та інших фізичних вад.

Деякі особливості кістяка (затримання деяких ознак дитячого та юнацького віку) дозволяють додумуватися, що Ярослав визначався великим полетом думки, запальчивістю, схильністю до іритації та досить бурхливих реакцій, але рівночасно статовою слабістю (чим різко відрізнявся від свого батька).

Не зважаючи на деякі фізичні

недомагання, що від дитячих літ спричинились до його ослаблення, Ярослав довгі роки був відважним і зразковим вояком, який мечем поширив граници старої Русі та зібрав її в одну цілість. Часті похо-

ди могли зробити його інвалідом лише в фізичному відношенні. Зате його внутрішня енергія поплила іншим руслом: він наводив порядок, будував міста, поширював грамотність та підтримував зв'язки із Заходом.

In the cathedral of St. Sophia is found a famous tomb where — according to legend — the Great Prince Yaroslav the Wise was buried. Now the cathedral is an architectural and historic museum, and one of the first subjects of intensive scientific research was the tomb of Yaroslav the Wise. This research confirmed the truth of legend, as well as the correctness of the physical description of the prince, found in ancient chronicles. After a close study of the skeleton scientists were able to discern certain physical characteristics, including his lameness, mentioned in the chronicles.

ВОЛОССЯ: КОЛЬОР, ПРИЧІСКА І ІХ ЗНАЧЕННЯ

— Сітку на волосся знали вже жінки бронзової доби. Їх плели з лляних ниток. Ті сітки притримували волосся, що спадало на спину і на плечі. Так і сьогодні.

— Тепер на всіх перехрестях можна читати, що джентльменам подобаються русянки. В давній Греції жінки з природи були русяні, і цього було іноді забагато. Тож вони фарбували волосся на червоне, бронзово або чорно, щоб звернути увагу чоловіків.

— На знак смутку-жалоби в давній Греції жінки обтинали волосся. Чоловіки — все навпаки — запускали довгі бороди.

— В середні віки червоне волосся вважалось ознакою злого характеру. Англійська королева Елизавета була скора до гніву, її боялись. Вона, неначе щоб підкреслити таку свою вдачу, носила тільки червоні перуки. Мала їх 80 штук різних відтінків.

Донедавна в Україні червоне, руде волосся не втішалось любов'ю. Відома пісня про те, як козак любив три дівиченьки: чорнявую тай білявую й третю руду-препоганю.. Також казали на рудого хлопця, що він не певний, „позначений Богом”... Сьогодні руде волосся не тільки що не викликає нехоті, але й буває принадою і штучною оздoboю жіночої голівки.

ЗАЕЦЬ-ХВАЛЬКО

Хвалився Заєць раз перед Котом:
— Захочу — все змету хвостом!

КОРОТКІ ОПОВІДАННЯ

ПОЕЗІЯ В ПРОЗІ

Л. ГУРУНЦ

Сосна

Вона лежала на землі, мов би схилилася трішки відпочити. Повалене й пошматоване гілля ще ворушилося, ще зберігало теплоту життя...

Годину тому сосна ще жила. Вона стояла на узлісці від усіх дерев окремо.

Біля неї просторно, розкішно. А ген дальше починається ліс: тісно біліли тоненькими стовбурами сосни й берізки.

І як вигідно, соняшно було від окремленій від усіх сосні. Від привільного життя сосна розрослася, підвела високо голову, розкинула широку, гіллясту корону. Але буря наскочила нежданно, несподівано.

Густий ліс вдалечині від горя зашумів. Тонюсінські сосни й берізки гнулися аж до землі, сумно-пресумно скрипіли, але не ламалися. Вони всі попереплітали свої гілля, мов би взялися за руки — і так підтримували одне одного.

Лише відокремлена сосна на узлісці з гуркотом повалилась на землю.

Її не врятували ані товстий стовбур, ані міцний розрослий корінь.

Сосна лежала на землі, мов би лягла перепочити. На свіжому щербатому пні ще навіть не висохла крапля клейкої і прозорої смоли.

Камінчик

Яскравий камінчик на дні озера блищить і переливається сонце-

«Літературна газета», Київ, 1959 р.

сляйними фарбами. Коли ж його витягнеш з води — він негайно тускніє і сіріє. Беру камінець і знову кладу на дно озерця — і до нього вмить повертаються його пречарівні кольори.

Ось він лежить на моїй долоні — сухий і сірий. Я обережно кладу його під воду...

Всі ми красіві у ріднім середовищі.

■

Біль серця

Із зламаного гілля крапля за краплею, як прозорі слізки, падають живодайні соки. Хтось може необережно чи просто з пустотливості, поранив дерево — і тепер воно ридає від незаслуженої кривди.

От так інколи необдумано, і легковажно ранять наше серце. Проходять роки, рубець затягується, але все одно нова шкірка зберігає на собі слід колишньої рани і пригадує про незникаючий біль серця.

■

Балада про кохання

Біля дороги, де починалося село, стояло дерево. Самітє деревце, що веснами розцвітало так, що можна було вночі, не знаючи дороги, по його ясному цвітові обратися до нашого села. Але... завжди ясний цвіт в'янув-опадав, не зав'язавшись в овоч.

Казали, що це ось деревце прибуло до нас іздалеку. Людина, що

принесла його сюди, не взяла з собою його хорошого й сердечного друга. І від того часу деревце в темноті все світить, щоб не заблудився той жаданий, кого воно без міри чекає і чекає.

Людина, що посадила це деревце, давно-давно померла. Постарілися й померли його діти, а деревце й понині стоїть біля дороги, де починається село — і веснами, вночі освічує шлях далекому й жаданному, що обов'язково прийде.

Перехожий, зупиняється й низенько поклоняється такому вірному коханню.

■

Чужий біль

Одному селянинові відрізали хвору руку — і він мужньо переніс неймовірний біль. Але ось таке саме горе настигнуло його сусіда. Селянин, побачивши його, гірко заплакав.

Його тоді запитали:

— Чому ж ти плачеш? Коли тобі відтинали руку, ти ж навіть ні разу не зойкнув і не крикнув.

— Через те і плачу, — відповів він, — що я сам уже відвідав того великого нещастя.

■

Джерельце

Вода дзюркотіла з кам'яних грудей високої гори. Це було чисте, прозоре, свіже джерельце. Вимучений спрагою, я припав устами до його кришталевої прохолоди.

Як хороше напитися води, знаючи, що її ніхто не каламутив.

ВІДВІЧНА МРІЯ ЛЮДИНИ

Щойно вийшла в ЗДА груба, коло 1000 сторінок, збірна праця 28-ох спеціалістів, лікарів і дослідників віку людини, а зокрема старіння, "Handbook of Aging and the Individual". Книга присвячена відвічній мрії людини: продовженню життя. Славний мислитель, Артур Шопенгауер, вважає основою всього буття „волю до життя". А нам усім добре знані слова Івана Франка: „Милосердими треба вам бути Задля всього живого, Бо життя це клейнод, Хіба є що дорожче за нього?" Сучасна наука старається вникнути в таємниці цього клейноду і зробити його тривалішим і ще ціннішим.

Подаємо кілька цікавих думок, порад і спостережень з того твору.

Чому деякі люди так довго живуть? Чому завдячують вони своє здоров'я? Ці питання цікавили і хвилювали здавна. Люди шукали старих, що доживали до сотні літ, розпитували їх, але відповіді були такі різні і до того такі суперечні одна одній, що трудно було прийти до якихсь однозначних висновків. Нині вже й наука взялася за систематичне спостережання досліди таких випадків. Оде 1958 року помер південно-американський індіянин, малого росту (4 стопи і 4 інчі), який — казали — мав 176 років. Його досліджували лікарі, він пам'ятив ще часи Болівара, героя визволення Пів-

денної Америки з-під еспанського панування, який помер 1830 року! Лікарі ствердили, що кружляння крові у того старезного дідуся було неначе в юнака. Згідно з його зізнаннями, він пив, коли мав що пити, курив, коли міг, і пережив п'ять жінок. — Інші старі люди — навпаки — пояснюють свій вік повздерливістю, мовляв, вони не пили, не курили, не Іли цього, не Іли того. Всі ті, як сказано, різni й суперечні твердження підкривають довір'я до таких висновків.

В ЗДА, в грудні 1959 року, помер останній ветеран громадянської війни, маючи 117 років. Лікарі ствердили, що причиною смерті не була якась недуга, але просто старече знemoціння. Ті ж лікарі поясняли його довгий вік доброго спадчинаю (здорові батьки, що жили довго) і життям вільним від особливих напруженів журб.

Взагалі, тепер лікарі схиляються до погляду, що довге життя це справа спадковості, себто здоров'я і довгого віку батьків. Як каже Dr. Birgen, редактор названої великої книги про старіння, людина приходить на світ із якимсь „життєвим капіталом”. Чим менше витратить вона тієї „біологічної готівки” на поборювання різних недуг, тим більше в неї резерви для подорожі кораблем, що називається „життя”. А що сучасна медицина поборола вже багато причин до недуг, тож людина краще зберігає й розходує той свій життєвий капітал, себто живе довше і тримається краще. Людина, що має 75 років, біологічно може рівнятися колишній людині, що мала

65 років.

Чому ж людина, що унаслідувала здоров'я і не хворіла, все ж старіється? Одні кажуть, що причиною є токсини, отруйні речовини, які з віком множаться і спиняють життєві функції тіла. Інші думають, що причиною старіння є знищенння одного з органів, напр. серця, печінки, нирок.

Український учений в боротьбі за життя.

Український учений Олександр Богомолець віддав останні роки свого життя вивченю проблем довголіття. Його твір „Продовження життя” (1938) мав великий розголос не тільки в Україні, але і в усому СССР, і зокрема у Франції. Богомолець винайшов септум, сироватку для продовження життя людини. Та сироватка АЦС (це перші букви довгої вченої назви: антиретикулярна цитотоксична сироватка) це препарат із субстанції добутої з кінської крові, до якої додано субстанції людської селезінки і костяного шпігу. Той препарат мав побуджувати клітини, яких завданням є збереження і відбудова органічних тканин, і тим способом мав продовжувати життя бодай до 150 літ.

Не роки рішають

Звичайно міrimо вік прожитими роками. Однака така міра не точна. Організм людини, що має 60 років, може бути в кращому стані, ніж тіло значно молодшої людини. Це одне. А ще треба брати до уваги, що окремі органи старіються нерівномірно. Напр. шістде-

сятлітня людина може мати очі 30-літньої, а печінку 40 чи 50-літньої людини.

Creedmoor Institute у Нью-Йорку перевів докладні досліди і на основі тестів крові стверджив, що люди й окремі органи старіються різно. Є ще т. зв. тести шкіри, які кожне з нас може легко переводити на собі. На горішній поверхні руки піднесіть шкіру і тримайте її

лодою. Взагалі соціологи й психологи стверджують, що рідко буває, щоб люди докладно усвідомляли собі свій вік. Студії над 60, 70, навіть 80 літніми показують, що часто ті люди думають, неначе вони... середнього віку.

Як же ж жити?

Старші люди сьогодні здоровіші ніж колись. Наука й медицина до-

ВОЛЬФГАНГ ГЕТЕ

Саме старша людина повинна показати, що вона має ще охоту жити.

Я застарий, щоб тільки гратись, замолодий, щоб не мати бажань. (Фавст).

Чого прагнемо в молодості, в старих роках маємо того доволі. („Здумане і правда”)

Пам'ятайте: горт, о, він старий. Тож треба постарітись, щоб його розуміти. (Мефісто)

РЮКЕРТ: МУДРИСТЬ БРАМАНІВ

Старе ніколи не старіється; це нове стає старим.

ЛІХТЕНБЕРГІ.

Нічо так не прискорює старість, як уперта думка про те, що старіємось.

так якусь хвилину. Потім пустітіть. Коли людина біологічно молода, шкіра скоро повернеться до попереднього стану. Коли людина стара роками, і ще важніше, стара біологічно, тоді ще пів мінuty або й довше складка шкіри триматиметься. Стара шкіра тратить еластичність. Молода шкіра вскачує зараз на своє місце.

Рішальне значення має і самоочуття. Людина одного дня почувавшися старою, другого дня мо-

дали людині не тільки нових років життя, але додали і життя до тих років. Dr. Bortz пише: „Щоб смакувати багату есенцію дозрілого життя і втішатись його правдивим запахом, треба глибоко й черпнати і пити... Довше життя, що його всі можемо осягнути, вимагає ревнішого бажання триматись у рухові, бажання рости. Все це в першій мірі особиста прикмета. Коли примусова відставка приводить до безцільного дозвілля, то-

ді звичайно погіршується стан людини".

Dr. M. Fishbein заявляє, що ще нових 10-20 років доданих до сьогоднішньої пересічі це справа недалекої будучини. Але щоб користати з такої можливості, треба розумно жити. „Щоб довго жити, не підносіть голосу. Говорючи спокійним тоном, уникайте напруження, одної з головних причин старіння".

Dr. H. Bundesen має свою методу, щоб триматись молодим. Він має нині 78 років, знаходиться в знаменитому здорові, бо — як каже — „не ношу з собою вантажу з товщем". Його техніка, як не допускати до товстіння, проста. Кожного дня людина тратить бодай дві години, чекаючи на поїзд чи автобус, вислухуючи, що другі говорять, розмовляючи телефо-

ном і т. д. і т. д. Ті змарновані години можна прекрасно використовувати, а саме підносити черево і спускати вниз. Така мовчазна і невидна вправа витискає непотрібний товщ з печінки, селезінки, нирок і інших органів і зміцнює черевні м'язи. Доктор важить 155 фунтів, і робить такі вправи вже 25 років.

Інші правила здоров'я і довгого життя відомі: лікарські пропірки, конечний відпочинок („Ваше тіло це машина, а мозок — пільєт, вони мусять відпочивати"); фізична праця, якщо не хочете, щоб сустави чи脊на боліли, коли хочете позбутись „отруті втоми і не допускати до ржі безділля". Найгірший ворог людини — це нудьга. Найбільш сприяє формі і здоров'ю — далекий приціл і рух.

To prolong life is man's eternal dream. "The Handbook of Aging and the Individual", recently published in the USA, is an exhausted collective work dedicated to this problem. The predominating opinion of the authors was that the primary condition to long life is a good "vital capital" and "biological currency", which the individual inherits from ancestors who were healthy and long living. A farther factor is the wise spending of this currency through the avoidance of grave deseases and unnecessary nervous tensions, living at the same time a dynamic, active and purposeful life.

Обвинувачений радиться свого адвоката-оборонця:

- Може б так післати судді пляшку віскі?
- Не робіть цього! Я знаю суддю. Це найпевніший спосіб програти справу.

Процес виграний. Недавній обвинувачений вдоволено каже адвокатові:

- Чи не була то добра думка післати віскі?
- То ви справді це зробили?
- Так, але в рубриці „висилає" я подав прізвище противника...

Написав В. ЄНА

Долина привидів на Криму

З журналу «Україна», Київ, 1959 р.

Е в Криму гора Демерджі, що означає „Коваль”. Схили її аж до Алуштинського амфітеатру захаращені загадковими кам'яними утвореннями, подібними чи то до людей, чи то до тварин.

В одній із легенд розповідається про кочовиків, що вдерлися в Крим, спорудили на вершині Демерджі кузню і тут кували собі зброю. Жорстокі завойовники мордували людей і змушували їх працювати на цій горі. Якось від спеки повисихали джерела, зів'яли сади. Одна дівчина — її звали Марія — пішла до загарбників просити, щоб ті зглянулися на людей, але вони і її вбили. Такого лиха не витерпила гора, струснулась і поглинула кривавих завойовників, і лишилися від них тільки оці потвори. А на вершині Демерджі піднялася скеля, що обрисами нагадує дівчину.

Насправді ці кам'яні привиди з'явились внаслідок вивітрювання

гірських порід. Один із стовпів південного схилу нагадує погруддя жінки. Тим-то Демерджі називають ще Катерин-горою. Та коли придивитися до цієї „скульптури” зблизька, побачите, що це звичайний, на двадцять метрів заввишки, вивітрений кам'яний стовп. Ще більший — „Велетень” — має заввишки двадцять п'ять метрів. А по сусіству стримлять і нижчі стовпи. Таких кам'яних привидів у долині можна налічити понад сотню.

Час від часу, внаслідок землетрусів, на вивітрених схилах відбуваються величезні обвали і формуються кам'яні потоки — хаоси.

Один з них — Демерджинський хаос, що виник у 1894 році по сусістві з Долиною привидів. окремі брили цього хаосу не менші за триповерховий будинок.

Своєрідний красавець Демерджі привертає увагу багатьох екскурсантів і туристів.

7

ЧУДЕС СВІТУ

ПІРАМІДИ. Є арабське прислів'я: „Все бойтесь часу, але час бойтесь пірамід!” Ці величаві кам'яні гробівці побудовано 5 тисяч років тому! Хеопсова піраміда висока на 146 метрів. Її будувало 100 тисяч робітників продовж 20 років. Фараон, починаючи правління, починав і будову своєї піраміди. Кожного року збільшувалась її кам'яна оправа з усіх сторін, аж поки фараон вмирав. Тому то різні піраміди мають різну величину.

дій носили добру землю. Вони насипали її високо, щоб і найбільші дерева могли запускати коріння. Складна система наводнення не допускала до того, щоб штучно впроваджувана вода просякала крізь склепіння і випливала. Ніччю ті сади чудесно освітлювались.

ВІСЛІ САДИ. Досі напевно не знають, чи це чудо світу це вигадка асирійської королеви Семіраміди, чи може то Навуходоносор, цар Бавилону, казав створити те чудо для своєї улюбленої жінки. — На великих склеплених луках ті сади знімались амфітеатрально вгору. Десять років десятки тисяч лю-

СВЯТИНЯ АРТЕМІДИ В ЕФЕЗІ. Дуже коштовні колонни тієї святині (20 метрів заввишки) фундував король Лідії, Крез. Від нього і досі пішла назва особливо багатої людини: її називають „кремозом”... Герострат підпалив ту святиню, щоб здобути собі славу. І знову його прізвищем і досі називають людину, яка, одержима жаждою слави, готова павіть на злочин. Після пожару святиню відбудовано ще пишніше. Східні готи знищили її остаточно.

СТАТУЯ ЗЕВЕСА. Це твір славного атенського різьбара Фідія, з-перед 2 500 років. Статуя стояла в Олімпії, вона виконана з золота і слонової кости. Досі залишається таємницею, як Фідій умів зм'ягчувати слонову кістку і сполучувати її без знаку. Статуя була 18 метрів заввишки. Її сплюндрували задля дорогих матеріалів, з яких її створено.

ГРОБОВЕЦЬ МАВЗОЛА. Артемізія (4 ст. перед Хр.) казала збудувати для свого чоловіка Мавзола величезний гробобець у Галікарнасі. На могутньому цоколі знімалась комора-гробовець. Дахом була піраміда сходів, а на їх верху стояла квадрига. І сьогодні величаві гробівці називаємо мавзолеями.

ЛІХТАРНЯ ОЛЕКСАНДРІї. На „острові фараонів” при вході у

пристань стояла вежа коло 140 метрів заввишки. Вогонь на ній підтримували дровами насяклими живицею. Той огонь було видно на 60 кілометрів. Через побільшуоче скло можна було стежити за дуже далекими кораблями.

РОДОСЬКИЙ КОЛОС. На пам'ятку успішної оборони острова Родос (300 р. перед Хр.) місцевий мистець збудував статую бога сонця Аполона на 34 метри заввишки. 12 років працював він над твором. Статуя була з металю.

Опріч тих семи найчастіше називаних чудес світу, цю назву прикладали ще й до інших могутніх будівель давніх часів, як китайський мур, Альгамбра в Гранаді, святилища інків, римські водопроводи.

Прохаємо прислати передплату „Українського Огляду”. Це найдешевший так видаваний і так ілюстрований двомісячник.

Річна передплата виносить \$3.90. Ваша річна передплата та одна дарова передплата \$7.00. Якщо вишилете нам 5 річних передплат для Ваших приятелів (\$19.50), Ви одержите одну передплату даром.

Заплативши передплату Ви допоможете втримати, розвивати і удосконалювати єдиний цього роду український журнал у світі.

Марко Лукич Кропивницький

Написав Йосип Гірняк

8-ГО квітня 1960 року, минуло пів століття з дня смерти основоположника українського народного театру Марка Лукича Кропивницького. Не тільки його співробітники і учні, але ось й третє покоління акторське величає його — „батьком побутового театру”. І справді — серед величавої плеяди корифеїв театру минулого сто-

ліття Марко Кропивницький заняв перше місце не тільки своїм найбільшим акторським хистом, але йому припала честь бути першим учителем, організатором і мистецьким керівником справді Народного Театру.

Марко Лукич Кропивницький: — драматург, перший професійний режисер, геніяльний актор, тала-

новитий композитор, блискучий співак, неповторний декламатор, декоратор, самопсевдній учитель і педагог. Безприкладний — феномен! В одній особі стільки мистецьких жанрів, стільки несуміжних фахів...

В історії театру були драматурги — акторами, актори — драматургами, та організаторами театрального видовища, але до нас вони дійшли, як володарі одного з таких фахів. Актори: Шекспір, Мольєр, Гольдоні ввійшли в історію світової культури, як драматурги. У сучасному театрі можна назвати кілька замітних прізвищ, які відзначаються літературними, акторськими та режисерськими здатностями, однак їхня многогранність живиться взаємним коштом і тому їм не дано заблистіти одною з них. Це середньої руки — драматурги і такі ж актори та режисери.

Марко Кропивницький ввійшов в історію української культури всіма вище перерахованими професіями. Він залишив великий драматургічний доробок (понад сорок драм і комедій), колосальний сценічний досвід актора і режисера. Літературна спадщина Кропивницького доступна читачеві і дослідників, вона була і є частиною репертуару народного театру. Його багатогранну сценічну творчість значно важче дослідити і повно уявити.

Марко Лукич Кропивницький — перший режисер, який мистецтво ансамблю і масових сцен підняв на небувалу висоту. В театрі його доби домінував — актор індивідуаліст, він був центром всієї виста-

ви, Кропивницький — себе актора і всіх інших корифеїв народного театру, підкорив всему ансамблеві. Гуртові сцени в театрі Кропивницького конгеніально зазуваючи в унісон таким майстрам, як Заньковецька, Садовський, Саксаганський і впершу чергу, самому надхненному — Маркові Кропивницькому. У той час, це була „революція” у театрі.

Сьогодні трудно відтворити весь чар вистав цього — справжнього подвійника-режисера. Мистецтво організатора вистав т. є. режисера — постановщика вмирає у виставі. Коли вистава не знята на кіно-плівку, і не записана на грамплатівку (а такої можливості в часах Кропивницького не було), то її не встане відтворити найскрупультніші дослідники і навіть талановите слово не спроможне передати всю гаму внутрішнього переживання, музику інтонації, вимовності слова і павзи, виразу та експресії міміки і жесту. Це треба бачити, чути і тут же на виставі — пережити.

З рецензійних статей того часу, з дослідів театрознавців і з споминів та автобіографії Марка Лукича видно, що цей майстер був великим навізцем історії свого народу, його побуту, фольклору, устної творчості, звичаїв, знавцем людської психології. Марко Кропивницький крім надхненної інтуїції, приніс з собою у лави українських акторів — високу освіту і фахову грамоту. Самотужною працею він вивів український театр із провінційних нетрів, які густим хабуззям обростали країну. Коли хоч би побіжно прослідити росій-

ську пресу того часу (яку не можна запідозрити в особливому сантименті до українських культурних справ), то зразу виростає картина ваги театру, що зріс завдяки талантові і праці Марка Кропивницького.

Марко Кропивницький подолав свого геніяльного предтечу — Михайла Щепкіна, своюю національною свідомістю! Факт дуже багатомовний, на той час... Він мав ще більш заманливі пропозиції імператорських театрів, які з гордістю відкинув і присвятів себе жертвенному служінню своєму народові. Це не сантиментальні рефлексії, це факт підтвердженій намаганнями керівників представників російської культури, котрі не повстидалися признати, що такого режисера і актора, як Кропивницький, імператорські театри не мали. Суворін довгий час не покладав рук, щоби переманити Марка Лукича і його соратників на російську сцену. Однак, за прикладом Кропивницького, вони не пішли слідами Щепкіна.

Український Народний Театр став єдиною рушійною силою спротиву, який не дозволив царській московщині виасимілювати сорока мільйоновий народ.

Сьогодні не можна без глибокого хвилювання читати згадки очевидців про акторську майстерність Марка Кропивницького. Його виконання роль: Стецька з „Сватання на Гончарівці”, виборного Макогоненка з „Наталки Полтавки”, та Карася з „Запорожця за Дунаю” свідчить, що Народний Театр удухотворив — геніяльний

актор. Проте ця „удухотвореність” майстра не впала з неба. Сам актор, згадуючи свою молодість, пише про працю над собою: „Ми з Іваном Тобілевичом знайомились потроху з Смайлісом, Робертом Оуеном, Джоном Стюартом Міллем, Спенсером, Молешотом і іншими, читали Шекспіра, Байрона, Шіллера, Гете, Дюма, Жорж Занд, Теккерея...” Ось через які етапи підходив Кропивницький до Стецька та Макогоненка. Це не було жалюгідне блазнування, яким і до нашого часу частвали глядачів хахлацькі кривляки українського Сходу і Заходу.

В 1871 р. Кропивницький вперше виступив у професійному театрі в Одесі в ролі Стецька. Рецензії того часу говорять, що актор виконанням цієї ролі привернув увагу глядачів і критики до п'єси, примусивши багатьох з них змінити своє ставлення до неї. Молодий актор вразив глядачів несподівано оригінальною грою, вірним розумінням образу. Він виявив почуття міри і такту і широко прагнув утриматись від спокуси вдатись до шаржу на догоду невибагливому глядачеві. Будучи психологом, актор створюючи образ Стецька, намагався якомога глибше, правдивіше мотивувати поведінку персонажа на сцені. — Так оцінювали у той час перший виступ Кропивницького.

Згодом рецензент київської „Зорі” писав: гра Кропивницького в ролі Стецька, відзначалася глибоким вивченням ролі, продуманістю положень і найменших рухів, відсутністю будь-якого зайвого жесту, шаржу та буфонади... Відтво-

рюючи комізм художньо, викликаючи оглушливі оплески, він уміє в той час вдихнути у створений образ — тип „живу душу”, уміє показати скрізь „людину”. Ще пізніше, критик „Южного края” писав: „Краще зіграти ролю Стецька, на нашу думку, не можна. Цю ролю Кропивницький не виконує — він її створює, одухотворює. Перед нами людина, у якої „не всі вдома” — спочатку нікчемна, потім смішна. Однак і крізь сміх ви відчуваєте жалість до цього суб'єкта, вам прикро за людську гідність, зведену Стецьком до такого низького рівня”.

Роля Стецька у виконанні Кропивницького художньо удосконалювалась з кожним роком. У цьому допомагала акторові подивугідна любов до типів, які він відтворював на сцені, до праці і не-втомне шліфування сценічного образу.

В 1883 році, писав рецензент „Одесского листка”: Образ Стецька створений актором Кропивницьким, нагадував Фальстафа. Зверніть увагу на фінальну сцену останньої дії, в якій Стецько у відповідь на запрошення Одарки повечеряти з ними висловлює їй тисячу прокльонів. Прокльони ті не були пісенькою-жартом. Аktor так смакував кожну фразу лайки, з таким жовчним притиском їх виголошував, що крізь усе глупство тих слів чулися слізози ошуканого „дурня”, від яких ставало якось убивчо неприємно на серці”.

В 1886 році, коли театр під проводом Кропивницького побував у Петербурзі, преса царської столиці не змогла промовчати успіхів укра

їнських мистців. Критик „Новостей и биржевой газеты”, описуючи виставу „Сватання на Гончарівці”, писав: „Тут для художника-живописця кожна сцена — чудесна, повна життя, поезії, гумору і етнографічної типовости жанрова картина з побуту Малоросії. Встигай лише їх намалювати на полотні, скоплювати їхні фарби, їхню обворожуючу південну свіжість...” „Свої успіхи вистава завдачус акторському виконанню ролі молодого Кандзюби-Кропивницького, яке відзначається не тільки талановитістю, а й глибоким знанням побуту і характеру”.

З-за браку місця, я зупинився тільки на одній ролі Кропивницького, яку він виконував на протязі всього свого акторського життя, а таких роль він в українському репертуарі виконав 70, а російською мовою зіграв 63 (український театр мусів виставляти й російські п'єси).

Розглядаючи мистецький жист Марка Лукича Кропивницького не можна поминути його декламаторського дару і режисерських здібностей. Тому, що не довелось мені бачити на сцені цього велетня, я дозволю собі знову звернутись до газетних рецензій, які дуже скрупульто висвітлювали сливе кожний крок цього майстра. Вище згаданий критик з „Новостей и биржевой газеты” повідомляючи про літературний вечір, на якому крім визначних російських акторів, виступав Кропивницький, віддаючи перевагу останньому, пише: „Такого вражуючої сили таланту, такої дивовижної виразності, барвистої дикції, такої, нареш-

ті, сили лекторського, вірніше, ораторського впливу, які знайшли свій вияв у читанні М. Л. Кропивницького, навряд чи доводилося коли-будь бачити естраді залу Демута і її завмерлім від подиву й захоплення слухачам. Своїм читанням Кропивницький зачарував всіх присутніх. Петербург не знав доти такого читця, як Кропивницький. Його майстерність вражала. Він сам творив у ту хвилину, глибоко вникав у змісль шевченкового слова, передавав його поетичну силу. Він зачаровував слухача і рідкісного тембура та краси баритональним голосом, його єдвабною м'якістю, музикальністю, і психологічними нюансами, глибиною поетичних образів, і простотою та природністю деклямації, і винятково чіткою дикцією та неповторно виразною мімікою".

Однієї цеї цитати із статті російської газети досить, щоби твердити, що українська сцена 19 століття мала в особі Кропивницького найвидатнішого декляматора. У його мистецтві слова, крім природних здібностей, завжди була відчутина велика загальна художня культура, кропітка праця надожною фразою, інтонацією, над поетичним образом вірша.

Як режисер, Кропивницький займає в історії нашого театру особливе місце. Броджений талант режисера підказував йому, що успіх одного актора не є успіхом трупи і що гра одного актора, навіть геніяльна, не є ще справжнім театром — виховним театром. Кропивницький дав українському народному театрі глибоке розуміння поняття ансамблю. Він перший у

нашому театрі, поставив перед акторським мистецтвом незмірно більші, складніші і важчі завдання, аніж воно знало доти. Він органічно зв'язав усі компоненти театру в одно неподільне ціле, що творило монолітну картину вистави.

Відомий режисер російського театру Сінельников у своїх споминах писав: „До зустрічі з „малоросійським театром“ я, незважаючи на серйозне знайомство з постановками, кращими на той час, Малого московського іalexandrійського театрів, — не знав і навіть не підозрівав про головне — про ансамбль. Я бачив близкуче виконання близкучими акторами — головних, а іноді другорядних ролей у різноманітних п'єсах — і це виконання мене задовольняло, я був у захопленні. Але перші побачені мною постановки справжнього режисера М. Л. Кропивницького відкрили мені очі. Як це не соромно, мушу призватись, що тоді я й не запідозрював навіть, що ансамбль — це не тільки гармонійне виконання головних ролей хоч би і талановитими акторами. У Кропивницького з ідеєю даної п'єси нерозривно зливалося все — виконавець центральної ролі, хорист, статист, оформлення, деталь — все — гармонія... Все це було наслідком невтомної енергії, розуму і першорядного режисерського таланту М. Л. Кропивницького".

Авторитетний і впливовий критик тогочасної Росії — Суворін не без заздрості мусів признати: „Кропивницький не тільки незрівнянний актор, а й такий самий незрівнянний режисер. Його

рука помітна у постановці кожної п'єси, у щонайменшій деталі і загальній картині її. Його маленька оркестра слухається його так само, як велика Направника. Усе на своєму місці і все вчасно. Подивіться у „Назарі Стодолі”, як поставлені вечорниці, особливо жіноча половина. Як добре і красиво розміщуються дівчата біля кобзаря, як кожна з них, сидячи на підлозі, крім уваги до оповідання кобзаря занята і собою, занята якимось парубком, як вони переглядаються між собою, переговорюються очима і жестами. І в деталях і в загальній картині яка естетична міра, що не припускає нічого різкого і грубого”.

Дискутуючи з іншими рецензентами Суворін далі пише: „Чи може бути щось хороше з Малоросії, коли у нас є alexandrівська трупа? Я відповідаю, що в цій малоросійській трупі такий ансамбль, якого немає на alexandrівській сцені. У тій трупі є такі обдаровання, які були б першими на імператорських театрах”.

Такі відгуки з під пера російських „великодержавників” незвичайно вимовні.

Мені довелось цю обмежену характеристику — актора і режисера Марка Лукича Кропивницького обосновувати на матеріалах то-

гочасної російської преси тому, що на Україні — української тоді не було. Відзови галицьких газет сьогодні тут не доступні. Історіографія нашого театру бідна і ще у зародку. Мемуаристика учасників тієї близької доби — на жаль, дуже часто, не досягає рівня об'єктивності. Сьогоднішнє підсоветське театрознавство почало віддавати замітну данину будівницкам українського народного театру, але, як і все інше, там натягається на своє псевдо-наукове копито, тому для нашої театральної культури цінного не вилущити.

Сьогодні можна твердити, що без Марка Лукича Кропивницького, навряд чи Народний Театр досягнув би тих висот, на яких він замаяв в історії української культури. Кропивницький не тільки віком, але й своїм всебічно-театральним талантом вів і одухотворював всю плеяду корифеїв цього театру.

Для української культури його роля і праця неоцінимі. Він не пішов шляхом Щепкіна і тому його могила заросла в тінях провінціялізму. В 50-річчя з дня його смерті слід ці тіні освітити соняшними рефлекторами сувореної української культури! Місце Марка Лукича Кропивницького в Пантеоні різьбарів українського народного Духа.

April 1960 was the fiftieth anniversary of the death of Marco Kropywnytskyj — the father of the Ukrainian Folk Theatre. He was one of the rare universally talented men: playwright (forty plays), regisseur, superb actor, composer, singer and recitator. To these purely artistic talents were added the gift of teaching and the knack for organization. Under the hands of such brilliant man the Ukrainian theatre went from success to success, winning not only the appreciation of the Ukrainian public, but the reluctant acclaim of severe and hostile to all Ukrainian culture Russian critics.

ЛЕГЕНДА ПРО НАЙАГАРУ

Написала Елізабет Емсон

З тижневика «*Поступ*», Вінніпег, Канада, 1960 р.

Одна з найбільших і найбільш відомих туристичних атракцій у Канаді — Найягара Фолс — стала темою одної незвичайно романтичної індіянської легенди. Як тільки глянемо в бурхливий і пінливий вир внизу водопаду, зараз приходить нам на гадку прекрасна індіянська принцеса, яка мала загинути вже так давно.

Індіянське плем'я гіоронів було в конфлікті з індіянами племені ірокуа та іншими племенами, які жили здовж ріки Найягара. Запаси харчів були малі, погода бурхлива і в обличчі великих труднощів легко вибухали суперечки. Одного дня стріла спрямована в оленя, схібнула і поранила молодого воївника Чорного Яструба. Чорний Яструб був сильний і рішучий молодий чоловік, який мав надію колись стати ватажком свого племени. Помилково вважаю-

чи цей випадок за навмисний злочин, Чорний Яструб вирушив шукати помсти. Декілька днів він перешукував терени сусідніх племен, а вкінці вернувся з полоненним і настоюював, що це саме він поранив його стрілою. Полоненого, який називався Сірий Орел, привели перед ватажка. Там перед великим збором він пробував вияснити, що його стріла попала в рам'я Чорного Яструба зовсім випадково, але ніхто йому не вірив, за винятком дочки ватажка — прекрасної молодої дівчини з довгим бліскучим волоссям, яку звали Ніжна Ланя. Чорний Яструб вже давно залиявся до принцеси і сам ватажок обіцяв віддати її за нього, коли він виявить себе гідним, але його жорстокість і кровожадність викликали в неї огиду.

Побачивши, що принцеса повірила Сірому Орлові, Чорний

Яструб став дуже заздрісний і лютий. Етажок тоді запропонував дуже тяжке змагання в перегонах між Чорним Яструбом і Сірим Орлом, і обіцяв віддати Ніжну Ланю переможцеві в нагороду. Коли перегони скінчилися, повернувся лише сам Чорний Яструб домагатися нагороди, бо він переміг.

Щоб не стати жінкою зненавидженого Чорного Яструба, Ніжна Ланя побігла до річки, скочила в маленький човник і відплинула його на бистру течію. Він швидко промайнув і жадна людська сила вже не могла її врятувати. Нечайно другий човен стрибнув у бист-

рінь — це був Сірий Орел. Люди, які безрадно стояли на краю водопаду, побачили в ясному місячному сяйві, як два човники зустрінулися на самому краю страшної безодні, на хвилину зависли в повітрі, а потім зникли з очей Сірий Орел і Ніжна Ланя.

Деякі індіанці вірять, що вони ще й досі деколи бачать їх під скелями у кришталевій яскіні, створеній спадаючою водою. Вони називають її Дівчиною з мряки, а його Володарем водопаду, і розповідають, що саме ці два духи ще й досі живуть там у чудових кольорах веселки під водопадом.

ЛИСИЦЯ-МУДРУХА

Із журналу «Перець», Київ, 1960 р.

— Чи чула ти, голубонько-кума, —
Овечка до Вівці звернулась, —
Лисиця наша вижила з ума:
Перед Ослом в дугу зігнулася.
Ще вчора гавкала, побачивши
здаля,
Сьогодні ж мов хто підмінив
мудруху:
Стас навшпиньки, щоб лизнуть
Ослові вуха,
Вертить хвостом і ніжно промовля:
— Як живете? Як ваші там
ослята?

Як буде час, — заходьте погостити.
Привіт розумнику-синочку — весь
у тата!
Ослиця як? Нехай і їй щастить . . .

— Та скоро всім відкрилася
таємниця:
(Заговорив про неї всякий звір)
Осла начальником призначено у
бір.
Про це ж раніш за всіх
пронюхала Лисиця.

Чорна буря з Казахстану

Українська преса в травні ц. р. подавала, головно на основі лондонського щоденника “*Globe and Mail*” і кореспонденцій відомого англійського журналіста Кренкшова (“*New York Herald Tribune*”), вістки про страшні куряяні суховії, що несли підняту цілінну землю Казахстану на захід, через Україну аж до Румунії, Угорщини, навіть Югославії, нищути житла і засіви. Подаемо скорогений опис грізних бур за двома статтями Л. Лівка („Свобода“) і за „Вільним Словом“.

ЕКСПЕРИМЕНТИ Хрущова з цілиною Казахстану дають катастрофічні наслідки. Розпущена цілинна земля, яку тримали корінням столітні нагромадження трав, тепер лишилася без усякого стрижуючого покрову, віддана на волю страшних казахстанських суховіїв. Цього року посуха була більша за звичайну, вітри вдарили жорстокі — і страшні „куряяні бурі“, щось на зразок самумів у пустелі — рознесли верхні шари землі по всіх просторах на захід.

Куряяні самуми донеслися до України, ховаючи під своїм гарячим і непроникливим покровом урожай на Херсонщині аж до Одеси.

Як ці бурі виглядають, описано в кореспонденції до „Ізвестій“ з Ново-Корсунської станиці Краснодарського краю — з Кубані.

„Чорна буря! Вітер зі сходу лютує вже четверту добу. Він спочатку приніс сухий сніг, а потім у повітрі завис куряяній туман. Він густішав, густішав і нарешті за-

край сонце. День, а за два-три метри нічого не видно, дихати нема чим... Потім шар куряви почав катастрофічно рости. Ось вона піднялася на метр, п'втора, сковала водогінний кран. Третю добу відкопують краї. Але курява тече, як вода, і одразу ж знову засипає його. Не три, а вже сімнадцять лопат не справляються з невпинно пливучим потоком землі. Куряви нанесло стільки, що частина ставка відступила метрів на п'ятнадцять"...

У своїй статті в „Нью-Йорк Гералд Трибюн” з 12 травня Кренкшов пише, що важкі чорні хмари куряви навесні засипали Румунію і Болгарію. Вдень ставало темно, як уночі, і на вулицях ледве можна було щось побачити за кілька кроків. Складається ця курява з піску та верхнього шару ґрунту і важко навіть установити, як довго віяли вітри з цією курявою, але в усякому разі не один і не два дні.

Кренкшов підкresлює, що хоч усім ясно, що курява зі Сходу мусіла прийти тільки з Советського Союзу, совєти не писали про це нічого, бо вони завжди замовчують усі внутрішні катастрофи, а згадують про них через кілька місяців, а то й років.

Та, очевидно, розміри катастрофи були такі, що її не можна було цілком замовчати. Кренкшов згадує повідомлення московського радіо, що через куряяні бурі на Донбасі не можна своєчасно посіяти ярину (може пересіяти ярину на місці знищеної озимини?). Після цього то з України основної, то з Криму, то з Молдавії почали

прохоплюватися вістки про те, що озимина цілком знищена, а яровину пробували сіяти і кинули „через нестприятливі умови погоди”.

Кренкшов робить висновок, що такі колосальні маси куряви мусили знятись з якихось велетенських просторів землі, з необчисливих тисяч гектарів, найбільш імовірно — з Казахстану.

Як знаємо, в ЗДА, на середньому Заході, також є степові простори, з яких в сухі роки здіймаються куряяні бурі. Відомий роман Стейнбека „Грон гніву” написаний був саме після особливо великих вітрів, які знищили посіви фармерів майже в двох стейтах. Тоді вся американська преса писала про це, і почали розробляти заходи для того, щоб запобігти подібним катастрофам на майбутнє.

Але в СССР ніхто не посмів підрахувати навіть приблизно, скільки тисяч гектарів урожаю засипала підніята Хрушчовим цілина, ніхто навіть і словом не згадав Казахстану, звідки тільки й могли насунути на Україну і інші країни південно-східної Європи, оці куряяні хмари, що засипають цілі міста грубими шарами піску.

Ця мовчанка про Казахстан набирає особливо зловісного значення. Що робиться там на самій цілині, у тих безводних пустелях, куди самодур-диктатор загнав сотні тисяч молоді, не подбавши влаштувати для неї людських умов життя?

А головне, чому не було зроблено бодай 2-3 експериментів у скромних хоч би розмірах, чи мож-

на справді „піднімати” оту цілину. Старі агрономи царського часу вважали, що небезпечно зривати трав'яний покров з казахстанських степів, бо посухи і суховії надто там великі, щоб верхній родючий шар землі розпушувати оранкою. Американські фахівці висловлювали подібні остороги. Але в тоталітарному режимі найгіршим нещастям є те, що диктатор стас генієм і фахівцем у всіх фахах! І

нема в тому режимі вільної преси, яка могла б скритикувати його, остерегти чи бодай висловити думки справжніх фахівців. Найбільше, що може дозволити собі народ під советами, це уклсти кілька нових примовок як наприклад: „Підняли цілину, підняла б їх лиха година!” або „Не піднімай цілини, бо не знаєш, де вона сяде”.

Сіра Україна

Першими і найбільш нещасними жертвами суховію мусили впасти „добровільні” з наказу Москви піонери цілинних земель Казахстану, між якими високий відсоток творять українці.

В одному з найновіших, 12-му зошиті гасової ЕУ, на ст. 918-919 знаходимо такі інформації: „За переписом з 1926 р. казахи становили 57,1% населення Казахстану, українці 13,2% (в дійсності більше), росіяни 19,7%, 1939 р. казахи становили вже ли 47%. Нині припадає на них, мабуть, одна третя населення, приблизно по 30% на українців і росіян, а кілька відсот-

ків на інших. Українці (приблизно 3 млн) населяють насамперед півн. частину Казахстану, придатну для хліборобства, та підгірські степи. Землі заселені ними, становлять одне ціле з сусідніми землями зах. Сибіру, Уральщини й півн. Киргизстану та творять, побіч Зеленого Клину, другу українську поселенчу країну в Азії. Ці землі подекуди називають Сірим Клином або „Сірою Україною”.

Скільки українців, розміщених по бараках і шатах, згинуло в цій страшній катастрофі? Советський уряд постарається, щоб світ про це не довідався ніколи.

The Soviet dictator Khrushchev sent hundreds of thousands young people - mostly Ukrainians - into Kasachstan, in order to realize his pet idea of breaking up the virgin soil, and changing a waterless wilderness into rich farmlands. The accumulation of grasses throughout centuries held the virgin soil in place with their roots. Now, this soil loosened by plowing, became the plaything of the dry steppe winds, similar to the desert monsoon. The winds carry this dust westward, ruining harvests of entire countries, including northern Ukraine and Moldavia. Thus the despotic selfwill of a dictator, ruthlessly broke countless young lives and now brings about the farther catastrophe of famine.

ГІЛЬОТИНА

На основі американського журналу «М. Д.».

ГІЛЬОТИНА в уяві людства залишилась символом днів кривавого терору, в які ввійшла і якими закінчилась французька революція. Назву дістала та машина смерті від лікаря Йосифа Гільотена, на якого пам'ять упала страшна тінь того знаряддя смерті.

Впала зовсім несправедливо. Д-р Гільотен не був революціонером спраглим крові аристократів, не був садистом, що насолоджувався людською мукою, не був жорстоким катом. Навпаки, це був шляхетний ідеаліст, поважаний лікар і вчитель, пізніший співосновник Академії медицини. Що більше, тільки щасливому зворотові подій д-р Гільотен завдячує те, що він сам не був жертвою машини, яка досі носить його ім'я...

Професор езуїтського коллежу в Бордо, Гільотен, маючи 25 років, покидає це вигідне місце, щоб —

не вважаючи на вбогість — пробиватись через медичні студії в Парижі. Його успіхи і осяги були такі визначні, що скоро після того, як дістав він ступінь доктора, його назначено „доктором-регентом” паризького факультету, що було в ті часи найвищим академічним постом. 1784 року Людовик XVI назначає його поруч Ля-Вуазі і Френкліна суддею в справі Месмера, який тоді підняв питання лікувальних можливостей через гіпнозу. Приязнь із Френкліном, героям визволення Америки, піддала Гільотенові думку еміграції за океан. Однаке він скоро покинув ту думку і весь віддався боротьбі за справедливість у рідній Франції. Це були часи ще легальніх зусиль до зміни конституції. До короля йшли петиції від революціонерів, від учених. Одну з них написав і подав вельмишановний при дворі д-р Гільотен, домагаю-

COPYING
ENLARGING

FRAMING
COLORING

Одноке українське фотографічне
зведення в Нью-Йорку

Park View Photo Studio

R. FENCHYNSKY

*Wedding and Family Groups
Portraits
Candid Photography*

437 E. 6th STREET
Bet. A & 1st Aves.
NEW YORK 9, N.Y.

OR 3-4466

чись рівної політичної репрезентації для всіх класів.

Під час революції, як член революційних установчих зборів, Гільєтон поринає у справах реформ. Він подає „Рапорт у справі карного кодексу”, де домагається легкої смертної кари, виконаної „простою машиною”. Закон ухвалено. Перед тим тільки засуджений шляхтич мав привілей скорої і легкої екзекуції. Тепер це стало пра-

вом кожного засудженого француза. Гільєтон не винайшов тієї машини. Вона була вже в ужитку в різних краях Європи.

Далі Гільєтон намагався провести реформу медичних студій, які дуже підували за останні роки монархії. Але ті проекти пропали в політичних сварках і серед боротьби за владу в дальших роках революції.

Розчарований боротьбою революційних фракцій, Гільєтон відходить від політики після того, як короткий час був він президентом Національного Зібрання, революційного парламенту. Він критикує криваві розправи в ім'я свободи, а його дім стає прибіжищем для жертв терору. Коли ж Гільєтон отверто виступив проти мстивого Робеспієра, його арештували і засудили на смерть під машиною, яку тоді називали ще „Люїзетою” або „Мірабелею”, а яка незабаром дісталася назву „Гільєтоні”. Тільки упадок Робеспієра і його режиму врятував доктора.

З того часу він віддається виключно медицині, стає співосновником Медичної Академії, головою французького комітету для загального щеплення проти віспи.

До кінця життя шляхетний лікар протестував проти зв'язування його імені з машиною смерті. Протестував даремне!

Іван Іванович дуже хворий. Лежить у лихоманці. Прокидається з гарячкового сну:

— Чи я вже в небі?

— О, ні, навпаки! — шепче дружина. — Ти ще зо мною...

\$ Півтора \$ \$ доляра \$

Написав Микола Понеділок

Ми приятель з провінції приїхав на чергові розглядини в Нью-Йорку і пристав до мене:

— Ти все серед каміння і хмародерів.

— Як бачиш — кажу — живу й не нарікаю.

— Терпляча ти личина. І вперта. Прошу тебе не раз — заскакуй частіше до нас у провінцію й відсвіжуйся. Серед зелені та квіття видихуй нью-йоркську газоліну. Та ні — не хочеш. Ось, у цю неділю, у нашому містечку українська молодь імпрезу встругоне. Там така забава розбудочиться, що ноги самі рвуться танцювати. Чи уявляєш — прихвалиєш він далі — уявляєш собі, ти, нью-йоркський загазолінований сухарю, що значить погуляти в провінції. Музика пилиє так, що мlossenо робиться. На небі місяць круг-

лий, як величезний півдоляра, а в домівці — ми. А кругом нас — рожі, плакучі верби, японські вишні і навіть один кактус тексаський крізь шибу зазирає... Паході такі. Відчиниш вікна — і парфуми тобі безкоштовно в груди лізе. А тут музика — тра-тара-рах! Саксофон як занявчить, труба як запищить — ча-ча-ча! І викаблучуються хто як може. Так танцюють, що аж авта на вулиці здригаються. Приїдь у цю недільку. Порадуєшся сам. Покавалерствуєш.

Мені якось неловко від його запросин. Відпекуюся. Я вже, кажу йому, так би мовити, кавалер у квадраті, або як кажуть, кавалер із шостого й останнього розряду. Чому я буду марудитися, вибиратися до вас аж на забаву. І в Нью-Йорку того дива повно.

А він своє — причепився й не

відговорити, не відігнати.

— Чого це — каже він — ти себе до хронічних кавалерів причислюеш. Та ти напівнюччися, набундочися, свій їжакуватий чуб вазеліною приборкаєш — і виглядатимеш кавалером першого гатунку. Прийдь.

— Ой, не приїду — відбивається від нього — не приїду.

— Бо, грець мене візьми, приїдеш. Та там же твої знайомі: Галушка, Пампушка, Грушка...

Ех, приятель відшукав струну, на якій може пограти. Зловив мене. Ну як же відмовити, як же не поїхати, коли ще в пам'яті так свіжо зберігаються, вирізьблляються Галушки, Пампушки і інші всякі Юшки... Хіба можна забути, як десять років тому, в скітальчому таборі, я до Галушки бігав колядувати. Заскочив у хату — а в хаті галушенят — матінко моя рідна! — великі, дрібні й дрібносінські.

А я „Дозвольте колядувати, пане Галушко?“

А галушена одне: „Хлистос лодився“.

А друге: „Дядьку, а дайте дуцькелку, я вам затанцюю козацька“.

А найменше галушеня: „А я вам заспіваю „Коза-Делеза за тли коплиена“...

— От бачиш — каже товариш — всіх галушків пригадуєш, а загедзгався, не хочеш на забаву іхати. А й Пампушки там... Ти, що ти в таборі лікував... Пригадуєш?

Чи міг би я хороших Пампушків забути... Вони в таборі хворіли й до мене, як до лікаря, все забігали. То в шлунку сіпає, то прищ на лобі, чи мозолі на п'ятці,

чи чуб на маківці випадає, а в мене була коробка — п'ять тисяч таблеток аспірини — і я їм на всі хвороби аспірини, аспірини... І помогало.

Приятель переможно тре долонями, бо бачить, що я, нарешті, підкорився. Як можна відмовитися від забави, на якій напевно стріну пампушенят, галушенят.

— Які там галушенята — поправляє він мене. — Забув, брате, що час проходить. Там тепер їм по двадцятці. Кавалери, дами. Усі Галушки мають „Шевролети“ і однією рукою — до керма, а іншою тримають „кока-колу“. Молодь. Юна Україна!

— Ну, приїдеш?

— Налевно.

Як вже договорилися, пішла розмова повільнішим темпом. Його цікавить, яким я потягом приїду? Чи заночую, чи відразу, після забави, дремену назад до Нью-Йорку ковтати газоліну? А я розвідую про його містечко. Яке воно? Зрозуміло, кучеряве, гарнесьеньке. А молодь українська, що готується в неділю забавлятися, яка? Товариш спішить її також прикрасити. Молодь, мовляв, як молодь, одягнена тіп-топ, смокінги, фраки, сорочки з золотими пшильками й запонками, і механізована за останнім словом техніки. Як з'їдуться, мовляв, всі вечерком до Народного Дому, то сусіди думають, що в українців не забава, а автомобільна виставка. „Крайслери“, „Шевролети“, „Форди“ близьть, як змії. А танцює як та молодь, геройсько розтанцювеу! Здається, що в тілі зовсім нема кісток, а голова і руки й ноги зроблені

лені із гуми.

Отак розповідає приятель мені, мов би маює рожевими фарбами. А я все хочу дізнатися ще більше — та соромлюється якось прямо запитати — до кого ж та молодь прихиляється — до бандерівців, уердепівців, лемків, до пласти...

Бо, думаю, треба знати, як приїду на забаву, серед яких людей я опинюся, що треба з ними говорити, кого треба слівцем, як тим сальцем, помазати...

— То до якої групи ваша молода гвардія схиляється?

— До жадної.

— Яким це чудом? — дивуюся.

— Отаким чудом. До різних партій і організацій душа в них не лежить. Не терплять ніяких утисків. Живуть, як в молоці пливуть, автами катаються і нікому не підкоряються. Фрі канtri.

Ех, тут коли б мене ланцюгами стримували, я б рвався подивитися на таку свободолюбну молодь. Подивитися і наговоритися. Про все загальне, безпартійне, від Шевченка починаючи і Енциклопедію Українознавства кінчаючи.

— То йдеш?

— О, безумовно. Спасибі, що запросив. Спасибі. Дякую.

На станції мене очікував мій приятель. І вийшли на вулицю тихенського американського містечка. Тихо, так тихо, що чутно лише свої кроки — хруп-хруп, а серце — тьох! Не йдеш, а пливеш серед весняних паходів і тиші.

Коли це — нагло — як вибухне якесь стовпотворіння, як затрясеться вулиця! Я зразу не второ-

паю, що сталося? Фабрика із склом і бляхою у землю провалилася? Чи землетрус трясе котячо-собачу фарму й коти й собаки по місту розбігаються й на всеньку пельку гвалтують-репетують? Що справді там таке? Скавутиль, нявчить, ляскотить залізо, хтось лупить залізною мітлою по бляшанці, гупають і барабанять дрюки й ступи.

— Що це — кажу — за Вальпургієва ніч там почалася?

— Де Вальпургієва ніч? — не розуміє приятель.

— А там — кажу. — Що то за „Бенкет на Лісій Горі”?

— Який бенкет. То наша забава. Не чуєш? Пиляють українську румбу „Роз-Марі”.

— На чому? На інструментах. Африканський бубон, мексиканська бляжа, українська пілка й аргентинський саксофон. Ну, як? Гарно викаблучують?

— Оригінально — кажу — оригінально викаблучують.

Підходимо... Народний Дім. Темненько вже. Я вже не можу бачити плакучих верб, японських вишень та тексаських кактусів, про які мені мій приятель так соковито переповідав. Але автомобільна виставка — перед лицем. Поблискують авта, як на картиці.

— Оце Галушчина штуценція — показує приятель на „Шевролет”.

— А це Грушка купив не авто, а стрілу шістдесятого року. А ото вдаличині біліс палац з колонами — дивися — то резиденція мадам Пампушки з чадом і домочадцями.

Заходимо. Музика допилює українську „Роз-Марі”. Молодь тан-

цює так, що аж електрична лямпочка хитається й підлога угинавається. Дивлюся й думаю, що правду приятель казав, що в цій молоді кісток немає. Переплелися, як гумові патики й не розбереш, де в кого голова, де туловище, руки й ноги. Крутиться, двигтися сущільна людська маса і лише від світла обличчя й ноги інколи поблискують.

— У кут присядь — попереджує мій приятель — це, каже, енергійний танець, може хтось зробити таке „па”, що закаблуком межи очі дістанеш.

Сиджу, розглядаюся, роздивляюся.

Де мої Галушки і Пампушки вечори вкорочують... Гарна заля... Підвищення для музики... На стіні тризуб і Шевченко з написом: „І чужого научайтесь — свого не цурайтеся”. Затишно так...

До мене поспішає делегація — два чоловіки — з привітом. Мовляв, я з Нью-Йорку, з центру, де на Бродвеї всілякі чуда грають і танцюють...

— Допоможіть!

Я не розумію. Пояснюють. У них зараз буде конкурс на ліпший танець. Класичний, модерний і, зрозуміло, традиційний та ще й український.

Запрошують мене в жюрі, щоб я у ньому керував, головував і найліпше з танців вибирал. Вони принесли мені олівця, паперу, дві чарки горілки — і я погодився, бо хотіж може від такої честі відмовлятися.

І конкурс розгоряється. До класичного танцю знайшлася лише одна пара. Мері Галушка і хло-

пець з нечітким прізвищем не то Хлиць, не то Прищ. Вони заповзялися танцювати „Пер-Гінт”, але в залі не було фортепіану, і музика ім профокстротила вальчик „На сопках Манджурії”, і вони з різними легами й перелетами його простириали. На модерний танець бугі-бугі — вискочило аж двадцять пар на середину. І як закрутили, як зафурчали!! Здавалося, вони не танцюють, а одні одного за чуприни й коси хапають і один одного ногами прямо межи очі ціляють. Доглянути хто з них ліпше танцює бугі-бугі — даремна справа! Лише вже як бугі-бугі скінчилися, я дізнався, що в одного партнера ніс трішки скалічено, а в двох дівчаток повідлітали закаблуки.

Мене цікавив, правду кажучи, останній танець — коломийка-західнийка. Кортить побачити, як вільна незалежна ні від партій, ні від організацій, молодь вихриться в коломийці.

Показалися дві пари. Вдарили африканські бубни, аргентинський саксофон і мексиканська бляха — і коломийка відтворюється. Одна пара, як личить, на підлозі коломийку нам показувє, майже нормально, а інша — темпераментна — у повітря лізе. Він II кидає майже до стелі, вона вгорі ногами робить ножиці, тоді, мов та ракета, партнерові повз ноги пролітає й на голову йому сідає.

Всі аплодують. Жюрі, окрім мене одного, хочуть відзначити ту коломийку, яка під стелею вихрилася.

— То не коломийка, — кажу я.

— А що? — сердяться вони.

— То — кажу — якась гопцадрала-гопцада. Цирк.

А жюрі до мене:

— Ти — кажуть — сам гопцадрала-гопцада. Розумієшся на коломийці.

Сперечалися ми, довгенько не погоджувалися — нарешті дійшли згоди — відзначити Мері Галушку і Хляща за вальчик „Манджурія”. Я іду до мікрофону, щоб об'явити про наше рішення, коли старший забави мені дорогу перегорджує.

— Об'явите?

— Аякже, — кажу — іду.

— Але — старший забави мнеться — але... як ви об'являєте...

— Голосно — кажу — по-українському.

OR 4-9576

Щукорня “ВЕСЕЛКА”

144 Друга Авеню
НЬЮ-ЙОРК 3, Н. І.
рядом із Укр. Нар. Домом

Поручач:

Рівнородні закуски, солодке печиво, каву, чай, какао, молоко, різного роду, різних фірм содові води, солодощі місцеві та імпортовані.

Морозиво зіваної фірми «Селест» в багатьох смаках і різних величинах.

Часописи (також в інших мовах) журналі.

Цигарки, цигари, тютюн.

Наша спеціальність: кава, сода, вода з правдивим малиновим імпортованим соком — морозиво «Веселка».

їнському.

— Добре, що голосно, — і він мене поплескує по спині. — Але не українською... Це не проста забава... Тут української мало хто і розуміє... Вона, та українська, признаємося, віджила. Скажіть англійською.

В мене листок із рішенням жюрі трясеться і мені, я чую, лиця палають.

— Я — кажу — англійською не так чудово володію. З акцентом.

— Та ви не червонійте — потішає мене він далі. — Не червонійте. Я знаю, що вам соромно, що ви англійською говорите з акцентом. Ми свої люди, розуміємо. Я зараз знайду когось, що чистою англійською... Джо Галушка!

І мені, як крізь тверду стіну, як крізь велику перепону, доноситься густий басок Галушки Джо: “Ladies and Gentlemen! Ladies and Gentlemen!”

Але я не здаюся. Я переконаний, що керівник забави просто-напросто пожартував. Це просто жарт, хоч сьогодні, як мені відомо, не пріма апрайліс. Як можуть на українській забаві мене не розуміти. Та тут же всі свої, з табору, ті в яких я десять років тому колядував, і посівав, і щедрували...

Е, що там довго роздумувати. Он стоять Галушки, Пампушки, Грушки — зараз з ними поговорю серце-у-серце, все пригадаємо, всі разом позідхаємо.

Доброго здоров'я, Йосине, — тисну я руку спантеліченому моїм привітом Джо Галушці. — Пригадуеш мене. Табір у Мюнхені. Двадцять перший барак. Я у вас був, а ти тоді ще малесенікій без

штанців гасав і „Христос лодився” все співав. Пригадуєш?

Oh, go away! — відрубув Йосип Галушка.

А я не вгамовуюся. Вітаю його далі. Спілю запитання. Чи мати-батько живі-здорові? Як брати-сестри? Як поживаєте?

— Oh, wonderful!

— Передайте — кажу — привіт батькові від мене.

— Of course.

Мене морозить. Мені ніяково, соромно. Таке почуття, мов би стою посеред громади без одягу, як мати народила.

Віля мене Мері Пампушка. Я до неї за розрадою:

— А ти — кажу — виросла, вихоропіла, як краля. Скільки ж це тобі вже років, гарнесьенька?

— Eighteen.

— Вісімнадцять. Панна на виданні. І скожа ти крапельку в крапельку на Лесю Українку...

— What? — перебиває мене Мері.

Я вже не чекав кінця забави. Не попрощавшись навіть з приятелем, утік на станцію і наступним потягом чимчикую до Нью-Йорку, щоб ковтати Газоліну.

Колеса вагонів ритмічно стука-

ють і заохочують мене до більших роздумів. У голові, як та коломийка-завихрийка, все перемішалося... І стукає, як ті колеса: „Це не проста забава...”, „не по-українському...”, „Джо Галушка, Мері Пампушка”, „Христос лодився”... „Go away”. „Wonderful”, „What”, „What”.

— Квиток! — хтось передо мною стоїть і мені вигукує. — Квиток!

— До Нью-Йорку — кажу — і вириваюся від цупких спогадів. — До Нью-Йорку.

— Доляра і п'ятдесят вісім центів.

Я відшукую гроші, плачу, збираю решту і іду далі.

Аж раптом — опам'ятався!! На віщо я платив — у мене поворотний квиток лежить у кишенні.

Пропали гроші. Пропали півтора доляра.

І тому я вам оце і скаржуся. Скаржуся і обіцяю — буду ходити на всілякі молодечі забави — бандерівські, мельниківські, удерпівські, лемківські, пластові забави — на всі підряд! Тільки на забави без партій і організацій не піду ніколи. Во там у мене пропало половина моого серця і півтора доляра.

A dance of the “non-political” young people in a small town. Outside — a review of cars — the pride of the nouveau riche. Inside — jazz, a violent cacophony of outlandish instruments; the dances — a crazy mixture of the national and the foreign up to date. The language — a gibberish of both Ukrainian and English, intelligible only to themselves. Such is the tragicomic picture of selfsatisfied well-being that goes hand in hand with the corruption of finer spiritual qualities.

СЛОВОГРА

Подав А. Вовк

ПРИЄМНЕ Й КОРИСНЕ

Для кожного з нижче поданих слів виберіть відповідне пояснення.

16. **Капосний** — а. злісний, зловмисна людина, б. перебірливий, вередливий, в. людина, що має хворі, зачервонілі очі, г. незнане слово, г'. лінівий, лedaщо.
17. **Лицемір** — а. людина, що любить сплітки, б. гіпокрит, фарисей, в. егоїст, самолюб, г. незнане слово, г'. нахабний, безличний.
18. **Кмітливий** — а. ощадний, гospодарний, б. умово недорозвинutий, в. захланий, ненаситний, г. незнане слово, г'. бистроумний, інтелігентний.
19. **Полониня** — а. крута лісова стежка, б. чатинний ліс, в. за-города для худоби (на Гуцульщині), г. незнане слово, г'. пасовисько в горах.
20. **Полонка** — а. мотика, сапа, б. отвір, проруб у льоді, в. сороч-

ка з грубого полотна, г. незнане слово, г'. полотно запови- ти немовлята.

21. **Рахманний** — а) лагідний, покірний, б) завидчощий, заздри- сний, в) настроєвий, санти- ментальний, г) незнане слово, г') вередливий.
22. **Літавра** а) струнний музичний інструмент, б) барабан у формі котла (англ. kettledrum, в) мосяжна тарілка, г) незнане слово, г') військове знамено у козаків.
23. **Ковінька** а) ковбаня, калюжа, б) палиця з загнутим кінцем, в) столлярський прилад, г) не- знане слово, г') плетений кошик.
24. **Левада** а) подвір'я, двір, б) підмокле поле, в) лука, (англ. meadow), г) незнане слово, г') широка вулиця в селі.
25. **Байдак** а) долина в степу, б) човен, в) звірятко з групи гри- зунів, г) незнане слово, г') бур- лака, волоцюга.
26. **Козуб** а) степовий орел, б) драбинястий віз, в) коробка з кори або лика, г) незнане слово, г') футерал на пістолю.
27. **Паланка** а) отвір прорубаний у льоді, б) козацьке укрі- лення, в) поляна в лісі, г) не- знане слово, г') грядка.
28. **Буланий** (масть коня) а) сіро- жовтавий, половий, б) кашта- новий, бронзовий, в) чорний, г) незнане слово, г') білий із темними плямами.
29. **Приспа, призъба** а) колиска на бігунах, б) насип попри зов- нішню стіну хати, в) старо- українська піч, г) незнане слово, г') довга лавка.

(Відповіді на стор. 79)

Поділля

КЕРАМІКА: НАРОДНА

Написав

Із часопису «Молода

УКРАЇНСЬКИЙ народ має багатовікову культуру: її складова частина — мистецтво. Про його високу художність свідчать численні експонати, виставлені в наших музеях. Сучасні народні майстри, які у своїй праці використовують дорогоцінні мистецькі надбання, продовжують збагачувати скарбницю культури.

Народне мистецтво тісно пов'язане з побутом. Саме ця особливість і визначила його форми. Пра-

гнення прикрасити одяг і речі хатнього вжитку породило вишивання і ткання, зовнішнє і внутрішнє оздоблення хати, дерев'яного посуду. В тих місцях, де оселі були глиняні і білилися, виникло своєрідне декоративне малювання на стінах або печі.

До найбільш стародавнього виду народного мистецтва належить кераміка — посуд і найрізноманітніші речі з обпаленої глини, вкритої кольоровою поливою.

Із часопису «Молода Україна». Київ 1960 р.

Гуцульщина

ТВОРЧІСТЬ УКРАЇНИ

Ю. Белігко

«України», Київ, 1960 р.

Глина — дешевий і зручний матеріал. Біля її родовищ утворилися промисли, що протягом віків виготовляли свою технологію і художні прийоми. Продукцію вони постачали окремим областям, а то й усій Україні. Найвідоміші серед них — Опішня на Полтавщині, Косів на Станиславівщині.

По всій Україні працювало багато гончарів, які з роду в рід займалися керамікою. Вони вивозили на ярмарки горшки, макітри, миски, барильця, куманці. Вироби ці, що приваблювали яскравими фар-

бами та чудесними візерунками, користувалися великим попитом.

Ось як описує М. В. Гоголь торгівлю такою продукцією (повість „Сорочинський ярмарок“): „Гори горшків, закутаних у сіно, повагом рухались, здається, нудьгуючи через ув'язнення і темряву, місцями лише якась яскраво розмальована миска або макітра хвастовито виглядала з високо покладеної на возі ліси і привертала розчулени погляди прихильників розкоші. Багато перехожих поглядали заздрісно на високого гончара, власника

цих дорогоцінностей, який повільними кроками йшов за своїм товаром, турботливо обгортуючи глинняних своїх чепурунів і кокеток ненависним ім'ям".

Всі ці речі згодом потрапляли до селянських осель. Великий мисник, уставленій кольоровою керамікою, був не тільки місцем для зберігання посуду, але й прикрашав хату. На Гуцульщині дуже розповсюджені облицьовані керамічними кахлями печі. Недарма є такий вислів: „З розмальованої миски людина не тільки єсть, а й збагачується духовно, а біля кахляної печі вона гріє не тільки тіло, але й душу".

Кераміка широко використовувалась і в архітектурі у вигляді окремих розеток або цілих панно. Такі розетки можна бачити на будинку колишньої друкарні в Києво-Печерській лаврі або на приміщенні колишнього земства в Полтаві.

Гончарів-кустарів на Україні залишилось дуже мало, бо з розвитком промисловості зменшився попит на їхню продукцію. Тепер люди більше користуються виробами із скла, металу, пласти маси. Але мистецтво, що має вікову історію, не відмерло. Воно тільки дещо змінило свою цілеспрямованість: зменшилася потреба в кераміці побутовій, зате збільшився попит на кераміку мистецьку.

Чи не найперше місце у подарункових крамницях належить саме кераміці. Вона виділяється барвистістю, орнаментацією і національною своєрідністю. Але те, що можна бачити в продажу, далеке від виробів майстрів. Справа ось у чому.

Всі майстри народної творчості об'єднані в артілях промислової кооперації, де вони працюють, як штампувальники цвяхів. Адже цінність творів народного мистецтва полягає в тому, що кожний з них не схожий на інші. Проте в артілях майстрям дають певні зразки (творчість потребує часу, а треба ж виконувати плян!), за якими вони повинні цілий рік випускати „плянову продукцію". Про яку ж оригінальність і неповторність може йти мова, коли мистець переворюється на копіювання? Кожен майстер, творячи за власним смаком і вигадкою, міг би давати справді мистецькі речі.

В Києві при Академії будівництва і архітектури УССР існує експериментальна керамічна майстерня, в якій працює народний майстер О. Залізняк. В нього надзвичайне обдарування. А виявилося воно саме тому, що майстрові дали можливість творити за власними задумами.

Кожен з народних майстрів міг би дати яскраві мистецькі речі, неповторні за своєю формою і орнаментами, які б прикрасили наш побут.

Але кераміка може увійти в побут не тільки в її традиційних формах. Традиції — це основа, на якій розвивається мистецтво сучасності. Досвід народних майстрів має бути використаний у створенні найрізноманітніших речей, якими можна прикрашувати житла, громадські установи і навіть міські вулиці. Розробкою цього питання і займаються мистці експериментальної керамічної майстерні. Створюючи речі, цілком сучасні за сво-

їм призначенням, використовуючи для цього найновіший технічний досвід, майстерня не забуває про найкращі мистецькі досягнення народного мистецтва. У ній, наприклад, свого часу працювали майстри з Опішні, відома народна художниця П. Власенко.

У піднесені значення кераміки найпершу роль відіграють багаті традиції народної творчості. Саме вони в поєднанні з новими технологічними досягненнями сприятимуть її розквіту. Нам не слід забувати про те, що може прикрасити життя, давати естетичну насолоду.

Pottery — vessels and other objects made of baked clay with a coating of colored glazes — is an important branch of Ukrainian folk art. As in other branches of folk art, such as embroidery and weaving, every region developed its own style. Poltava and the Hutsul mountain regions are especially original. The endeavors of the Soviets to organize individual craftsmen into cooperatives, lowered the artistic quality of their artificates. Now the Soviets are trying to find means of reconciling the rich national folk traditions with new technological methods of production, to bring about the revival of artistic pottery

БОЖЕВІЛЬНІ І ЗДОРОВІ

Одному чоловікові обздуралось, що він миша. Він попадав у смертельну паніку, побачивши кота. Його посадили в божевільню, лікували і нарешті переконали, що він людина, а не миша. Вилікуваний вийшов із лікарні. За кілька хвилин вбігає назад облитий потом із переляку:

- На вулиці — кіт!
- Але ж, чоловіче, ти знаєш, що ти людина, не миша!
- Добре, що я знаю. Але чи кіт знає??

Новоприйнятий лікар нервових недуг оглядає божевільню. Його проводить шеф-начальник лікарні. Обійшовши залі, вони входять до офісу. На столі стоїть якийсь чоловік без руху.

— Едавайте, що нічого не помічаєте — шепче шеф. — Тій людині здається, що вона, це стояча ллямпа.

— Чому ж не кажете викинути її з Вашого офісу? — питає молодий лікар.

— Смішака ви — відповідає професор. А якже міг би я вечорами читати й писати??

Місяць називають супутником Землі. З не меншим правом Землю з Місяцем можна назвати подвійною планетою. Справді, співвідношення розмірів і мас між ними не таке, як у супутників інших планет. Діаметр Місяця лише в 3,6 разів менший за діаметр Землі, а маса - у 81 раз менша, у той час як найбільший супутник Юпітера у діаметрі в 28 разів, а по масі в 12 тисяч разів менший своєї планети. Це наводить на думку, що і походження Місяця інше, ніж супутників Марса, Юпітера, Сатурна, Урана і Нептуна.

До нас Місяць обернений завжди одним боком. З того хотіли робити висновок, що Місяць взагалі не обертається довкола осі. Але простий і наглядний приклад повчає, що такий висновок не має твердих підстав. Ось парочка танцює вальса. І хлопець і дівчина ввесь час обернені до себе обличчям, але у відношенні до глядачів, що сидять під стіною зали, танцююча пара кружляє, і ті глядачі бачать їх із усіх сторін.

Чому ж Місяць обернений до нашої планети одним боком? Це явище є наслідком всесвітнього тяжіння-гравітації і в'яжеться з припливами і відпливами в океанах. Тому найперше слід загально скрапкитизувати явище морських припливів.

В закритих морях, як напр. Чорному і Середземному, немає значних припливів. Тому народи створили, що жили над тими морями, не були обзайомлені з такими явищами. Військо Олександра Македонського в 4-му ст. перед

Місяцю-князю, срібний вівчарю...

На основі
світової преси

Найбільш оспіване народами і поетами небесне тіло, світильник закоханих, Місяць, вірний супутник нашої Землі, став сьогодні предметом особливо пильних дослідів. На його до нас звернуту поверхню скеровані най-

сильніші телескопи світу. Відвернену від нас поверхню фотографують при помочі космічних ракет. Наукові праці і безліч журналльних статей — це вислід цього зацікавлення срібнолицим сателітом нашої планети.

Христом, під час походу до Індії, пережило велику тривогу, вперше зустрінувшись із справжнім припливом океану. Римський історик Курціос Руфус так описує те нереживання:

„Борючись із напротивною течією, вони (вояки) поволі посувались далі й допливши до острова серед моря, кинули якір і розбіглися по острові шукати харчів, у своїй несвідомості не підозріваючи, що їх чекає.

„Була третя година, коли океан своїми постійними припливами і відпливами почав насуватись і заливати ріку. Створилася запруда, але дальший натиск океану ще більше нагнав ріку назад, і вона страшною силою поплила в напротивному напрямі, неначе водопад по спадистому руслі. Юрба не знала природи моря і вона бачила в цьому чудо і вияв гніву богів. Вода з щораз більшою силою почала заливати поля, що недавно були вільні від води. А на хребтах хвиль з'явилися кораблі, і флота розсіялась у різні сторони. З усіх боків збігалися до берега люди, перелякані нежданним нещастям...

„І от приплив залив усі поля, так що тільки вищі місця виступали неначе малі острівці. До тих острівців поспішали люди, втративши надію добитись плавма до кораблів. Частина флоту знаходилась там, де вода була глибока, де перед припливом були долини; частина ж сіла на мілині там, де води ледве прикривали пагорби. Та раптово сталося щось нове і ще страшніше: море почало відступати, води довгими рядами хвиль повертались на своє

місце і відкривали тільки що залиту землю. Кораблі, що іх вода залишила, вдаряли одне об одне, а деякі лягли на бік; поля були покриті речами, збросю, поламаними дошками і веслами. Вояки не сміли ні вийти на беріг, ні залишатись на кораблях, завжди ще чекаючи далішого і більшого лиха. Вони ледве вірили власним очам. Перед ними: розбиття кораблів на суходолі, ріка на морі. Не було видно кінця горю; не знаючи того, що новий приплив скоро поверне води і зніме кораблі з мілини, вони боялись голоду й великої нужди. То тут, то там повзали страшні тварини, залишені хвильами".

Морські припливи складаються із періодичних, звичайно двох протягом доби (точніше, 24 годин 50 хвилин) підняття і спадань води в океані. У відкритому океані ці коливання рівня води невеликі — менше метра. Але біля берегів, у залежності від їх обрисів, припливи і відпливи можуть досягати великої висоти. Наприклад, на східному березі Ла-Маншу біля Нормандії коливання рівня води іноді досягають 16 метрів.

Уже давно було помічено, що підняття і спадання води, викликані припливами, залежать від положення на небі і фаз Місяця. Під час того, коли Місяць буває вповні, припливи збільшуються, а в першій і останній чверті його — зменшуються. Крім того, на припливи впливає положення Місяця відносно меридіана даного місця.

Ту на перший погляд дивну залежність вияснив Ньютона на основі

закону всесвітнього тяжіння. Після цього різні визначні математики займались теорією припливів. Особливо багато зробив у цьому напрямі французький математик Ляпляс, яких 150 років тому, а ще сто років після цього син відомого англійського природника Чарлса Дарвіна: Джордж.

Тепер знаємо, що припливи спричиняються тим, що води океанів притягаються Місяцем і в меншій мірі Сонцем.

Математичні дослідження припливних сил показують, що вони пропорціональні масі тіла, яке притягує, у даному випадку Місяця, і обернено пропорціональні кубові відстані до нього. Є дані, що Місяць у далекому минулому був, можливо, частково, у рідкому стані. Після охолодження на Місяці протягом деякого часу існували моря, і він був оточений атмосферою. У такому разі притягання Землі викликало у його рідкій оболонці припливи. Безперечно також, що у ті далекі часи Земля і Місяць були значно більші одне до одного. До того ж, сила тяжіння на Місяці у 6 разів менша земної, а це також сприяє збільшенню висоти припливів. Інерція обертання супутника внаслідок його невеликого об'єму і щільності набагато менша ніж інерція обертання Землі. Тому загальмувати обертання Місяця значно легше, ніж загальмувати нашу планету. Нарешті, якщо припливи відбувалися не у водяній оболонці, а в розплавленій магмі, то внаслідок її великої в'язкості гальмування було дуже сильним. Припливне тертя гальмувало обертання Місяця до

того часу, поки він не перестав обертатися відносно Землі, тобто поки не став оберненим до нас завжди одним боком. Припливні виступи так і застигли на Місяці і, мабуть, він подовжений у напрямку до Землі. Однак, лише з допомогою космічних ракет вдається сфотографувати Місяць „збоку”, виявити його справжню форму.

Не лише Місяць до Землі, але й Меркурій до Сонця завжди обернений одним боком і також в результаті припливів, які викликаються на ньому Сонцем.

Походження Місяця

Теорія походження Місяця, розроблена Дж. Дарвіном, відзначається простотою і переконливістю. За цією теорією Земля і Місяць утворилися разом у вигляді однієї маси, що швидко оберталася навколо своєї осі. Маса охолола і стислася, а тому прискорилось її обертання, збільшилась центробіжна сила. У зв'язку з цим змінилася форма маси, вона набула обрисів, що нагадують огорожу. Потім маса набула форми груші, шийка якої все звужувалась, поки не обірвалась. При цьому маса розпалася на дві нерівні частини, що утворили внаслідок еволюції Землю і Місяць. Цьому розривові сприяли резонансні коливання, викликані припливною дією Сонця. На Місяці, який утворився, відбувалися великі припливи, викликані тяжінням Землі, що мало два наслідки: гальмувалось вісьове обертання Місяця, і він почав віддалятися від Землі.

Як би там не було, важко сумніватися в тому, що Земля і Місяць виникли одночасно із спільнотою маси (чи шляхом розриву чи кожне окремо). Це сутінки не міняє. Багато із цих цікавих питань будуть вирішенні внаслідок польотів космічних ракет і міжпланетних наукових станцій.

Як насправді виглядає Місяць і яка його будова

Маси книжок, оповідань, статей, фантазій піддали людям таке уявлення про Місяць: — поверхня супутника нашої планети дико поропана, повна кратерів. Круті, стрімкі масиви скель аж до 10 тисяч метрів височини вистрілюють із таких порепаних рівнин. Краєвид, якого непривітність і несамовитість не має нічого подібного на Землі!

А тимчасом найновіші досліди виявили, що все те... не вірне. Від півтора року працює цілий штаб французьких і англійських місяцезнавців обсерваторії на Пік дю Міді в Пиренеях над складенням докладної мапи Місяця. Цю працю спомагає також науковий відділ американської військової повітряної флотилії. Учені зробили вже коло 100 тисяч фотографій Місяця, але проф. Копаль із Менчестера, який керує цими працями, каже, що для остаточного виконання мапи треба буде бодай 200 тисяч таких фотознімок. За 4-5 років мапа має бути готова. Місяць знімають при сильнім сонячнім освітленні з боку, так щоб гори на Місяці кидали виразну і довгу тінь. Маючи велике число таких

фото з різних перспектив, учени спроможні визначати віддалі на Місяці з докладністю до 250 метрів, а височину гір з докладністю до 10 метрів.

Висліди тих праць радикально зміняють наше уявлення про поверхню Місяця звернуту до нас. Гори Місяця знімаються не більше як під кутом 10 ступнів, отже зовсім лагідно. Таким чином те, що вважалось стрімкими, дикими шпиллями — це в дійсності великанські дюни, надми, нанесені вітрами кучугури, які в менших розмірах можна спостерігати в Сагарі. А те що виглядало неначе таємничі кратери вулканів — це глибокі долини між тими велетенськими дюнами, долини також із лагідними спадами. Отже Місяць значно гладший ніж Земля. Але він менший і тому сильніше пірекнутий. Тож овид на Місяці більш обмежений. Гора висока на 3 000 метрів зникає з виду віддалі 90 кілометрів. Будучий мандрівник на Місяць здебільшого матиме образ рівнини без рістні з лагідними горами на обрії. Такий, і так пустинний і незвичайний краєвид, набере просто несамовитого характеру через те, що Місяць не має атмосфери, тож цілий краєвид вийде кинутим на тло чорного як смола неба.

The moon, once the mysterious light of poets and lovers, today is the subject of increasingly precise scientific research, and may become the first convenient stop for future explorers of space. According to the general accepted theory, the moon and the earth were one, until they separated into a planet and its satellite. As to the lunar landscape, the most recent investigations contradict the idea of steep mountains, rugged outlines and deep volcanic craters. The surface of the moon is a gently undulating desert, but, due to the lack of atmosphere, the landscape, sharply etched against a jet black sky, would still be extremely strange to earthlings.

А яка внутрішня будова Місяця? Нобелівський нагородженець, американський професор Угей думає, що Місяць має значно менше заліза ніж Земля і в тому відношенні він більш подібний до Сонця. Цим браком заліза пояснюється і брак магнєтичного поля на Місяці. Компас там для мандрівника не має пристосування. Далі думає названий учений, що матерія Місяця значно рідша в порівнянні з матерією Землі. Можна уявити собі, що Місяць збудований із камінистої матерії, в якій багато кристалічно зв'язаної води. Тоді виходило б, що хоча Місяць сухіший ніж найсухіша пустиня Землі, то все ж мав би в собі більше води ніж усі земні океани. Той же вчений пояснює темно зарисовані пасма на Місяці тим, що в ньому мусять бути легші вуглецеві субстанції, які творять осередок Місяця, а в деяких місцях виступають і на поверхню.

Так оце ославлений народною піснею небесний княжич, Місяць, — роздягнений сучасною науковою з срібного, повного ніжних і тризложних таємниць, одягу, а Совєти поспішились ракетою заткнути на ньому свої знаки серпа і молота...

**БУДЕ НАС,
МАМО,
І ПО ГОРАХ,
І ПО ДОЛИНАХ,
І ПО ЧУЖИХ
УКРАЇНАХ!..**

На основі
«Вільної України» і
«Народної Волі»
1960 р.

Скільки українців живе в Україні, скільки їх у цілому ССР. Відповідь на це мала б дати статистика. Однаке її переводять по наших землях окупанти і висліди обліку населення перекручують залежно від своїх потреб.

Полякам в західних українських землях, між двома світовими війнами, ішлося про те, щоб виявити якнайбільше число поляків і якнайменше національних меншин, головно найсильнішої з них: українців. Але вони деформували статистику наївно. Облік шахровано вже на місцях, по селах і містечках, так що вже уряд діставав підроблені цифри. Бажаючи обманути світ, поляки обманювали насамперед себе самих.

Советські статистики довго обробляються в науково-партийних лабораторіях, і аж тоді публікують їх результати. І так висліди обліку населення з січня 1959 року оголошено пізно, а деякі з них щойно тепер після півтора року. Можна припустити, що совєти ховають одні, точніші дані для себе, а інші подають світові до відому, бо не хочуть виявити повної правди про народовбивство неросійських народів. Але і ті, вже відповідно підроблені, цифри дають ясний образ трагедії, що її під русифікаційним режимом Москви пережили і переживають „інородці“.

Нижче показуємо дві сторінки цього сумного образу. Один — це зникання мільйонів українців в ССР, і другий — загрозливо ненормальна статева структура населення України (велика перевага числа жінок).

Пропали мільйони українців

На основі советської статистики в грудні 1926 року москвинів (великоросів) у СССР було 77 791 124 особи. В переписі населення в січні 1939 р. число москвинів подане як 99 019 929 осіб, отже збільшення досягло 27,3%. За той самий період на основі тої самої статистики 1926 року українців у всьому СССР було 31 194 976 осіб, а 1939 року вже тільки 28 070 404. Отже тут число не збільшилося, але зменшилося на 10%. Коли прийняти, що природний приріст українців такий же як і москвинів, себто 27,3%, тоді виходить, що за той час від 1926 до 1939 року, за 12 літ, пропало 11 640 800 українців.

Подібний образ матимемо при порівнянні даних останнього перепису з січня 1959 року із передостаннім з 1939 року. Число москвинів 1959 року в советській статистиці досягло цифри 114 588 000, себто не зважаючи на війну, воно зросло на 14,1%. Коли взяти до уваги, що число всього населення подане цифрою 208 827 000, то виходить, що тепер москвина мають уже більшість в СССР. — Інакший образ дає приріст українського населення. 1939 року, завдяки зайняттю західних українських земель із 7 541 000, українців в СССР стало 35 611 000. А 1959 року перепис виказав українців в Україні 36 981 000, отже збільшення тільки на 3,2%. 1939 року московська меншина в Україні мала 9,2% населення, тепер у 1959 році вона зросла до 17,7%, себто Московія наслала своїх людей вдвое стіль-

ки, скільки їх було раніше.

Подібне явище спостерігаємо і в інших республіках. В прибалтійських державах москвинів було 1939 року пересічно до 3%. Тепер їх у Литві 8,5%, в Латвії — 26%, в Естонії — 21,7%. Методика русифікації подібна до тієї, що її застосовує Москва і в Україні: вивіз місцевого населення і наслання москвинів, отже терор як засіб народобивства.

Перевага жінок

В Україні є нині 23 293 660 жінок проти 18 575 320 чоловіків, себто кругло на 4 719 000 жінок більше. Порівняння з ЗДА показує, яка це велика надвішка. Тут при майже п'ять разів більшому населенні було жінок більше на 1 652 000.

Цей факт недостачі чоловіків пояснюється не тільки війною, яка нищила передовсім мужчин, але масовими вивозами чоловіків на Сибір, до концтаборів, і на цілинні землі. Ось приклади сумного стану: повоєнний утікач, що якийсь час був головою колгоспу, отже добре поінформована людина, оповідає, що в колгоспі ім. Щорса в селі Воронькові, Бориспільського району, Київської області, працездатних було: 69 мужчин (19%) і 302 жінки (81%)! У Київському журналі „Дніпро”, за листопад 1955 року, у п'есі одна жінка нарікає, що в колгоспі взагалі немає молодих чоловіків, і тому вона, тридцятирічна, як і її однолітки, мусить „сохнути”.

Таке загрозливе захистання рівноваги статей пояснює, чому приріст населення в Україні, колись один із найвищих в Європі, тепер

зовсім низький. Це ж понад чотири мільйони осіб фактично виключені з процесу нормального при-
множування населення.

■

Сталінські депортациі

„Потворними були акти, що їх заініціював Сталін і що були на ділі брутальним порушенням основних ленінських принципів національної політики в советській державі. Сказане нами стосується масового депортування цілих націй з місць їхнього довікового поселення, разом з усіма комуністами і комсомольцями, без винятку. Ці депортаційні акти не були продиктовані якими-небудь військовими вимогами та причинами. Таким чином, вже наприкінці 1943 року, коли на фронтах великої вітчизняної війни стався перелам у користь Советського Союзу, вирішено і виконано постанову про депортування всіх карачаївців з земель, на яких вони жили. В той самий час, наприкінці грудня 1943 року, така сама доля спіткала все без винятку населення Калмицької Автономної Республіки.

В березні 1944 року депортовано всіх чеченців та інгушів і зліквідовано Чечено-Інгушську Автономну Республіку. У квітні 1944

року депортовано всіх балкарців на віддалені від Кабардино-Балкарської Автономної республіки території, а саму республіку перейменовано на Кабардинську Автономну Республіку.

Українці уникли цієї долі лише тому, що їх було забагато, і не було місця, куди б можна було їх всіх депортувати. Інакше вони були б теж депортовані...”

(З промови М. Хрущова на закритому засіданні з'їзду партії 1956 року).

„Ми їх спільно знищимо”

1941 року представники польського уряду на еміграції, генерали Андерс і Сікорські, вели переговори з Сталіним у Москві щодо створення польських легіонів з колишніх громадян Польщі, які 1939 року попали до СССР. Мова зійшла на Львів. Ген. Андерс передає її в своїх споминах.

Сікорські: Чи Ви самі не говорили, що Львів — це польське місто?

Сталін: Так, але будете змушені сваритися за нього з українцями.

Андерс: Багато українців було і є германофілами. Тому ми мали, а потім також і Ви, багато клопотів.

Сталін: Так, але це були Ваші українці, не наші. **Ми їх спільно знищимо.**

„Сонце в Києві”

Англійський публіцист, редактор „Обсервера”, Едвард Кренкшов, подорожував по СССР, зокрема по Україні, і після того написав книжку „Росія без Сталіна” (1956), яку закінчує розділом: „Сонце в Києві”:

„Українці в Києві показують тепер..., що можна зробити для прикраси життя і для того, щоб воно було трохи менше похмуре навіть під найбільш гноблячим режимом... Сидячи на лавці під каштанами, зачарований золотою ба-

нею великої катедри св. Софії, я подивляв у думці чудові фрески цієї церкви, на яких постаті однадцятого століття ілюстрували життя, елястичність, атаку і закономірність дій, що так цілковито відсутні в Росії, відколи татарська інвазія змела розквітлу, сильну культуру, що своїм корінням виходила з Києва, і що тоді заникла, залишаючи для виповнення порожнечі Москву, виплекану в невільництві... І здавалося мені, що тут історія ще не закінчена, і що Советський Союз може стоять на порозі епохи зворотньої колоніза-

ції... Після всього, чого зазнали українці від Романових і большевиків, їхня завзятість і твердість їхня вроджена практичність може дуже добре стати домінуючою силою Советського Союзу..."

У попередній своїй книжці „Гештапо” Креншов висловлювався про українців далеко менш симпатично, повіривши злісній пропаганді про співпрацю українців з Гештапо в винищуванні жидів.

(Подано з 6-ої книжки „Української Малої Енциклопедії” проф. Е. Онацького).

In January 1959 the USSR took its census. It was a year and a half before the results were made public, after being carefully rigged. Even so the statistics disclose a terrible picture of the systematic genocide perpetrated by Moscow. For example: between the years of 1926 and 1939 the Ukrainian population suffered a loss of about 11 million. Russians made up 9.2% of the population in Ukraine, today the amount has grown to 17.7%; Ukrainians exiled to Siberia and Kazakhstan were replaced by Russians. The disproportion between the number of men and women in Ukraine is particularly striking. There are only 18 million men to 23 million women. This position alone serves to reveal the nightmare called Soviet reality: Ukraine lost these men in concentration and slave labor camps.

Відповіді на питання

1. Гебрейське „Міріям” — скильна до спротиву.
2. Людина спокою.
3. Євангельські митарі не були митними урядовцями в сучасному розумінні, але податковими урядовцями.
4. В Атлантическому океані: — гургани; на Пацифіку : — тай-фуни; на Індійському океані: — циклони.
5. Із поселення відпущених на волю північно-американських рабів.
6. Любленій в Україні напіток із окрушків хліба, дріжджів, води і цукру.
7. З глини.
8. Далай — океан знання. Панчен — учитель.
9. 0,2 до 0,3 міліметра денно.
10. Дженерел Моторс, Форд, Крайслер.

КОЛИ ДО КЛЮБУ ХОДИТИ НЕ ЛЮБО

Добрий образок з підсоветської культурної дійсності в добу широкорекламованих „Спутніків” і „Лунніків” дає фейлетон Н. Галенка й І. Федуна, що був надрукований в київському журналі „Соціалістична культура” за грудень 1959 р. і що його передруковано нижче.

Чи доводилося вам бувати в місті Лукові, Турійського району на Волині? Що то за Будинок культури там збудували! Очей не відвести!

— Оце вогнище культури! — обов'язково вигукнете ви, оглянувши добротну кам'яну будівлю. — Отут самодіяльність розгорнати, отут до Декади готуватися!

Та не захоплюйтесь передчасно. Хоч вогнище культури в Лукові почали будувати кілька років тому, але не здано його в експлуатацію й понині. То світло не діє, то двері не зачиняються... Хоч і невеликі неполадки, а от, як бачите, усунути їх немас кому.

А все через оказію!

Що то за оказія, — питаете?

А така оказія, що перемістився районний центр з м. Лукова до м. Турійська. Відтоді й забули керівники нового районного центру про Луківське вогнище культури. Хоч у „вогнищі” тому сотні тисяч карбованців згоріло.

— А для чого тепер отаке „вогнище” луківчанам! — розводить руками завідуючий Турійським відділом культури т. Поліщук. — Обійдуться... Адже вони тепер периферія... Інша справа ми!...

Так і стоїть луківське вогнище культури з недоробками. Не палає, а тільки блимає. Поспівчу-

вали ми луківчанам та й подалися в Старовижівський район у село Чевель. Чутка була, ніби там можна культурно відпочити.

Привітно зустрів нас голова колгоспу Калинюк. До клубу запрошує. А дружина його в плач.

— Ой, біdnі ж мої! — голосить... — Пропали ваші ручен'ки й ніженьки. Та в тому клубі мороз лютіший, ні ж надворі...

А Калинюк до неї:

— Ось не голоси, стара, люди не надовго... Заглянуть та й назад. А ми ім кожушки і валянки в сторожів наших візьмемо.

Відмовилися ми від кожушків і валянок і в клуб не завітали, бо здалеку побачили, що в ньому справді — ні вікон, ні дверей...

Тільки ми з головою колгоспу т. Каленюком любенько розпрощалися, влітку зайти пообіцяли, як звідки не візьмися чолов'яга:

— Візьміть мене з собою! — кинувся до нас... — Порятуйте, бо життя мені в рідному селі немає — хоч з мосту та в воду!

Завели ми того чолов'ягу до хати, водички він відпив, заспокоївся, продовжує:

— Головою сільради я працюю... в Озерному, Маневичського району... Булик Мирон Терентійович, може знаєте... Від своїх же комсомольців мені життя немає, ні виспататися, ні поїсти не дають. Який уже рік слідом за мною бігають. Авторитет підривають... Не подобається їм, бачите, що клуб у селі даху не має... що в долівці баюри повибивано. А ви не збиратитесь щовечора на репетиції, не влаштовуйте трам-тарарам.

Он у Ківерцівському сільському клубі немає баюр? Немає! Бо завідуючий клубом Герасимчук добре знає свої справи. Замкне — і йде з баяном на весілля... І від хрестин не відмовляється людина... І голові сільради Кириленку спокій, і голова колгоспу Бажан не обіжається, а мені... — Він не договорив. Десь на подвір'ї почувся тупіт і наляканій Мирон Терентійович знову дремонув — тільки ми його й бачили. Видать добре йому взнаки той клуб дався.

Недалеко від м. Ківерець зустріли ми Герасимчука. З баяном через плече він непевною ходою прямував у сусіднє село.

А як же клуб? — запитали.

— А що мені клуб? — звів на нас здивовані очі. — Он завідує клубом села Висоцьк, Любомльського району, Павло Остапюк спеціальні курси за рахунок колгоспу закінчив і то з баяном по весіллях ходить... А я жодних курсів не закінчував... То як ви думаете!...

Наступного дня подалися ми в обласний центр, до заступника начальника обласного управління культури т. Войтенка.

— Як у вас, — питасмо, — з художньою самодіяльністю, з підготовкою до наступної Декади? Які колективи ви можете назвати, що...

— Одну хвилиночку! — Костянтин Никифорович підняв телефонну трубку.

— Алло! Будинок народної творчості? Старший методист товаришка Максимук? Як там у вас з підготовкою?... Що? Максимук

у відрядженні? Попта! Дайте тоді мені Михайла Йосиповича Рака! Ну того, що завідує відділом культоосвітніх установ... Немає Михайла Йосиповича. Вийшов! От біда!

Костянтин Никифорович повісив трубку...

— Ви завітайте до нас іншим разом... — люб'язно посміхнувся до

нас... — А щодо кращих колективів... — є, якже... Так би мовити... Одним словом... І так далі... Повернуться мої помічники...

Привітно посміхаючись, він любенько потиснув нам на прощання руки. Так і не пощастило нам того дня ні культурно відпочити, ні духовно наснажитися... Доведеться почекати...

Дума про кобзу

Написав Іван НЕМИРОВИЧ

Уривок із віршу, надрукованого в журн. „Зміна”, Київ. 1959

Чи з полів, чи з лугів,
Чи з байраків крутих,
Чи з прадавніх могил занімілих,—
Відкіля ти взялася!
Із глибин неземних
Породила яка тебе сила!

...Реготали вітри
І стогнали гаї —
Плач неволі здіймався над
пожари;
І за сльози та кров
Гнівно струни твої
Закликали: „до помсти! до кари!”

І на шляхту вставав
І старий, і малий,
Аж земля стугоніла грозово!
... Ти Шевченків талант,
Невмирущий, святий,
Надихала на праведне слово.

Звідкіля ж ти взялася,
Із яких узбереж!
Хто створив тебе — Дніпр чи
Карпати!
Де коріння твоє!
З чого силу береш
І снагу, щоб серця чарувати!

Хто в кайданах сконав,
Хто поліг у бою,
Хто згорів од любовної муки,
Може, горе і гнів,
Може, душу свою
Перелив у вогненній звуки.

І тому ти живеш
В барвах, в плескоті вод...
У народу — в стремліннях, у
мові —
Плоть від плоті його
У хвилини негод
І в погожій дні веселкові.

із журналу «Зміна», Київ, 1959 р.

ОНУКИ

ПІДДУБНОГО

написав

яків куценко

колишній чемпіон світу
з боротьби у важкій вазі

Ти стойш, юний друже, на порозі важкоатлетичної залі і довго вагаєшся: заходити чи не заходити? Ти чуєш, як гупас багатопудова штанга об поміст, бачиш, як заходять до залі незвичайні для тебе люди з широченими плечима і тугими кулями сталевих м'язів на могутніх руках. Ти думаєш про те, що, може, й нема чого тобі заходити сюди. Надто вже непоказна і тендітна твоя фігура поруч з богатирськими постатями штангістів і борців. Здається тобі, що дуже вже суверо і навіть трохи страшнувато звучать слова „важка атлетика”. Важка! Чи не слід, справді, пошукати для себе щось легше? Хіба мало є інших видів спорту?

Знайомі роздуми і вагання! Саме так чверть століття тому стояв автор цих рядків, тоді вісімнадцятирічний робітник вагоноремонтного заводу, чекаючи виходу з цирку всесвітньоуспавленого Івана Піддубного, щоб запитати в нього поради, дізнатися, чи можна отакому худорлявому і довгов'язому добитися якогось успіху в спорті сильних.

— Працею і наполегливістю всього діб'єшся, синку, — сказав тоді по-батьківському ласково Іван Максимович. — Богатирі здебільшого не родяться, а робляться... Якщо за хороше діло взятися — буде від того і користь і радість.

Ці слова я завжди зберігаю в своєму серді. Вони супроводжують і спрямовують все мое життя, я ніколи не забував мудрих і простих настанов і порад нашого славетного українського силача. Він, вихо-

дечь з бідного села на Полтавщині, ставши світовим чемпіоном, любив згадувати: „Коли батько вириджав мене в дорогу, то говорив: „Пам'ятай, Іване, продаси честь — не син ти мені і я не батько тобі. Будеш помирати — і слози не пророню”.

Але чести своєї Іван не зганив. Йому судилося прославити і рід свій і всю рідну землю. За своє життя Іван Максимович об'їхав увесь світ, так і не зустрівши гідних суперників. Тридцять три роки він був нездоланим чемпіоном світу.

Для нас, українських борців і важкоатлетів, ім'я Івана Максимовича Піддубного незабутнє і дорого. На його спортивій біографії ми вчимося високо нести нашу спортивну славу, бути наполегливими, сміливими і чесними у боротьбі. Він покладав на нас великі надії, коли говорив, що багата українська земля завжди була і буде батьківщиною народження великих силачів.

Віщи слова Івана Піддубного! В Україні народжуються все нові і нові борці та важкоатлети. „Новонароджені” силачі стають спершу чемпіонами школи, району чи області, а потім чемпіонами України, світу.

Іван Богдан, Григорій Гамарник, Федір Осипа, Анатолій Житецький, Ігор Рибак... Це далеко не повний перелік наших славних українських борців і важкоатлетів. Цих спортсменів знають усі в Україні, поважають за велику силу і численні любителі спорту за кордоном. Їхні імена сьогодні уже вписані в історію світових рекордів.

А три роки тому Анатолія Житецького як спортсмена ще ніхто не знав. Двадцятирічний хлопець із Вінниччини тоді вперше замірявся в чудовому парку над тихоплинним Богом, де висіло оголошення: „Товаришу! Бери участь у спортивних змаганнях за нагороду нашого парку”.

Ті змагання силачів, де тоді виступив Анатолій, були дорожчі йому за будь-яку нагороду. Вони збудили в юнака зароджену думку серйозно займатися спортом. Відтоді він став одним із акуратних і працелюбних відвідувачів міської важкоатлетичної залі. Уже через два роки Анатолій одержує перший спотовий розряд.

А потім серед середньоваговиків України Анатолій Житецький бореться за звання чемпіона республіки. Вже на другий день змагань газети принесли до його друзів у Вінницю радісне повідомлення — Анатолій Житецький встановив світовий рекорд для атлетів середньої ваги, „віжавши” 145,5 кілограма.

Далі були і невдачі. Але молодий спортсмен не впадав у розpac. Він старанно тренувався, постійно відвідував заняття у педагогічному інституті, де він вчиться і нині. А його друзі-студенти, як завжди, ділили і успіхи і невдачі Анатолія.

Незабаром Житецький в зязув участь у змаганні найсильніших середньоваговиків України в місті Краматорську.

...Судді оголосили, що Житецький попросив встановити на штанзі сто сорок вісім кілограмів. Разом з суддями я швидко переби-

„КРАЩІ ВІД РИМЛЯН”

,,В літописах знаходимо згадки про полювання (із списом на мед-медя, ловля диких коней), змагання молодих силачів на народних гри-щах (,,ігрища утолочені”, „ігрища між селами”), як і двобої в дуженні (напр. князя Мстислава з Редедею). Народні грища були поєднані з різними забавами (біг у колі й у ряді, під співи з поданими руками, танці при музиці, вправи в скоках, дуженні тощо). Тризну, крім забав та ігор, супроводили також лицарським змагом та навкулачництвом.

З чужих джерел, крім загальних згадок про силу й відвагу українських чоловіків, довідуємося, що в стрілянні з лука, плаванні, метанні списом вони „були краші від римлян” (Ібн Дасть Х ст.), як і про вирішування спорів зброяю в двобоях. Варта уваги також згадка в літописі про лицарський турнір у Ярославі над Сяном.

(Е. Жарський, ЕУ статтейна, том 3)

раю в пам'яті історію всіх чемпіонатів світу і приходжу до висновку, що з такої ваги вправу „жим” не починав жодний штангіст світу — ні Трохим Ломакін, ні Томмі Коно, ні Григорій Новак... Що ж воно буде?

Глядачі-симпатики бурхливо вітають сміливe рішення. Анатолій спокійно підходить до штанги. Чіткий підйом на груди, сигнал судді — і штанга плавно пішла вгору, аж поки не застигла на витягнутих руках спортсмена. Новий світовий рекорд!

Але світові рекорди не стоять на одному місці. Не минуло і двох тижнів, як у своїй рідній Вінниці Анатолій Житецький знову „побиє” сам себе. Він „вихав” 153,5 кілограма.

Мені віриться, що світовий по-міст незабаром побачить вінницького силача.

Готуючись до відповідальних змагань, молодий силач Ігор Ри-

бак згадує недалеке про мине минале. Тоді, як і тепер, він старанно готувався до поїздки в Мельбурн. І не випадково на олімпійських іграх в далекій Австралії він став чемпіоном світу. Рибак полонив усіх своєю невтомною волею до перемоги. Йому аплодувала не тільки заля, де сиділи тисячі глядачів, але й суворі судді, які навіть забули про необхідність зберігати „олімпійський спокій”. І тому, хто бачив, якою радістю сяяли очі Ігоря, було зрозуміло, що таке щастя важких шляхів, які ведуть до вершини справжньої майстерності.

З українських силачів відомі усьому світові не тільки важкоатлети, але й непереможні борці. У нас немає такого міста чи села, де б не знайшлося своїх борців, своїх силачів — своїх Піддубних. Вік і майстерність їх різні, але всі атлети праґнуть одного — вийти на великий килим, добитися ви-

значних успіхів. За останні роки чемпіонами світу стали українські борці Іван Богдан, Сергій Рибалко, Григорій Гамарник.

Іван Богдан — це незламний багатир. Високий на зрост, широчений у плечах, він має цупкі руки і велику, незборну силу. Не тільки за вагою, але й за характером він є справжнім спадкоємцем слави Івана Піддубного. Звання чемпіона світу в класичній боротьбі він завоював в 1958 р. у Будапешті, де він майстерно переміг колишнього світового чемпіона у найважчій вазі турка Каллана, якого

всі вважали непереможним.

Відомі на всіх широтах і земляки Івана Богдана — чемпіон і народженець світу киянин Григорій Гамарник та запорожець Сергій Рибалко, майстерність і силу якого гучно вітала Чехословаччина, східня Німеччина, населення Стокгольму та багатьох інших міст, уславлених своїми борцями.

На багатій українській землі ростуть нові чемпіони — важкоатлети і борці. Богатирі України є і будуть гідними продовжувачами безсмертної слави нашого земляка Івана Піддубного.

The good Ukrainian land has fostered a number of famous athletic champions. But now the Ukrainian athletes are forced to appear under the common USSR banners and their Olympic achievements contribute to the prowess of the occupant.

One of the best known champions was Ivan Piddubny from the Poltava region. During 33 years he held the world championship in wrestling. In the magazine "Zmina" (Kiev) Yakiv Kutsenko, a one time champion of heavy-weight boxing, gives a review of famous Ukrainian pugilists and athletes: Bohdan, Hamarnyk, Osypa, Zhytetskyj, Rybak and others.

РІЗНІ ДОРОГИ ДО ПОДРУЖЖЯ

— Свою дружину я пізнав в залізниці. Вона згубила білет і була така чарівна в своїй безпорадності. Ми покохались від першого погляду...

— А у мене не було так романтично. Я саме запалював пашіроску, як вона підійшла ззаду, вдарила мене палицею по голові, кинула на землю і впала на мене...

— Чоловіче, це небезпечна жінка!

— Не так дуже. Вона тільки вперше одягла лещети...

ЩАСЛИВІ МУЗИКИ

Цензура заборонила виставу п'еси відомого німецького автора 19-го ст. Ведекінда. Коли його приятель-компоніст висловив співчуття з цього приводу. Ведекінд відповів: — Ви музики щасливі. У вас цензура ніколи не може знати, що ви властиво думаете...

... Особливо доречне ствердження для советської дійсності...

МОЛОДІ ГОЛОСИ В УКРАЇНІ

З НОВИХ ЗБІРОК,
ЖУРНАЛІВ І ГАЗЕТ

Микола Петренко

КОЛИ ЗЕМЛЯ...

Коли земля звільнялась від снігів
І теплий вітер рвав закриті двері,
Блакитний пролісок у нас розцвів,
Один, один у кам'янім кар'єрі,

Було не раз — в спочинку куцу
мить
Схилюсь над ним, схилюсь і ледь
не плачу.
Мов бачу в ньому не живу
блакить,

А наче все своє дитинство бачу.
Над ним зненацька поліцай
застав,
О, він не вдарив, ні, й не
замірявся...
Він просто пролісок той розтоптав,
І розсміявся...

●
Андрій М'ястківський

КАМ'ЯНІ, КРЕМ'ЯНІ...

Кам'яні, крем'яні
Над рікою скелі,
Та й вони восени
Світлі та веселі.

З-за ожин, з-за шипшин,
З-за гнуцкого глоду,
Як в вінках у квітках
Дивляться у воду.

Кам'яні, крем'яні
Скелі над рікою,
Та й по них, крем'яних
Перейдем з тобою.

Із збірки «Обрій». В-во
«Молодь», Київ 1959

ЗАЗДРІСНИК

Цар знов, що воїни його
На диво заздрісні бувають.
І він спитав у одного:
„Чого ти, воїне, бажаєш?
Проси й бери, що хочеш, сам.
Та буде лише така угода:
Твоєму другові я дам
Удвічі більше. Чуєш? Згода?”
І воїн мучився півдня,
Ходив насуплений, як хмара:
„Якщо я випрошу коня,
То друг одержить коней пару”.
До болю заздрісно було,
Від заздрощів не знав спокою:
„Якщо одержу я сідло,
То друг одержить зразу двоє”.
Вночі дивився у пітому,

Не спав, не ів, не йшов нікуди:
„Якщо я срібний меч візьму,
То в друга два подібних буде”.
Надворі вже цвіла зоря,
А воїн мучився, вагався:
„Ну, що просити у царя,
Щоб друг без вигоди
остався?”.

Нарешті вигадав... Кінець!
Ні дум ніяких, ні тривоги.
Пішов щасливий у дворець
І впав, як сніп, цареві в ноги:
— Я все обдумав за ці дні.
І тут я з проосьбою такою:
Ти око викили мені.
А другу... виколеш обос!
Павло Ключник

Кожного року появляється багато книжок, вислідів наукових спостережень, статистичних зводів, брошур, друкованих доповідей на тему:

ЧИ І ПОСКІЛЬКИ ТЮТЮН І КУРЕННЯ ШКІДЛИВІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я.

ТЮТЮН привезено в Європу з Америки. Індіанці курили його давніше, ніж європейці. Поки тютюн був на європейському континенті новиною і рідкістю, вважали його лічничим засобом. В старинному еспанському лічничому збірнику з 16 ст. стоїть таке: „Тютюн викликає сон, поборює втому, втихомирює болі, особливо біль голови, помогає виділювати моч, облегчує дихавицю”. Ніколо Монардес, лікар із Севіллі, в книжці виданій 1565 р., радив при болю зубів полокати уста соком витисненим із свіжих листів тютюну, прикладати тютюнові листки до ран для спинення кровотечі, вживати тютюнову масть при лікуванні злоякісних пухлин.

Зразу доставляли в Європу тільки тютюнове листя. Аж у 16 ст. великий любитель ботаніки, Ні-

Медичні кола схиляються до думки, що куреня, зокрема пристрасне курення, має дуже прикрі наслідки. З другого боку тютюнева промисловість це могутня економічна сила. Вона старається зменшити шкідливість продукту і заспокоювати споживачів різними способами (фільтрами, віднікотинізуванням і т. п.) і вкінці особливо розробленою реклами.

ко, дістав насіння тієї дивної рослини. З того часу починають і в Європі масово розводити і масово вживати тютюн. Доходило до суверінів заборон, напр. в 17-му ст. російським солдатам заборонено курити під загрозою тілесної карти і заслання на Сибір.

Сьогодні ніхто вже не вважає тютюну лічним зіллям. Навпаки, щораз частіше і з щораз більшим натиском наука звертає увагу на його шкідливість для здоров'я.

Тютюн це рослина з родини пасльонів, тієї самої що й картопля, помідори, белладона. Головним шкідником, що знаходиться в листках тютюну, є нікотина. В чистому вигляді нікотина це безбарвне, олійне, отруйне течиво. Одна капля нікотини введена в кров собаки, може спричинити загин тварини; чотири каплі можуть убити коня. Під час курення нікотина входить у людський організм через слизні болонки органів віддиху і шлунка. Все ж людина не затроюється, бо отрута вводиться малими частками. З одної паліроски в кров входить 2,5 до 3 міліграмів нікотини. Нікотина діє шкідливо на різні органи й їх функції, на нервову систему людини. Та особливо увагу звернули останніми часами на пов'язаність між уживанням тютюну і такими тяжкими захворіннями як виразка шлунка („улькус“) і рак.

На зв'язок між куренням і схильністю до шлункової виразки звернув увагу проф. С. М. Некрасов на основі спостережень на шести тисячах хворих. Його висновок: серед курців 10 разів більше

хворих виразкою ніж серед тих, що не курять. Експерименти роблено також на собаках, які в природних умовах не страждають тією недугою. Коли ж штучно почали вводити в організм собаки тютюновий дим, собаки діставали цю недугу.

Опріч нікотини в тютюневому димі є ще інші шкідливі складники, як окис вуглецю, амміяк, тверді частинки кіпцю-сажі, смолисті речовини. Звернемо увагу на два останні складники.

В кубічному сантиметрі тютюнового диму є до 600 тисяч частинок сажі. Людина, що продовжує тридцять років викурює по 20 паліросок денно, вводить у свої віддихові проводи 10 трильйонів частинок. Із них майже половина осідає в бронхах і легенях. Тільки енергійним кашлем людина позбувається тих осадів. Це потвердили досліди на службовиках лондонських офісів. Серед курців 10% мали хронічний бронхіт, серед некурців тільки 4%.

Ще грізніший зв'язок особливо між надмірним уживанням тютюну і раком. З цього погляду тривожні результати статистики рака. Отож смертність від рака шлунка, кишок, матці і інших органів стоїть на одному і тому самому рівні, а то навіть зменшується. Зате виразно збільшується смертність від рака легенів. В Англії смертність від рака легенів серед чоловіків підвищилася удесятеро, серед жінок уп'ятеро. Те саме стверджено в Данії, Швейцарії, Норвегії. В ЗДА — 1950 року хворіло раком легенів 28 разів більше чоловіків ніж 1914 року, і сім ра-

зів більше жінок. Статистика ЗДА виявляє, що 1900 року викурено 3 мільярди папіросок, а 1958 року 40 мільярдів! В Мексику, де жінки курять так само як чоловіки, рак легенів зустрічається серед жінок у такому самому числі що й серед чоловіків.

Американський учений Гаммонд

продовж чотирьох років робив спостереження на 200 тисячах осіб. Висновки його студії: загальна смертність серед курців півтора разів більша, а смертність від рака легенів серед курців десять разів вища. Подібні результати дали і досліди переведені в двадцятьох державах світу.

Today tobacco has become one of the first necessities. Smoking is widespread not only among adults, but among teenagers as well. Medicine warns against the dangers of smoking — particularly when it reaches the state of addiction. Chain-smoking is behind such illnesses as ulcers and cancer of the lungs.

МУЖЕСЬКІ ТИПИ НЕ КУРЯТЬ

Колись курити вважалось ознакою мужчини. Сьогодні це погляд недоростків, які таким чином намагаються вдавати зериліх.

Д-р Карл Сельцер із Гарвардського університету в ЗДА прийшов до цікавих висновків на основі довгих статистичних дослідів. Доктор не каже, що тютюн „ослаблює мужеськість”, однаке стверджує, що особливо мужеські типи курять мало або зовсім не курять. Він переводив статистичні досліди на 252 студентах, від 1938 до 1942 року. Він ділив їх на п'ять груп, залежно від ступеня мужеськості. Ті групи були такі: дуже сильний, сильний, середній, слабий, дуже слабий. Серед двох останніх груп було особливо багато курців в порівнянні з іншими групами.

Відповіді до сторінки 55

16. а. Злісна людина. Людина з хворими очима — каправа.
17. б. Фальшивка, нешира людина.
18. г. Також кметливий, людина інтелігентна, бистра думкою.
19. г. Пасовисько на узбіччі гори чи поміж горами.
20. б. Проруб у льоді для риболовлі, прання і т. п. Полотно за повивати немовля це пеленка.
21. а. Лагідний, покірний.
22. б. Барабан у формі котла.
23. б. Палиця з загнутим кінцем.
24. в. Лука.
25. б. Човен.
26. в. Коробка з кори або лика.
27. б. Козацьке укріплення.
28. а. Сиро-жовтавий, половий.
29. б. Насип попри зовнішню стіну хати.

Петро Андрусів

Репродукований на обкладинці цього випуску УО малюнок належить одному з найпопулярніших українських мистців — Петрові Андрусеву. Він народився в 1906 році в Каменобrodі Городецького повіту коло Львова, в дитячих роках під час першої світової війни попав на Україну і в Росію, якраз під час великого голоду, від якого врятувала його відома допомогова акція пізнішого президента Америки Герберта Гувера. Пізніше наш митець студіював у Варшавській Академії Мистецтв та належав до митецького гуртка „Спокій” у Варшаві, до якого належали й такі визначні українські мистці як Ніл Хасевич, Петро Холодний (син) і Петро Мегик. Вже тоді Андрусів виявився як ілюстратор і брав участь у графічних виставках у Берліні і Празі.

Після останньої війни і тaboriv митець осів на постійно в Філадельфії, де він тепер займає пост офіційного мистця при філадельфійській управі міста. За час свого побуту в Америці він розмалював кілька українських церков і

іконостасів та брав участь у всіх важливіших митецьких виставках Об'єднання Мистців. Між його творами є історичні композиції (Похід Ігоря на половців, Богдан Хмельницький, портрет гетьмана Мазепи і ін.), портрети, краєвиди і численні ілюстрації. В цій останній ділянці він уважається чільним нашим мистцем і на виставках ці твори здобували високу оцінку.

Малюнок „Синій став” був вибраний для репродукції в УО за свою майстерну передачу літнього мотиву. В ньому є все те, до чого тягнеться в цій порі року людина: затишня над спокійною водою, тінь дерев, водні лілії, синява води і відбитки неба в ній... Цей твір має настрій, передача якого і є одним з головних завдань мистецтва.

СМЕРТЬ ПРОВОКАТОРА

Куліси вбивства Мурашка-Леонарді, референта безпеки польського староства в Рівному на Волині й офіцера гітлерівського Гештапо.

**Переклад статті
польського журналіста
Вацлава Загурського,
поміщеної в лондонськім
часописі „Тигоднік
Польські” про ліквідацію
його польським
підпіллям.**

●

Із часопису „Гомін України”,
Торонто, Канада, 1959 р.

„український огляд”, с. 4, 1960

Кожний, хто пережив вересень 1939 року на польських землях, пам'ятає про збірну психозу бачити в кожній чужій зустрічній людині німецького агента. Вистачало, щоб німецький літак скинув на село бомбу, в якому квартирувала компанія польської піхоти і вже вважали це за наявний доказ, що в селі є шпигуни. В якійсь хаті шукав відпочинку втікач з німецьким прізвищем — це шпигун! Хтось, що відпочивав уночі в придорожнім рові і запалив необережно цигарку — безпременно давав сигнал німцям! При кому іншому знайшли люстерко — зрозуміло, люстерко потрібне було, щоб давати вдень сигнали німецьким літакам. В половині вересня — пише автор нарису — коли я виконував нічну службу в команді міста Луцька, привели до мене „шпигуна”, якого впій-

мано на гарячім вчинку, як він обслуговував „таємну радіостанцію”. Після перевірення справи виявилося, що це був найзвичайніший радіоприймач старого типу. До кожної військової команди і кожної поліційної станиці впливало по кілька десять рапортів щоденно, що дуже утруднювало працю і створювало ідеальні умови для діяльності справжніх шпигунів.

Тимчасом насправді шкідливі і небезпечні німецькі агенти займали посади і „соціальні позиції”, які виключали всі підозріння в середовищі їх перебування. Про їх справжню роль ми довідувалися переважно щойно по кількох роках німецької окупації.

Референт безпеки

В 1932 році, на якомусь зібранні в генерала Кнолля-Ковнацького в Рівному, на якому було присутніх около тридцять „представників цивільного громадянства”, мій приятель, абсолютент Головної школи сільського господарства у Варшаві і комендант волинської округи Легіону Молодих Леон Стакурський представив мені мужчину у віці років около тридцяти: — Пан Леонарді, референт безпеки в тутешньому старостві.

Леонарді вирізнявся серед присутніх ростом, сильною будовою тіла і добре втриманою борідкою. Свобідно походжав серед зібраних, з якими переважно, як я за-примітив, — був у дуже добрих і приятніх взаєминах.

— Чи пам'ятаєш справу Мурашко? — запитав мене несподівано Стакурський.

Зрозуміло — пам'ятає. Багато і широко писали про нього всі польські газети в двадцятіх роках. Сержант (пшодовник) поліції Мурашко у вагоні поїзду між станціями Столпці і Негорелое застрілив двох в'язнів: Багінського і Вечоркевича. Їх було засуджено на смерть у зв'язку з вибухом у порохівні у варшавській цитаделі, але їм дарував кару президент Польщі. Саме на кордоні мало прийти до їх виміни за засуджених в СССР на смерть архієпископа Цепляка. Постріли Мурашка тим більше потрясли публічною опінією, бо очікувало після них відплати з боку большевиків і виконання вироку на особі архієпископа, якого тільки хвилини ділили від свободи на рідній землі. На щастя до того не дійшло. На судовій залі сержант Мурашко не висловлював жалю і мотивував самосуд власним почуттям справедливості в стосунку до комуністів, яких ненавидів. Суд лагідно потрактував подвійного вбивцю і засудив його, наскільки пам'ятаю, на 5 років ув'язнення.

А напевно тебе цікавить вістка — поінформував мене півголосом Леон Стакурський, — що цей Леонарді, з яким я тебе познайомив, це є власне той Мурашко. Користується він іншим прізвищем і запустив борідку, бо почав тут урядування перед відбууттям кари присуду. Зрештою, і після того часу не годилося б доручати такої відповідальної посади вбивниці. Але тут, на самому пограниччі про кадри рефератів безпеки рішас контролювідка Корпусу Охорони Пограниччя.

Від 1934 року бачили „пана Леонарді” у Варшаві. Поводилося йому незвичайно. Ходив в елегантнім і коштовнім хутрі, портмоне мав грубо випхане грішми, відвідував у столиці найелегантніші забавові льокалі і радо за прошував „на одного”. Розказував, що оженився з багатою, але жінка живе на фільварку під Кобринем. При кожній зустрічі випитував мене про „нашого спільнного приятеля” Стажурського, який не займався „гречкосійством”, але поїхав до Ковна в характері кореспондента „Кур'єра Поранного”, а в 1938 р. висадився на Заользі, де перед приходом польських військ був організатором, керівником і головним „спікером” таємної польської радіостанції.

Офіцер Гештапо

Коли німці вмашерували до Варшави, бачили Мурашка чи пак Леонарді, в мундирі офіцера Гештапо. Про те я довідався щойно пізніше. Не знов про те також Леон Стажурський, який у листопаді 1939 року нагнався на вулиці на Леонарді, що був убраний по-цивільному. Оба не мали вільного часу, а Леонарді хотів з Леоном поговорити щодо потреби конспіративної праці. Домовилися вони на зустріч у цукерні Галінського на Площі Трьох Хрестів. Випадок хотів, що Стажурський, який вже сидів у конспірації, умовився на ту саму годину і в тій самій цукерні з заприсяженім вже давніше колегою Мрозовіцьким, якого Леонарді не знов. Стажурський розказав Мрозовіцькому з ким має стрінутися і просив його почекати

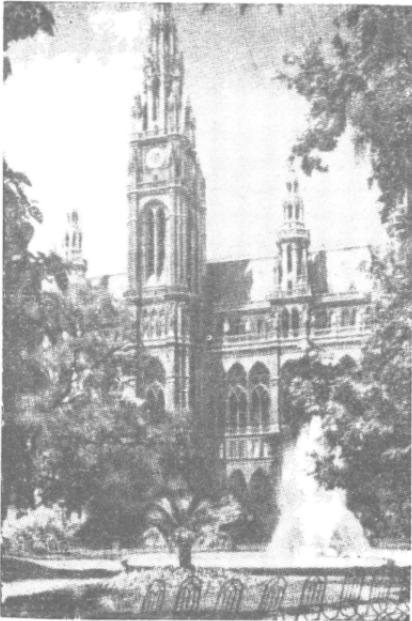
при іншому столі на короткий час, бо має розмову з Леонарді в чотири очі.

По привітанні зі Стажурським і киненні оком по залі, не запримічуючи нікого знайомого, Леонарді підійшов до телефону і згодом повернувся до стола. П'ять хвилин пізніше на залю вийшли мундирів і узброєні німці. Від нікого не жадали легітимації, підійшли просто до Стажурського і випровадили його з собою. Леонарді спокійно заплатив за дві кави і вийшов також.

У гроні товаришів Стажурського закипіло. Скорі устійнено приватну адресу Леонарді на вулиці Раковецькій. Бачили його також у гештапівськім мундирі. Пов'язано з його особою декілька інших арештувань. Підземне судінництво ще не існувало. Не було прецедентів. Отже тоді три вояки армії, яка щойно творилася, попросту пішли на вулицю Раковецьку. Не вийшли з мешкання Леонарді, доки не впевнились, що він не застрілить і не зробить дносу на нікого більше...

З тих трьох вояків ніхто не пережив німецької окупації. Наймолодший з них, Ришард Кемпа, сказав мені по чотирьох місяцях: — Це правда, що треба було пімстити Леона. Але, коли б про те лише ю йшло, то певно я на це не здобувся б. Обридлива робота... Мусів я думати про тих, яких Мурашко міг би ще продати, коли б ми завернулися...

Леон Стажурський щойно по кількох роках загинув у концтаборі у Маутгаузені.

ВІДЕНЬ

Написала О. Войценко

Ще з дитинства, коли формувалася моя свідомість про Старий Край, Відень належав до тих міст, яких назви я часто чула з уст моїх батьків, дальшої рідній приятелів, чи знайомих родини. Іншими словами, в моїй уяві Відень стояв побіч Львова, Києва, чи інших українських міст. І тому я ще здавна, плянуючи подорож до Європи, а зокрема в Україну, завжди мала на думці відвідати „по дорозі” наддунаїську столицю. І

хоч моя перша подорож за море не здійснила першого пляну — поїздки в Україну, то проте я старалася доїхати якнайдальше на Схід. І власне Відень був моєю останньою точкою зупину. Та, думалось мені, моя подорож хоч і перша, але може не остання. Може вдастся мені колись іще цілу подорож присвятити Україні й може для цього будуть інші умовини...

Відень крім цього „українсько-

го" аспекту в моїй уяві був завжди символом без журності, життєрадості, насичення легкою Штравсівською музикою і Грінцінгським вином, що „б'є до голови, як весна”...

Відбудування зруйнованої в часі війни віденської опери широким відгомоном розійшлося по світі і навіть вінніпезька преса багато розписувалася про відкриття її в 1955 р. Д-р Екгарт, директор мистецької галерії в Вінніпегу, віденьєць з походження, не раз і не два в своїх лекціях, чи розмовах загдував про мистецькі колекції свого родинного міста й цим ще більше загострював мою цікавість. Я знала теж про те місто, як про науковий центр з оповідань вінніпезьких професорів, що дуже високо ставили його університет, академію наук, архіви, музеї й бібліотеки. Це все робило Віденсь в моїй уяві свого роду Меккою, до якої я рішила цим разом доїхати за всяку ціну.

Не зашкодить пригадати дещо з минувшини Відня. Редактор С. Волинець з „Українського Голосу”, що деякий час жив у Відні і прекрасно обзнайомлений з його багатою та цікавою історією й побутом, подав мені між іншим такі інформації:

Віденсь згадується як „Віндобона” вже в 77 році до Христа. Ще сьогодні можна оглядати в центрі міста відгороджене місце, де мабуть за цісаря Марка Аврелія стояв укріплений табір римських легіонерів, так зване „каструм”...

Віденсь має дуже мальовниче положення у підніжжя Альп, яких

відногою є теж дуже мальовничий Каленберг. Віденсь має чарівні парки, як ось Міський парк у центрі міста, Пратер над Дунайм з великою пляжею для купання літом, великий парк колишньої цісарської резиденції Шенбрун, з якого, із так званої „гльорієтти” (щось у роді паркового тріумфального луку), розгортається широкий вид на цілий Віденсь і багато інших заміських парків.

В історії Відня чи не вирішальну роль відограла оборона його перед турками українськими козаками під проводом короля Собеського в 1683 р. З того часу датується також започаткування віденських (а потім взагалі європейських) каварень українським шляхтичем з-під Самбора в Галичині, Юрієм Кульчицьким, що про нього так цікаво писав у своїй повісті І. Філіппач п. н. „Кульчицький — герой Відня”. Ще й досі одна з вулиць у Відні носить ім'я Кульчицького.

Як столиця австро-угорської монархії, в склад якої входили до першої світової війни такі українські землі, як Галичина, Буковина й Закарпаття, Віденсь відограв дуже важливу роль в житті західної вітхи українського народу. У високих школах Відня виховувались цілі покоління української інтелігенції, яка там зустрічалася безпосередньо з культурою Західної. В часах боротьби за український університет у Львові і передслідувань у Львові українських студентів, вони завжди знаходили захист у віденському університеті. Велику роль в житті української

їнського студентства відограто академічне товариство „Січ”, через яке пройшли цілі покоління українських студентів. Там виростали видатні українські громадські діячі, згадати б хоч Остапа Терлецького. З віденською „Січчю” мали тісні зв’язки Михайло Драгоманів і Іван Франко. Віденський університет мав близьку категедри славістики, де викладали такі світочі тієї дисципліни, як професори Міклосіч, Ягіч і Вондрак, з-під яких руки вийшов цілий ряд визначних українських учених, як от Іван Франко, Іван Зілінський, Іван Панкевич, О. Грицай і інші.

У віденській Експортовій Ака-

demії виховувався цілий ряд визначних українських економістів, а в так званій Високій Школі для Земельної Культури визначні українські знавці земельних справ, згадати б хоч покійного інж. Юліяна Павликівського.

Віденський був теж важливим для українців політичним центром. Там був осідок української парламентарної презентації і там у кліматі західної конституційної демократії виховувались цілі кадри українських політиків. Там виходив поважний політичний журнал у німецькій мові „Україніше Рундшав” (Український Огляд), що як один із перших того роду інформував широкий світ про українські події.

Чи ви вже маєте такі наші національні скарби, як наукові праці М. С. ГРУШЕВСЬКОГО?

У видавництві Книгоспілка на умовах сплати догідними ратами можете набути такі її видання:

Десятитомову Історію України-Руси М. Грушевського (11 гарно оформлені книжок, загалом понад 7400 сторінок великого формату).

П’ятитомову (в 4-х великих книжках) Історію Української Літератури М. Грушевського.

Кожна українська родина конче потребує мати в себе ці найбільші досягнення української історичної науки.

Якщо Ви ще не маєте, зверніться на адресу:

*Knyho-Spilka Publishing Co.
33 St. Marks Pl., New York 3, N. Y.*

їнські справи.

По першій світовій війні Віденські дуже важливим осередком української еміграції. Там видалися численні українські журнали, часописи й книжки. У видавництві „Вернигора” друкувались масово підручники для різного виду шкіл в Україні. В 1921 році основано в Відні Український Вільний Університет, що згодом перенісся до Праги, а тепер продовжує свою діяльність у Мюнхені.

В час другої світової війни, головно при її закінченні, Віденські став неначе великою переходовою станицею, через яку перекочували широкі хвили української еміграції, що під наступом більшевиків прямували на Захід. В тому часі там діяла станиця Українського Центрального Комітету, що опікувалась втікачами. Її очолював тоді проф. Юрій Полянський, що перебуває тепер в Аргентині.

Віденці дуже живі, говірливі, жартівливі, часто жестикулюють. В їхніх жилах пливе багато слов'янської й італійської крові. Дуже люблять музику і їхні композитори, як ось кількох Штраусів, Легар і інші створили популярні в цілій Європі оперетки. У Відні проживав довший час і творив свої безсмертні композиції геніяльний Бетовен, якому віденці поставили в центрі міста пам'ятник.

Віденські має багато старих монументальних будівель, як собор св. Стефана, що побудований ще в середньовіччі, та багато ренесансових і барокових будівель. Замітні колишні цісарські палати, віденський ратуш, університет, а головно будівля віденського парламенту.

Віденські має і сьогодні ще має „українське гетто”, ним є 8-ий „бецірк” Йозефштадт.

ЯК ПОЗБУТИСЯ НУДЯРІВ

На це є дві випробовані методи. Перша: секретарка заявляє надокучливому відвідувачеві, що шеф вийшов... Але коли такий нудляр особливо впертий і готовий чекати, тоді треба вжити другої методи. Секретарка каже: Шеф тільки що вийшов. Якщо поспішите, то може ще

Правдива подія. Серед великого саду божевільня. Один із лікарів хоче виїхати, але авто має дефект. Лікар підносить віко, оглядає мотор, не вміє порадити. Кілька лікуванців приглядається зусиллям. Один із них підходить і кількома рухами поправляє мотор. Лікар дякує:

— Я не сподівався цього по вас.

Хворий спокійно відповідає: — Хай буде: я божевільний. Але я не тупиця!

ОЙ, КАРА, КАРА!

Повість про заслання відомого українського поета Павла Грабовського. Автор її, сугасний підсаветський український письменник, дав картину жахливих умов і знищань над в'язнями-засланцями царського гасу, що своїми подіями і реалітетами нагадує до подробиць не так царську каторгу, якsovетські концентраційні табори, Караганду, Кінгір і ін.

Написав МИКОЛА СИРОТЮК

ЗНАВ Грабовський тюрми. Харківська, ізюмська, ташкентська, бутирська, та хіба злічити їх. Страшні вони, що й казати — тюрми. Але для іркутської, до якої оце попав, не знаходив ніяких порівнянь. Вона, захопивши в своє черево людину, здавалося, мовчки, як глухоніма, ламає, висмоктує, висушує її.

Гнітить темносірий колір. Тут усе сіре, наче замулене, — мур з густо втиканими на ньому грибками для вартових, товсті стіни, вузькі коридори, камери, посуд, тюремна обслуга, навіть сонячне проміння, що інколи проривається крізь ґрати.

Гнітить тиша. Сірий колір стає ще густіший і важчий від цвинтарної мовчанки. Тут усе мовчить, як ска-

Уривок із повісті «Сестра», надрукований в київському журналі «Дніпро» 1960 р.

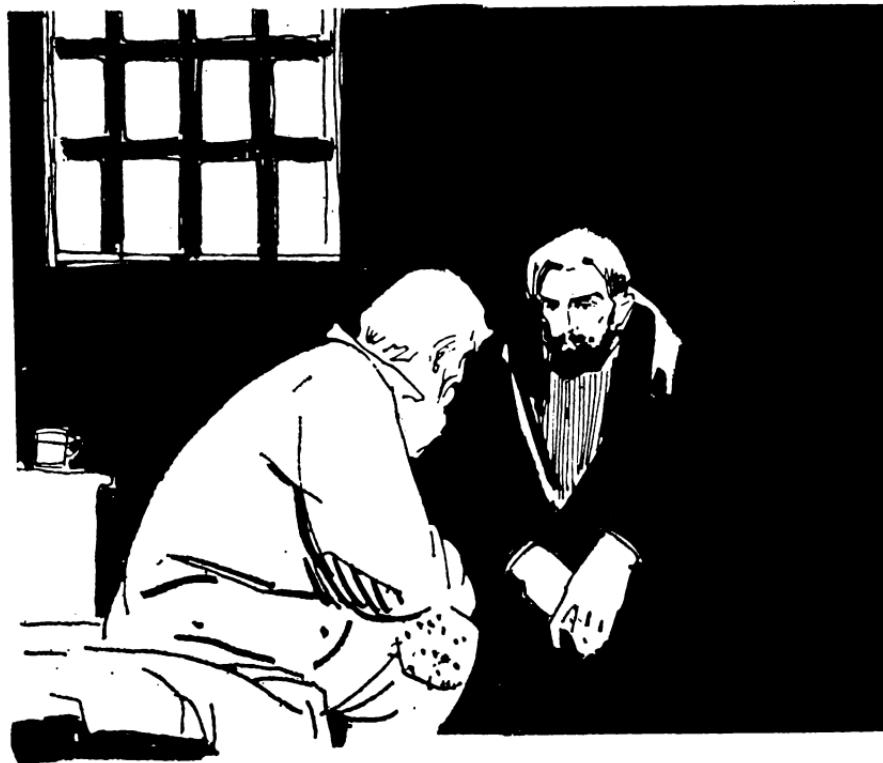
м'яніле. Це зловісне мовчання. Наче ганчірку забито в рот. Від нього кров холоне в жилах, поволі, але неухильно висихає мозок, гаснуть очі, глухнуть вуха, тупіють чуття. Здається, залізо — і те не витримало б. А людина витримує. Дивне створіння людина. Все витримує.

Грабовський стоїть біля загратованого вікна, а очі блукають десь далеко-далеко понад засніженими дахами будинків. Нічого вони там не шукають, ні до чого не придивляються. Так собі — блукають.

Уже ніби трохи полегшало. Може,

тому, що почалося слідство. Може, тому, що інколи бачить своїх товаришів — балаганців. А то ж було...

Серед ночі конвоїри пригнали до тюрми, запроторили в камеру і ніби забули про нього. Двічі на день зайде коридорний, мовчки поставить „порцію” та й зникне за дверима. Ото й усе. Так день у день. Тиждень. Місяць. Невідомість не тільки гнітила, але й дратувала. За що його ув'язнено? Перегортає сторінки своєї „балаганської” біографії та губився в догадках і ні на чому твердо спинитися не

міг. Хіба протест проти Якутської трагедії. Але ж вони сказали правду...

Раз було навіть спробував по-говорити з коридорним, але сумно закінчилася та розмова.

— Чому, скажи, не говорять мені, за що заарештували?

Та коридорний тільки здивовано вирячив очі й мовчки рушив до дверей. Не стерпів Павло, скопив за плечі:

— Ну, скажи ж, будь людиною! Чого тікаєш?

Тюремник обернувся і, не мовлячи й слова, так стусонув у груди, що Грабовський заточився і присів на тапчан. Поговорили... Більше й не допитувався.

Гнітила самотність. І книжок не давали. Вдень ще якось не так. Цілими годинами, як тінь, снував по камері, перечитував списані аркуші невеличкої записної книжечки або перелічував ті, що були ще чистими. Як їх мало, які вони маленькі! — жахався, бачачи, що не-зписаних аркушіків меншало з кожним днем.

В писанні скупував. Довго ходить, мимрить губами, підбирає найвлучніші слова, рими, по кілька разів варіює рядки та цілі строфі і, тільки напам'ять знаючи вже останній варіант вірша, береться записувати на чистий аркуш. Пише густо, майже насаджуючи одну на одну малюсінські букви. Закінчивши писати, ще перечитує, обережно згортає книжечку й кладе до кишень. Перша частина дня закінчувалася. Починалася друга — співи. Сидить на залізному тапчані, а голос ллється тихо, задумливо:

Повій, вітре, на Україну,
Де покинув я дівчину...

Покинув дівчину... А чи покинув? Кого? Коли? Олеся — польова русалка? Вона справді йому подобалась, але ж то були тільки перші розмаїті удари серця. Та й хто зна, куди б завело його те необачне серце! Адже пішла вона крученим шляхом. Народниця, геройня... Ні, ні, він дівчини на Україні не покинув. Він зустрів свою любов, пізнав щастя не в тій заквітчаній бузком та вишнями хатині, що над річкою під горою, а на тернистих, безкраїх, як вічність, етапних дорогах. Надія!.. Надя... Де зараз вона? Бліснула, мов зірка перед темної ночі, краснула ще недоторкане серце, запалила його шаленим вогнем і зникла... Зникла? Ні, ні, така не зникає, хіба згорить. Він вірить у неї. Вірити. От же в його кишені золоте пасмо її мілих кіс, хусточка, записна книжечка. Вони зігривають його. І зараз чує палкі слова: „Не забудеш мене, ні?..”

Тихий, мрійливий смуток пісні коливається, б'ється об сірі холодні стіни камери:

Вітер віс-повіває,
З України не вертає...

Рука коридорного глухо гупає в двері:

— Мовчати!

Та хіба є така сила, щоб змусила його замовкнути? Нема її! Він уже бачить, як змарніла, запорощена вдова з сівого через плече під буйним вітром хитається, наче тополя, на своїй вузькій нивці й благає Бога, щоб вродив пшеницю для її діточок-сиріт:

Ой, уроди, Боже,

Та пшениченьку яру
На вдовине щастячко,
На сирітську славу!

Відчиняється віконечко в дверях, у камеру встремляються, немов два списи, олов'яні очі тюремника: годі! Та Грабовський рвучко підстрибув і, як вихор, кидається в танок:

Ой, гоп, ти-ни-ни,
Вари, жінко, лини!

Дивиться коридорний, очманіло смікає плечима, зачиняючи віконечко. Знає: нічого не вдіш з арештантом. Співай...

Це днями.
А ночам...

Довгі, волохаті й німі, як відьми, осінні ночі були живою мукою. За вікном небо зливається густими, пронизливими дощами, яким, здається, нема ні кінця, ні краю. Грізно завивають, мов буйні тури, свавільні вітри. Нагинається, жалібно скрипить, дзвінко торохтячи горобрім гіллям, стара вільха. Зловісно перегукуються сови та вартові на мурі під грибками...

В камері темно, аж моторошно, хоч в око стрель. Не дають світла. Зовсім не дають. Для чого марно перепалювати казенні гроші? Хай спить арештант. Хай нагулює тіло, щоб не боліли кулаки тюремників на допитах. Хай спить...

Та хіба заснеш у такій тиші? Хіба заснеш? Скам'яніти легше. Свавільні вітри ніби підхопили на свої прудкі крила всі сни й понесли десь далеко на доли, на ліси — нема іх. Нема, хоч кричи. Та що тут крик? Хто його почусє? Хто відгукнеться? Хто зможе розірвати цю тишу, розметати темряву?

Лежить горілиць на залізному

тапчані, міцно зімкнув вії і ніби ще глибше шубовснув у п'ятьму. Студеніс тіло, терпнүту надушені об холодний метал кістки. Та він не чує ні холоду, ні болю, захоплений думками. А вони зринають сплюханими роями, кружляють, тримтять і повільно тануть у густому мороці, не залишаючи по собі ніякісінного сліду, наче ялові хмарки. Думи, думи...

Часто переносять вони його в рідне Пушкарне. Невидимою тінню стане під вікнами старої, переверненої хатини — дивиться та слухає. Бачить, як, схиливши на куделю, куняє сива, мов голубка, висушенна горем та зліднями мати. Веретено застигло в її немічній руці... Довго вдивляється в сонні, майже безкровні обличчя братів і сестри, які, безладно порозкидавши голі руки, сплять на долівці. О, рідна матусю!... Як хочеться зараз маленьким хлопчиком впасти на коліна, притулитися до грудей і забутися хоча б на мить... Пошерхлі губи шепочуть:

Зелений гай, пахуче поле
В тюрмі приснилися мені, —
І луг широкий, наче море,
І тихий сум по кружині.
Садок приснився коло хати,
Весела літняна пора;
А в хаті... там знудилась мати,
Ізнудьгувалася сестра.
Поблідо личко, згасли очі,
Надія вмерла, стала зігнувсь...
І я заплакав опівночі
І, гірко плачуши, проснувсь.

Найбільше думав про арешт. Не тому, що не сподівався його. Добре ж знов, коли писав разом з баганцями протест проти якутської

ВИСИЛКА ПАЧОК ДО ВСІХ КРАЇН СХІДНОЇ ЕВРОПИ

GENERAL PARCEL & TRAVEL Co., Inc.

135 WEST 14th STREET — NEW YORK 11, N. Y.

Tel.: CHelsea 3-2583

141 SECOND AVE., NEW YORK 3, N. Y. — Tel.: GR 5-7430
Р. Ганкевич

НАШІ ВІДДІЛИ:

39 Raymond Plaza W.
NEWARK, N. J.
Tel.: MArket 2-2877
Б. Сушків

132 Franklin Avenue
HARTFORD, Conn.
Tel.: CHapel 6-4724
Я. Тростинецький

332 Fillmore Avenue
BUFFALO 6, N. Y.
Tel.: MOhawk 2674
П. Остапчук

900 Literary Rd.
CLEVELAND 13, Ohio
Tel.: TOwer 1-1461
М. Гірняк

11339 Jos. Campau
DETROIT 12, Mich.
Tel.: TOwnsend 9-3980
В. Шкудор

632 W. Girard Avenue
PHILADELPHIA 23, Pa.
Tel.: WAlnut 5-8878
Т. Гриців

398 W. Fourth St.
BOSTON 27, Mass.
Tel.: ANDrew 8-5040

Наша велика фірма користується довір'ям тисячів задоволених клієнтів, гарантує на 100% доставу кожної посилки.

Кожну посилку висилається на протязі 48 годин і приходить на місце призначения через 6-7 тижнів (лестунською поштою через 7-12 днів).

Всі видатки пошта, мито, платиться на місці. Адресат не поносить ніяких комітів. За кілька днів висилаючий дістане від фірми офіційну посвідку американської пошти про вислання пачки на місце призначення, а по одержанні І, особисту розписку адресата.

В крамницях вибір першокласних товарів, — по дуже низьких цінах.

Жадайте нашого безплатного каталогу з точним перечисленням нових ставок мита і послуги.

ГОЛОВНА КОНТОРА ВІДКРИТА

ЩОДЕННО ВІД 9:00 до 6:00 ВЕЧ. — В НЕДІЛІ ВІД 9:00 до 4:00

розправи, що воно так безкарно не минеться, що за те по голівці не погладять. Дивувало інше: все скілося дуже скоро й нагально. Ще не минуло й тижня, як розіслав останні примірники протесту, його збудили серед ночі, стягнули з ліжка й запакували в тюрму. А через три дні вивели з Балагана і погнали етапом в Іркутськ, ні про що не питаючи, ні в чому не звинувачуючи.

Сновидою тинявся по камері, хапливо перегортав думки, наче колись давно прочитану книжку, все зважував, прикладав, дошукувався. І в збудженій уяві поставали зовсім недавні, але вже трохи ніби запорошені події. Балаганський етапний пункт, сутічка з комендантром... Карцер, знайомство з велетом Ожиговим... Короткі, але бурхливі збори балаганців, що якось самохіт виникли, коли прийшла страшна звістка про діку розправу царських тюремників над якутськими політичними засланцями... Гриміла, вирувала гнівними голосами казarma етапного пункту. Ніби й зараз ще лунають ті щирі, ті гарячі голоси... шість наповал забитих, двадцять вісім смертельно покалічених...

А що далі було? Далі? Що? Ага — протест. З волі балаганців сам писав той протест. Як тоді легко й замашно бігало перо, як самі лягали на папір скорботні й гнівні думки, як зливалися почуття... „Мета нашої заяви відкрито висловити... презирство й ненависть, які породжує в нас переворення заслання в акт грубої помсти, і виставити на суд росій-

ського суспільства, в цілковитій і непохитній певності, що кров наших товаришів і протестуючий голос заслання викличуть у ньому новий запас революційної енергії... в боротьбі проти деспотизму... за ліпше майбутнє нашої вітчизни...” О, то так уперше писав...

Тюремні ночі. Які ви довгі, загадкові, сповнені німих мук і розпачу!..

А потім трохи полегшало. Зима сипнула білими снігами, розметала похмурі осінні думи землі скристила сльози неба, і від того ночі в камері стали немовби яснішими, прозорішими. Начальство дозволило робити короткі прогулянки. На прогулянках побачив і своїх товаришів-балаганців... Не говорив, правда, з ними, бо тюремники забороняли. Та вже те, що бачив їх тут, коло себе, остаточно переконало, що причиною арешту був протест...

На четвертому місяці після арешту почалися допити. На допитах, до яких невдовзі звік, поводився зовсім спокійно. Нічого не приховуючи, відповідав вичерпно на всі запитання. Дратувало інколи лише те, що кожного разу слідчий повторював ті ж самі запитання, відповіді на які Павло давно завчив, як „Отче наш”, і відповідав уже механічно.

Так, він винен, винен у всьому, бо сам писав протест, сам редактував, гектографував, навіть розсилав. То ж, значить, винен тільки він один у всьому. За це й готовий відповідати. Не розкаюється в тому, що робив, бо чинив свідомо. І, якщо ще колись йому випаде нарада дізнатися про такі ганебні

події, як якутська розправа, він зробить так, як зробив цього разу. От його переконання, от його кредо. Що ж тут є незрозумілого? ..

Повернувшись якось з прогулочки, Павло застав у своїй камері нового жильця. Це був костистий, але до того висушеній чоловік, що його голова, в глибоких орбітах якої десь заховалися очі, скідалася на череп, тісно обтягнений темножовтим полотном, у кількох місцях позшиваним грубими нитками. Сиві, аж білі чуприна й борода так різко контрастували з чорними, ніби підведеними сажею бровами, що важко було визначити вік їх власника.

— Чого так дивитеся на мене? — запитав чоловік, помітивши спантеличеність хазяїна камери. — Хочете пізнати? Марна праця. Рідна мати не пізнала б.

— Та ні, не пізнаю, бо, здається, ніколи не бачив вас, — стиснув плечима Павло. — Ваш прихід мене дивує, бо ж за півтора року моого тут сидіння ви є першою людиною, яку до мене пустили. Першою...

— То вже даруйте, не моя ж на те воля, — вибачався чоловік, нахилившись до торбинки на долівці, наче збирався покинути камеру. — Та я, здається, ненадовго до вас, казали — скоро переведуть. Звінійтесь...

— Що ви, що ви! — збентежився Павло, відчувши, що його не зрозумів незнайомець. — Навпаки, я прецінь радій вашому приходові. Тут пропасти можна від самоти та неробства.

— Пропасти від неробства, кажете? — якось неприродно скривився чоловік. — А мені, знаєте, до живого намуляла та проклята робота, ой, намуляла. Може, тут хоч спочину. Вас часто шуркають на роботу?

— Ніколи. За весь час я навіть нитки не перервав. Якби шуркали, то, може, ліпше було б.

— Ліпше? — здивувався гість. — То ви, мо', чоловіче добрий, не знаєте, що таке робота. Бачите? — простягнув руки. Масивні, темнобурі, вони густо всіяні виразками. Деякі виразки уже затягнулися струпом, а інші, зовсім свіжі, роз'ярені морозом, кровоточили.

— Від роботи?

— Від неї, — хитнув головою чоловік і, помовчавши, додав: — А я, вважайте, теж колись любив роботу. Ще й як любив! Без неї жити не міг. А зараз най її лихий любить. Ох, робота, робота...

— Де ж це ви скуштували так?

— Звісно, де, на каторзі. Вона ж, мовляв той, не красить людину, ой, не красить, не красить. А чи вгадали б ви, скільки мені років? — запитав чоловік, вмощуючись коло торбинки на долівці.

Та Грабовський уже не чув ні прокльонів, ні запитання гостя. Він прикипів до незнайомого пальми очима, не знаходячи сил ні одірватися від нього, ні промовити слово. Перед ним сидів живий каторжанин. Досі він тільки чув про каторгу, каторжан, і вони ввижалися йому страшними, але на власні очі не бачив їх. А зараз побачив... Он які вони, мученики каторги, от що робить каторга з людини. Надю, сестронько!..

А каторжанин ніби вловив плин думок хазяїна камери і кинув їм нову поживу. Мовчки відгорнув з чола жмут сивої чуприни, і Павло прочитав вкарбовані в шкурі три велики бурі літери: „ВОР”.

— За що це?

— За пана. Злій був, як зміюка. Ні, я його вилами... Три роки возив тачку, — чоловік підтягнув рукави піджака, показуючи на за п'ястях рук червонобурі, схожі на давно нечищені мідні кільця, сліди від ланцюжків. — А ще ж треба возити два роки... Гай, гай, чи зможу вивозити? Ну, що ж, судді сказали, що злочинець, заробив, то й маю спокутувати. За Богом молитва, а за царем служба, мовляв той, не пропадають...

В камері залягла тяжка мовчанка. Чоловік взявся перев'язувати уже відталий розірваний чобіт, а Грабовський стежив за ним.

— Мені ж тільки тридцять минуло в Пилипівку, — сумовито заговорив каторжанин, не дивлячись на співрозмовника. — Та от, бачите, посивів. Чи ж такий я був три роки тому? Де там! Ну, то вже я, мовляв той, завинив, а як же там хазяйнують бідні тато й мама? Зовсім старі залишилися. Та ще й каліки до того. Ой, Кара, Кара!... Недарма так і охрестили тебе люди.

— Ви про що? — не зrozумів Грабовський.

— Та про що ж? Про Карійську каторгу. На річці Кари.

— Ви знаєте той табір?

— Трохи знаю, — гірко посміхнувся каторжанин, — знаю, бодай нікому не довелося знати його. Три роки. Ще трохи, то не витерпів би,

зам би руки наклав на себе, як другі зробили. Та оце, дякувати Богові, вирвався. Кара, Кара... істинна кара. Гіршої й придумати не можна, чоловіче добрий.

— І зараз прямо з Кари? — перебив оповідача Павло, охоплений тривогою.

Каторжанин ствердно хитнув сивою кучмою і потягнувся до торбинки.

Павло стояв, як учаділий. Кара... Карійський каторжний табір... Надія... — все пливло химерними кружалами в голові. Два роки минуло, як розпрощався з Надією. Скільки часу і мук пережито! Писав, слав листи, а відповіді не було. Жодної... Жив у загадках та догадках. Де вона? Чому мовчить? Чи жива-здорова?

І раптом в його камеру прийшла людина з тої самої Кари...

Каторжанин довго мне в руках маленький, землистого кольору капщучок, перевертає його, і на вкриту виразками долоню падають зуби.

— Мої, — перегортаючи на долоні зуби, спокійнісінько говорить, і ніби для підтвердження широко сміється порожнім ротом. — Усі хороню. Хай будуть. Добрі кулаки виплекало карійське начальство. За штири рази аж дев'ятнадцять вибили. Ну, та й ті, що залишилися в писку, ледве тримаються. Б'ють, як гамана, мовляв той, і за хвамилію не питають. Ой, б'ють, б'ють...

Каторжанин ще перегорнув зуби на долоні, уважно переглянув їх, немовби перевіряв, чи всі є, висипав у капщучок і, зав'язавши його, сковав у торбинку.

УКРАЇНСЬКА ДРУЖАРНЯ

ВИКОНУЄ :

- візитівки, білети
- афіші, летюгки
- різні запрошення
- фірмові листи
- фірмові коверти
- газети
- брошури
- журнали
- книжки
- словники

***ukrainian-american press
114 st. marks place
new york 9, n. y.
tel.: gr 3-0240***

— Ну, та вже, слава тобі, Господи, пронесло, минулося. Наш табір, мо' чули, уже розганяють. Надумалися... Розганяють.

— А вам не зустрічалася часом Сигида? — не стерпів Грабовський.
— Сигида. Не чули про таку?

— Надя? — здивувався каторжанин, наче його спитали, чи знає він сам себе. — А хто ж її може не знати? Знаю добре. Знаю. Уже чули про неї?

— Що? Не чув нічого.

— То пощо ж питаете?

— Та я... та ми... — розгубився Павло. — Я знаю її по етапу. Разом ішли з бутирської... Вона моя подруга і...

— Подруга... — загадково протягнув каторжник. — Подруга... І ви не знаєте, що сталося з нею? Гай-гай...

— Сталося? Що? — Грабовський скопив за руки каторжанина. — Нічого не відаю. Розкажіть... Говоріть!..

— А вас не Павлом, часом, звали? — ворухнув чорними острішками брів каторжанин.

— Так, так, Павлом... Павло Грабовський.

— Чи Грабовський — того не знаю, а коли Павло, то, мабуть, були ви.

— Де? — вихопився Павло, не стримавши тривоги.

— Згадувала про вас. Усе розповідала подругам за вас та шкодувала, що більше не стрінеться.

— Та що ж з нею?

Неспокій, що враз охопив Грабовського, мабуть, переконав каторжанина, що він натрапив саме на того, про кого згадувала Надя Сигида. Він скоренько зав'язав

торбинку, поклав її обіч себе і почав розповідати.

— Наш табір, скажу вам, дуже страшний. Звідти хто вириався живим, а коли й вириався, то морочив світ не довго. Пам'ятаю, був у нас такий, як сокіл, хлопець. Також з Подільщини, земляк мій...

Говорив повагом, розміроно, наче слово за словом відривав од серця — гіркі, разючі, напосні смутком.

— Ну, та з нами, чоловіками, було ще, мовляв той, так і сяк. Ми народ і міцніший, і крутіший. Нас, правду кажучи, побоювалося начальство і не так чіплялося. Що з нас можна взяти? Як з цапа молока. Та якось у табір пригнали жінок. Тоді й розперезалося, забрикало начальство. Бігали, перебирали, як бугаї. Зойки, крики — аж лящали жіночі казарми. А треба вам сказати, що серед наших дівчат траплялися такі, що могли кожному збунтувати кров. Всякі там наглядачі та солдатня ласували, як хотіли, а надто влітку, коли кругом високі бур'яни. Були, правда, з-поміж дівчат і горді. Політичні. Але й вони довго не могли втриматись і мусіли або піддаватися начальникам, або, мовляв той, віддавати Богові душу. Нема, нема, та й, дивись, знайдемо десь недалеко від казарми яку задушену. Як усе те робилося, Бог його відає, але досить того, що багато з непокірних пішли на той світ. Та от, після жнив, до нас пригнали нових жінок, серед них і Надію. Це були самі політичні...

Десь глухо пробомкав дзвін, сповіщаючи людей про початок вечірньої відправи. Каторжанин пере-

рвав розповідь, розмашисто пере-
хрестився, забубонів молитву:

— Мати Божія пречистая. Воззри
на м'я грішного, і от сіті диявола
ізбави м'я, і на путь покаяння на-
стави м'я, да плачуся діл моїх гір-
ко... Да воскреснеть Бог і розто-
чаться вразі єго, і да біжать од лі-
ца єго ненавидящії. Яко щезне-
дим, да щезнути...

Павло з нетерпінням чекав, коли звільниться гість від молитов-
ного екстазу і закінчить розповідь.
А той не поспішав. Скінчивши од-
ну молитву, він починає іншу. Час
од часу зводив побожно очі на сте-
лю, бив поклони, благаючи Госпо-
да Бога простити йому, рабу бо-
жому, гріхи тяжкі...

— Так, оці, значить, політичні, —
вів далі, скінчивши молитву, —

скоро так повернули діло в жіно-
чому бараці, що виманити звідти
якусь у бур'яни стало сутужно. На-
чальству, звісно, замлоїло під ко-
ліньми. Табором пройшла чутка,
що воно гострить зуби на політич-
них. Ну, та на чутку ми не дуже
зважили, бо ж на кого там не го-
стрять зубів. Наче лихий нам глуз-
ди зав'язав. Неспроста ж люди ка-
жуть, що від біди не сковаєшся ні
в лісі, ні в стрісі. І до нас вона
підкralася, як вовк до кошари. А
вам давно писала Надія? — не-
сподівано запитав оповідач.

— Ніколи. Я від неї не отримав
жодного слова.

— А-а-а... — протягнув загадко-
во чоловік. — Та ви, видать, нічо-
го таки не знасте. А я думав...

— Не знаю, нічогісінько. Розпо-

В кожній інтелігентній українській хаті
ПОВИННА ЗНАЙТИСЬ

Енциклопедія Українознавства

СТАТТЕЙНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА в трьох,
грубих (до 400 стрінок петіту кожен) томах із численними ілю-
страціями закінчена 1954 року. Залишилось ще небагато ком-
плектів.

**СЛОВНИКОВА (Гаслова) ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТ-
ВА** в п'ятьох багато ілюстрованих томах (разом дві тисячі
сторінок). Перші два томи вже готові. Третій у друку. В пе-
редплаті ціна значно нижча. Але радимо поспішитись, бо після
появи третього тому ціна буде вища.

Сплачувати обі енциклопедії можна малими, догідними ратами.

За інформаціями, проспектами, з замовленнями прохають звер-
татись на адресу:

M. SHLEMKEVYCH, 916 MONROE AVE., ELIZABETH, N. J.

відайне! — майже наказав Грабовський.

— Гай- гай, — зітхнув оповідач.
— А скоїлося це так. Якось після Покрови в наш табір приїхав сам Корф, губернатор. Довго нишпорив з усією свою братією в таборі, а потім пішов по бараках. У жиночому баракі якраз слабувала одна політична. Вона, звісно, не могла встати, коли губернатор забрів до барака. Вбачаючи в цьому неподобану до його персони, він наказав у тріскучі морози етапом відправити хвору аж у Читу. Ну, тюремному начальству, мовляв той, і ковінька на руку — давно ж шукало зачіпки на політичних. А тут наказ самого губернатора. Вони й скористувалося, як дяк з повних калаців.

Павло горів жаданням пошвидше дізнатись щось про Надію, сердився на байдужого оповідача, але стримував себе, слухав, не пропускаючи жодного слова.

— Через кілька днів до нас дійшла звістка, що при відправці, з волі коменданта тюрми Маслюкова, недужу жінку так побила солдатня, що вона вже не могла йти. Розказували, ніби далеко таки не пішла — скоро преставилася Всешишньому... Заворушився тоді, знаєте, наш брат каторжанин. У вікна контори захурчало каміння. Баби зворохобилися. Надія та ще три її подруги оголосили голодівку, жадаючи кари Маслюкову. Це, маю вам сказати, був рідний брат дикому звірові. Краще б уже не чипали його, най би Господь святий йому звидив і заплатив на тому світі...

— Ну, і що ж? — вихопився

Павло.

— Голодівка ні до чого не привела, — тягнув далі гість поволеніки. — А Маслюков, коли дізвався про неї, ще більше розпанахидився. Нахвалявся, що і далі так буде робити, як зробив з слабою. Так минуло кілька днів. Якось цей самий Маслюков напідпитку став в'язнути до дівчат. А Надія бачнула його по лиці кілька разів, аж кров заошила. Подумайте тільки, яка відвага — дати одкоша тому, кого усі, як вогню, боялися.

— Ударила?? — радісно гукнув Павло. — Вірно зробила. Вірно! Так йому й треба...

— Еге, вірно — буркнув оповідач. — Вірно, кажете? В той же день Надію перегнали з барака в каторжну тюрму. Її подруги ще голодували, волаючи повернути Надію в барак. Та до їх голосу начальство прислухалося, як заець до бубна. На другий день Надія пройшла п'ять разів „зеленою вулицею“. І де в неї та твердість взялася?! Сльозинки не зронила. П'ятий раз, казали, йшла вже хитаючись, а таки пройшла. На останньому кроці впала, сердешна. Та й тоді мовчала. От сила!... Подумайте тільки — сто різок на морозі. Не кожен чоловік витерпить, а вона ж худенька, як метелик, і не крикнула... Маслюков велів не дати води, якої вона в безпам'ятстві просила. Так, знаєте, й залишили на снігу перед полям всю в крові. Поривалися ми запомогти, але нікого не випустили з табору. Один, правда, таки вирвався за ворота, та далеко не побіг — вартовий застрелив. Тільки коли смеркло, солдати принесли Надію в каторжну

тюрму, де вже сиділи її подруги. Розказували, що згадувала вас, матінку та ще якусь Оксану Петрівну. Ну, а на ранок... — чоловік перехрестився і витер очі зашпарублою полою піджака.

— Її вже нема? Нема? Чого мовчите? — закричав Павло, ошаліло дивлячись на оповідача.

— Тої ж ночі... Царство їй небесне... Пом'яни, Господи Боже наш, у вірі і надежді живота вічного преставившуся рабиню твою, сестру нашу Надежду і яко благ і чловіколюбець, одпушай гріхи і потребляй неправди, ослаби, остави і прости вся вольная єї согрішення і невольная, ізбави єї муки і огня гесінського і даруй її причастіс і наслажденіс вічних твоїх благих, уготованих люблящих тя... Скінчилися її муки...

Павло більше нічого не чув. Довго дивився розгубленими очима в куток камери, супив брови, силкуючись збегнути страшну звістку. Враз схопився руками за голову.

— Надійко!.. Надію!.. — тулився до каторжанина, ридаючи.

Відчинилися двері камери.

— О-го-го! — зареготав тюремник. — Уже знохалися, як лисі коні... — Та осікся, побачивши злі вогники в темних орбітах каторжанина. — Уже є камера, — смирено кивнув. — Йди.

Каторжанин обережно одхилив Грабовського і встав. Довго нішпорив коло своєї торбинки, ніби чогось шукав, потім схилився над Павлом і тихо, якось вибачливо

сказав:

— Не побивайтесь, Павле. Сльози — ледачий помічник у біді... Ранком коло Надиного тіла лежали її подруги. По смерті Наді випили отруту.

— Ну, годі, йди. Скільки ж чекати тебе? — тупцяв коло порога тюремник.

Каторжанин не слухав його.

— А через день після похорону струїлися ще шістнадцять чоловік. Шістнадцять як один. Ну, тоді вже побенкетували ми... Кілька днів бушував табір. Багатьом душогубам живцем голови повідривали. За всі кривди, за дівчат... Гордіться Надією, гордіться, добрий чоловіче. Не заплакала... Мовчки прийняла муки...

Каторжанин узяв Грабовського за плечі, легко потермосав і, зібравши торбинку, рушив за тюремником.

...Весь день просидів Грабовський мовчки з похиленою головою. Коли прийшов до пам'яті, в камері уже висіли смугасті сутінки, а на цегляній підлозі похитувався, пересуваючись з місця на місце, химерний візерунок. Довго вдивлявся в нього і ледве зрозумів, що то рухалася тінь засніженого, пронизаного місячним промінням верхів'я вільхи, яка росла за вікном тюрми. В голові гуло, як у димарі. Ноги задерев'яніли на підлозі, пашіли, наче побиті. Пригадав каторжанина, пошукав його в темряві, покликав, але ніхто не обізвався...

.Людське життя минається так швидко як рання роса.

Краще, щоб на тебе ждав приятель, ніж мав би ти ждати на приятеля.

ЧАРОДІЙНІ ХЛІБЦІ

О'ГЕНРІ

З англійської мови переклав

М. ПОНЕДІЛОК

МІСС Марта Мічел тримала на розі маленьку пекарню (ту саму, знаєте? — де троє східців вниз і коли відчиняєш двері, деренчить дзвіночок).

Місс Марті стукнула сороківка, на її рахунку в банку лежало дві тисячі доларів, у неї було два вставлених зуби і чутливе серце. Немало жінок повиходило заміж, маючи на те багато менше шансів від місс Марти.

Разів два-три в тижні до її пекарні показувався покупець, яким вона малу-помалу зацікавилася. Це був мужчина середніх років, в окулярах і з темною борідкою, акуратно підстриженою клинчи-

ком. Він розмовляв по-англійському з сильним німецьким акцентом. Вбраний на ньому — стареньке, невідпрасоване — лежало мішкувато. Хоч, не зважаючи на це, вигляд у нього був чепурний, а основне — хороші манери. Цей покупець завжди брав два черствих хлібці. Свіжі хлібці коштували п'ять центів штука. Черстві — два за п'ять центів. І ні разу не запитав нічого іншого.

Одного разу місс Марта примітила у нього на пальцях сліди червоної і брунатної фарби. І вона вирішила, що він маляр і дуже бідус.

Напевно мешкає денебудь на го-

рищі, живиться черствим хлібом і мріє про різні смачні речі, яких так багато в пекарні місс Марти.

Сідаючи тепер до свого сндання — теляча котлетка, тістечка, джін та чай, — місс Марта частенько зідхала і журилася, що цей маляр, такий делікатний, вихованний — замість того, щоб ділити з нею її смачну трапезу — ковтас сухі шкуринки у себе на горищі, де гуляють протяги.

Серце у місс Марти було, як ви уже знаєте, чутливе.

Вирішивши провірити свій здогад про професію цього мужчини, вона винесла з задньої кімнати в пекарню картину, яку колись купила на авкціоні, і поставила її на полиці ззаду прилавку.

На картині була зображена сцена із венеціанського життя: на самім виднім, вірніше на самім водянім місці височів розкішний мармуровий палац (якщо вірити підписові). Решта простору була виповнена гондолями (дама, що сиділа в одній з них, пальчиком прорізувала воду), хмарками, небом і великою кількістю світло-тіней. Жодний маляр не зможе пройти повз таку картину, не звернувшись на неї увагу.

Через два дні покупець завітав до пекарні.

— Два черства хлібці, прошу дуже.

І коли місс Марта загортала хлібці в папір, він промовив:

— Який у фас гарний картина, мадам.

— Так? — Miss Марти затамувало подих від власної хитrosti.

— Я люблю мистецтво і... (Чи не ранувато ще говорити „і“ маля-

рів“?). — Віднайшовши відповідну заміну, місс Марта закінчила — „і... культуру. Подобається вам ця картина?“

— Палац намальована нефірно, — відповів покупець. Нефірний перспективи. До побачення, мадам.

Він взяв свої хлібці, вклонився і хутко вийшов.

Так, тут сумніву не може бути — він маляр. Miss Марта занесла картину знов до задньої кімнати.

Яке м'яке, добре світло випромінювали його очі крізь окуляри! Яке у нього високе чоло! З першого погляду розібрatisя в перспективі — і живиться черствими хлібцями. Але геніям, до того часу, як світ визнає їх, частенько приходиться боротися за існування.

А як би виграло і мистецтво і перспектива, коли б такого генія підтримати двома тисячами долярів з банкового рахунку, пекарнею та... чутливим серцем. Але ви починаєте мріяти наяву, місс Марто.

Тепер, заходячи в пекарню, покупець затримувався на хвильку біля прилавку, щоб поговорити з господинею. Її привітливість, очевидочки, сподобалася йому.

Він далі купував черствий хліб. Нічого окрім черствого хліба — ані тістечок, ані пиріжків, ні її чаювного, мов пісок, сипучого печива.

Miss Марти здавалося, що він останнім часом змарнів і став якимсь задуманим. Й так хотілося додати щонебудь смачного до його убогого закупу — але всякий раз хоробрість покидала її. Вона не осмілювалася нанести йому образи. Адже ці малярі такі не-

можливо горді!

Місс Марта стала появлятися за прилавком в шовковій блюзці, білій, з блакитним горошком. В кімнаті позаду крамниці вона зготувала якусь таємничу мішанину з якогось насіння і жиру. Багато хто вживає такого засобу для вібліювання шкіри.

Одного прегарного дня покупець зайшов до крамниці, поклав на прилавок, як завжди, монету на п'ять центів і запитав про свої сталі черстві хлібці.

Місс Марта лише простягнула до поліці руку, як раптом на вулиці пролунало ревіння сирени, гуркіт коліс — і повз пекарню пронеслася пожежна машина.

Покупець кинувся до дверей, як, врешті, зробив би кожний на його місці. Місс Марта, осяяна блискуючою думкою, скористалася цим. На нижній поліці, під прилавком, лежав фунт вершкового масла, що його молочар приніс їй тому десять хвилин. Місс Марта підрізала ножем черстві хлібці, вклала до кожного чималий шматок масла і міцно притиснула верхні половинки до нижніх. Коли покупець вернувся від дверей, вона вже загортала хлібці в папір.

Після коротенької, але особливо пряменої, бесіди, він пішов — і місс Марта мовчки посміхнулася, хоч її серце билося неспокійно.

Можливо, вона забагато собі дозволила? А що, як він образиться? Ні, навряд. Істинні речі — не квіти, вони не мають своєї мови. Вершкове масло зовсім не може бути нечесністю... Та ще від жінки...

В той день місс Марта багато

про це все думала. Вона уявляла собі, як він виявить її невинну хитрість. Ось він відкладає набік свої пензлі і палітру. На мольберті у нього стоїть картина з бездоганною перспективою. Він готовиться посідати сухим хлібом з водицею. Розрізує хлібці... і ох! Місс Марта зашарилася. Чи він подумає про ручку, яка вложила масло в хлібці? Чи він захоче...?

Дзвінок від дверей сердито теленъкнув. Хтось входив до крамнички, грімко стукаючи ногами. Місс Марта вибігла з задньої кімнати. Біля прилавку стояло двоє мужчин. Якийсь молодий чоловік з люлькою — вона його бачила вперше; другим був її маляр...

Весь червоний, із зсунутим на потилицю капелюхом, скуйовдженний, він стис кулачища і лято потрясає ними перед обличчям місс Марти.

— Dummkopf! — щосили закричав він по-німецькому. Потім — Tausenddonner! — чи щось на зрапор цього.

Молода людина потягнула його до виходу.

— Я не хочу відходити, — визвірився той, — поки я їй не сказаль вся до кінця.

Під його кулаками прилавок місс Марти перетворився в турецький барабан.

— Ви мені зіпсуваль, — репетував він, блискаючи на неї крізь окуляри блакитними очима. — Я все, все скажу! Ви нахабний старий кицька!

Місс Марта в безсиллі зіперлася спиною об хлібні поліці і поклала руку на свою шовкову блюзку — білу з блакитним горошком. Мо-

лода людина скопила маляра за комір.

— Ідемте. Висказалися — і досить. — Він виволік свого розлюченого приятеля на вулицю і вернувся до місс Марти.

— Вам все таки не зашкодить знати, пані, — сказав він, — через що ввесь скандал зчинився. Це Блюмбергер. Він кресляр. Ми з ним працюємо разом в одному будівельному бюро. Блюмбергер три місяці, не розгинаючи спини, трудився над проектом будинку нового муніципалітету. Готував його до конкурсу. Вчора ввечері він кінчив обводити його тушшю. Вам, певно, відомо, що креслярі пляни

спочатку роблять олівцем, а потім всі лінії від олівця стирають черствим хлібом. Хліб ліпший від гумки. Блюмбергер купував хліб у вас. А сьогодні... Знаєте, пані, ваше масло, воно, бачите... Коротше, креслярський плян Блюмбергера тепер можна використати хіба що для загортuvання сендвічів.

Місс Марта увійшла до кімнати позаду крамниці. Там вона скинула свою шовкову блузку — білу, в блакитний горошок, і надягла колишню — бабовняну брунатного кольору. Потім взяла притирання з насіння і з жиру — засіб для вибілювання шкіри — і вилила його крізь вікно в ящик до сміття...

КРИТИКАМ

З ЛОМУ

Краще, дядю, не пиши:
Ходить злий Бузукбаші.
Він не любить ні діток,
Ані сонця, ні квіток.
Він візьме тебе в мішок,
А в руках його — дрючик,
Буде бити,
Скрготати,
Не залишить кісточок.
Сажею обмаже,
Людям всім покаже!..
Краче, дядю, не пиши:
Ходить злий Бузукбаші!
Хо!..

ДОБРОМУ

Ладусі — ладусі!
Догодив бабусі.
Догодив і діду.
Догодив сусіду.
Догодив поету.
На за це конфету!
Ладоньки — ладусі!
Стрибоньки — стрибусі!
Ой, годі!
Ой, годі!
Будеш добреньким завжди.
Намотай на вусі!..
Ладоньки — ладусі...

Із збірки «День поезії»,
Київ 1958.

Зимою 1957-58 р. д-р Олександр Сас-Яворський мав великий успіх на телевізійній програмі, відповідаючи правильно на питання з історії ЗДА продовж довгих сеансів. Нагородою було 128 тис. доларів. Нагородою був розголос, запрошення з доповідями від різних установ, університетів, почесне громадянство різних міст. Нагородою була і свідомість доброї прислуги українському імені в ЗДА. Українське суспільство раділо, що в пізніші телевізійні скандали ім'я д-ра Саса-Яворського не було вмішане.

Американський редактор із *Abbeville, Lou.*, де живе і працює д-р Яворський, *Joe Choate* написав на основі його оповідань книжку-біографію, п. з. *The best answer is America*, в якій представлені деякі яскраві епізоди недавньої нашої історії. Подаємо в українському перекладі уривок-образок трагічних днів осені 1939 року, після окупації Західної України советськими військами.

Майте пошану для святого місця або вийдіть!

ДРУГА фаза „визволення” почалася арештом визначних провідників, світських і духовних. Вони зникали ніччю. Ніколи, навіть найближча родина арештованих не могла довідатись про причини арешту і зникнення і про місце ув’язнення тих провідників.

Усім громадським і культурним організаціям заборонено відновити діяльність. На основі військового наказу конфісковано власність усіх церков і монастирів. Монахинь і монахів вигнали...

По селах і містах політруки організували т. зв. „революційні комітети”, що їх очолювала голота найнижчого типу, люди з кримінальним минулим, які були сліпим

знаряддям большевиків. Політруки криком навчали ті новозорганізовані комітети, що Бог існує тільки в уяві фанатичних священиків і що релігія це опіюм для народу. Червоні посунулися до того, що відмовили українцям права визнавати свою віру; вони встановили календар із шостидневним тижнем, при чому шостий день був вільним без огляду на те, коли він випав. На неділі призначались спеціальні роботи для населення, як напр. оранка в полі, зрізування дерев, поправа доріг, що для більшості населення робило неможливу участь у Богослужбі.

Все те поширило паніку. Страх визирав із людських обличів...

... З нагоди церковного празнику Матері Божої ... в місті Лопатині зібралося численне духовенство і тисячі греко-католиків на традиційну церковну відправу. На її програму складалася масова сповідь, святе Причастя, піднесення проповідь, а решту дня проводили люди на працючих веселощах на толоці. Це був звичай, що сотні років зберігався в Західній Україні.

Але тепер панував інакший настрій. Червоні вояки з цікавості мішалися між побожних. Вони не звертали уваги на ніякі звичаї і навмисно висмівали релігійні практики парохіян.

На дворі коло церкви збудовано окремий престіл, бо багато людей не могло ввійти в переповнену церкву. Було всіх понад десять тисяч. Після Причастя великий людський збір чекав проповіді.

На підвищення вийшов отець Сас-Яворський, що на запрошення місцевого пароха мав проповідувати. Він стояв у достойній і безстрашній поставі і дивився на людську масу. Він бачив червоних вояків, що тримались недбало, деякі спершились на рушниці. Найближче стояли українці на колінах із вервицями на пальцях.

Ще хвилина і з підвищення пролунав голос:

— „Вояки червоної армії, зніміть шапки з голов і майте пошану для цього святого місця, або вийдіть звідси!”

Червоні вояки були не менш здієсовані як і вірні. По юрбі по-

нісся шептіт. Очі всіх звернулись на вояків, що стояли то тут то там між зібраними, і потім настало мовчання. На момент вояки споглядали один на одного. Вони усміхалися злобно, але непевно, а опісля зняли шапки.

Отець Йосиф Сас-Яворський відоткнув глибоко і почав проповідь.

„В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь. Слава Ісусу Христу! Рішення нашого Господа часто незрозумілі для нас смертних. Коли Бог послав нещастя, недугу і смерть на родину Йова, Він робив це не на те, щоб карати, але щоб випробувати силу віри. Я вірю, що прихід червоної армії — це Божа воля, щоб випробувати силу нашої віри....

„Я благаю вас, улюблені во Христі, стійте твердо в обличчі переслідувань. Терпіть муки, але ніколи не зрікайтесь Бога!”

Годину після півночі сильне світло впало на дім. А тоді постукали в двері... Сім советських міліціонерів...

Отець Сас-Яворський одягався спокійно... Закликав до себе дітей. „Хай Бог благословить вас, мої діти — так казав — живите в мирі, будьте чесні, ніколи не забувайте Божої Матері, передаю вас під її покров”.

... Діти плакали...

... Отець Сас-Яворський підійшов до одного з возів, що стояли перед домом, і ще благословив дітей, коли його спішно вивозили...

З ВУКОЗАПИСНА

СТУДІЯ

УТА

НОВА ПЛАТИВКА

„Вечір з оркестрою Б. Гірняка” (ч. 105)
(танга, вальси, фокстроти)

З попередніх видань студія УТА ще має на складі такі платівки:

КАЗКИ

у виконанні О. Добровольської
„Чарівна хустина”, „Чотири вітри”,
„Павлик-Мандрівник” і другі.

у виконанні Й. Гірняка
„Чухраїнці”, „Сини”, „Гриць Зозуля”.

Купити їх можна в усіх книгарнях
Ціна кожної платівки \$3.95

Замовляти можна поштою, висилаючи гек,
або моні-ордер на адреси:

UTA Recording Studios Inc., Cooper Station P. O. Box 23
New York 3, N. Y.

у Канаді:
N. Spotsky, 210 Oakmount Rd., Toronto 9, Ont.

Із збірки «Статира і гумор», Київ, 1955 р.

ВКІНЦІ пляжу, закачавши холоші смугастої піжами, коло човна порається курортник Василь Васильович Горох.

— До походу готовий, прошу в ковчег! — торкнувшись рукою солом'яного бриля, рапортую він жінкам.

— Василю Васильовичу, ви справжній капітан! — майже співає пишно вбрана Валерія Гнатівна, лукаво мружачи карі очі і подаючи руку Горохові.

Василь Васильович знайомий з

Валерією Гнатівною лише десять днів, але вони стали вже хорошиими друзями.

Ралтом рука Валерії Гнатівни вислизає з руки Гороха, до човна підходить друга супутниця — дебела Марта Теофанівна.

— Держіть мене, Василю Васильовичу! — кокетливо промовляє вона, вхопившись за Гороха обома руками.

Горох червоніє від напруження. Човен загрозливо нахиляється і, збільшивши осадку сантиметрів на

три, благополучно вирівнюється. Марта Теофанівна влаштовується на кормі.

Над пляжем лунає грубуватий чоловічий голос:

— А мене забули? Я зараз!

Валерія Гнатівна кривиться, немов понюхавши нашатиро.

— Це вже занадто! — вигукує Марта Теофанівна.

Обличчя Гороха стає серйозним, навіть сердитим.

Настрій у компанії помітно падає. Річ у тому, що дехто в санаторії недолюблює Никанора Івановича за те, що він може різонути правду вічі.

Човен поволі рухається вперед. Деякий час усі мовчать. Риплять уклочини і тихо хлюпак під веслами вода. Городок, змушений сидіти спиною до Валерії Гнатівни, почував себе ніякovo і весь час намагається повернутись до неї боком, але йому заважають весла. Нарешті він кидає їх і повертається обличчям до жінки.

— Пересядьте, будь ласка, на корму, — просить її Василь Васильович. — Мені незручно сидіти до вас спиною.

— Не турбуйтеся, Василю Васильовичу, — заспокоює його зворушення увагою Валерія Гнатівна. В її голосі чути нотки щирої вдячності.

Никанор Іванович дістас мундштук, коротеньку сигарету і закурює. Над човном тягнеться прозора смужка синюватого диму. Городок скоса дивиться на сиву хмаринку, хмуриється.

— От ви говорили: егоїзм — пережиток минулого, — каже Василь Васильович, карбуючи кожне сло-

во, — а курити в товаристві не-курящих, в жіночому товаристві, — хіба це не егоїзм?

Валерія Гнатівна нагороджує Городка вдячним поглядом, на її устах з'являється в'ідлива посмішка. Та Никанора Івановича збентежити не так просто.

— А кому в даній обстановці заважає те, що я курю?

— Всім! Всім! — сердиться Марта Теофанівна. — Ви отруюєте повітря.

— Отруюю? — Никанор Іванович голосно смеється. — Я отрую морський простір?!.. Він широко розводить своїми дужими руками, і погляд його зупиняється на пароплаві, що біліє вдалині.

— І нічого смішного тут немає, — втручається Валерія Гнатівна. — Чоловіки завжди просять у жінок дозволу курити. Так заведено.

— Подивіться-но, як димить пароплав. А капітан і не спітав: чи можна, дамочки, цій трубі повітря отруювати? Який же він нечений!..

— Та хіба вам можна що-небудь довести?! — сердито говорить Городок. — Ви відкидаєте все логічне, а свої аргументи вважаєте абсолютно незаперечними. До речі, не зважати на думку інших — це також пережиток! — І Городок продовжує, як заведений:

— Пережитки минулого — це пороки в свідомості деяких людей. Проявляються вони у ставленні до праці, до громадського порядку... Крадіжки, рвацтво, симуляція, нечуйне ставлення до людей, феодальне ставлення до жінок, пияцтво та багато інших гідких явищ. Усе це не що інше, як пережитки.

Від Видавництва

Передаючи українському суспільству 4-те число „Українського Огляду”, хочемо подякувати Всім, хто прийняв це нове видання і добрими словами привітав наш почин. Також дякуємо Всім нашим Читачам, що стали передплатниками „Українського Огляду”. Це ж вони, це ж передплата — поза відданою працею співробітників — є головною підвальною журналу, що вимагає поважних коштів. Так само належиться подяка Тим, що з різних причин не можучи стати передплатниками, повідомили нас про це і прислали належність за вже отримані числа. Вкінці дякуємо Всім тим, що прийняли вислані ім числа, хоча не мали покищо можливості прислати передплату. Прохаемо їх по можливості скоро це зробити. Для улегшення вислали ми ім пригадки і прохаемо так іх розуміти. Коли б чиясь виплата розминулася з нашою пригадкою, прохаемо вважати пригадку неважкою.

Точною передплатою, заохотою приятелів і знайомих помагаєте розбудовувати „Український Огляд”. Саме такої допомоги прохаемо у Вас і чекаємо.

Прохаемо звернути увагу на наступне вияснення. Це згідно з гільдієм „Українського Огляду” вигертує програму двомісячного видання до вересня цього року. П'яте число за вересень-жовтень вийде в жовтні, шосте за листопад-грудень вийде в грудні. Таким чином передплата в сумі 3,90 дол. покриває всю належність до кінця цього 1960 року. Хто з Виши. ПП. вплатив менше, того прохаемо доповнити передплату. Коли ж хто з Виши. Читагів вплатив більше, тому надлишку понад 3,90 дол. вписуємо на рахунок наступного 1961 року.

U K R A I N I A N D I G E S T

210 Fifth Avenue

Suite 1102

New York 10, N.Y.

\$ 3.90 a year

Check enclosed
Money Order
Cash

Name

Address

City Zone State

Василь Васильович сам захоплюється своєю промовою. З неабияким патосом він осуджує людей, які „не вміють берегти почуття дружби, не підтримують бадьорого настрою серед товариства, не поважають думок і бажань більшості...”

Ніканор Іванович уважно слухає. Іноді він хитає головою на знак згоди, іноді зводить брови: мовляв, перебираєш міру, братіку, іноді посміхається...

Горох замовкає.

— Ви, бува, не лектор? — пишає Валерія Гнатівна, не відводячи захоплених очей від Василя Васильовича.

Гороху присміно відчувати на собі такі погляди. Він скромно признається:

— Лектор не лектор, а так, з лекціями іноді виступаю, і саме на цю тему.

Захопившись розмовами, співбесідники не помічають, як із сходу починає віяти свіжий вітерець. Море рябіє, дрібні хвилі женуться одна за одною, по небу пливуть сірі хмари. Вітер б'є по човну, зриває з Гороха солом'яного бриля і жбурляє його у воду. Василь Васильович встигає лише скопитись за чуба.

У човні — сміх.

— Зараз підберемо! — Горох повертає веслами човна, перехиляється через борт, простягає руку, але... не дістас — бриль пропливає мимо. Його намагається підхопити Марта Теофанівна. Вона всією своєю вагою налягає на той самий борт, човен втрачає рівновагу. Чути одчайдушний жіночий крик, усі кидаються на другий борт і

падають у море.

Кілька секунд над морем тихо і безлюдно. Черпнувши бортом води, човен вирівнюється. Першою виринає Марта Теофанівна. Обличчя її не видно, його закриває мокре волосся. Вона, захлинаючись, кричить: „Рятуйте!” І знову занурюється у воду. Поруч виринає Ніканор Іванович. Він оглядається навколо, помічає Марту Теофанівну, підпливає до неї. Потопаючий, як кажуть, хапається за соломинку. Марта Теофанівна міцно обнімає Ніканора Івановича. Він, ледве тримаючись на воді, пливе до напізватопленого човна.

— Держіться за борт! — кричить він, але звільниться від обіймів Марти Теофанівни йому не вдається.

Поряд виринає Валерія Гнатівна. Вона одчайдушно б'є по воді руками, добираючись до рятівного круга, що випав з човна. Майже водночас з'являється над водою і Горох. Він теж тягнеться до круга і, вирвавши його з рук Валерії Гнатівни, зляканими очима нишпорить навколо. Жінка знову щосили б'є по воді, підпливає до рятівного круга, але він знову вислизає з її рук. Горох рятує тільки себе.

— Потоплю, бісів пережиток! — кричить Ніканор Іванович Горохові. — Дай круг, кажу, він двох витримає!

Василь Васильович озирається. Тимчасом Ніканор Іванович підштовхує круг до Валерії Гнатівни.

А від берега до місця пригоди вже поспішають рятівні човни.

— Пробачте, Валеріє Гнатівно, — винувато шепоче, підбадьоре-

ний рятівними човнами, Василь Васильович, — справді, я не впізнати вас... Пробачте... О погано плашаю...

— Нічого, — запинаючись, говорив

рить Валерія Гнатівна. Її голос тримтити від пережитого страху і гніву. — Ні-ко-ли не дума-ла, що ви такий не-гід-ник... Такий не-гід-ник...

„В АВТІ” — ВЕСНОЮ — МІЖ 10-2 НОЧІ

Статистика і анкети це американська пристрасть. Анкетами і статистикою пробують заглядати навіть у ті сфери, що вважались найбільш особистими, інтимними. Один Інститут у Нью-Йорку розіслав запитники десяткам тисяч американських жінок, різного віку і різних суспільних верств. Ось кілька питань із відповідями.

— Скільки вам було років, коли ви вперше мали „побачення” — „ранде-ву”? 80% відповідей стверджувало, що те перше побачення було перед 16 роком життя, а 7% подало 12-ий рік!

— Чи ви цілувались уже при першому „рандеву”? — До 17-го року життя всі відповіді були „так”! Після 18-го року тільки 80%, отже тут уже сильніше діють різні стрими.

— Коли вам уперше запропонували подружжя? — Тут рекорд побив 18-ий рік!

Особливо характеристична для наших часів відповідь на питання:
— Де запропоновано вам подружжя? — Майже всі відповіді були: „В авті”.

Далі анкета виявила, що найслабшою порою для подружжих рішень в Америці є осінь (тільки 7%). Інакше в українських селах. В Україні вінчались звичайно саме восени, після робіт у полі і серед нової хлібної обильності. В Америці найбільше вінчань припадає на червень: — знову після закінчення річної праці, напередодні відпусток.

— Яка пора доби найбільш сприятлива для подружжих пропозицій?
— Виявляється, що найбільше їх буває між 10-ою вечору й 2-оюночі.
На другому місці стоїть полуцені.

— Скільки разів вас прохали, поки ви рішились одружитись? — 45% жінок сказали „так” після першого запитання. Після третьої пропозиції „так” буває дуже рідке...

Вельмишановний Читагу! Прохаемо провірити, ги Ви прислали належність за всі дотепер отримані гисла нашого двомісячника.

Не відкладайте!

75¢

- Донеччина (2)
УВАН (5)
«За віру, за храм,
за народ» (8)
Ярослав Мудрий (21)
Короткі оповідання (27)
Відвічна мрія людини (29)
Сім чудес світу (34)
М. Л. Кропивницький (36)
Легенда про Найягару (42)
Гільотина (47)
Чорна буря з Казах-
стану (45)
Півтора доляра (49)
Словогра (55)
Кераміка: народна твор-
чість України (56)
Місяцю-князю, срібний
вівчарю... (60)
Буде нас, мамо, і по
горах... (65)
Коли до клубу... (69)
Онукі Піддубного (72)
Чи і поскільки тютюн і
курення корисне... (77)
Петро Андрусів (80)
Смерть провокатора (81)
Відень (84)
Ой, Кара, Кара... (88)
Чародійні хлібці (100)
Майте пошану для
святого місця... (106)
На пляжі (109)

